

ГАРЧИГ

Гарчиг	
Ерөнхий тойм	
1. Байгаль орчныг хамгаалах бодлогын хэрэгжилтийг хангах гэсэн байгууллагын стратегийн зорилтыг хангахад чиглэсэн хөтөлбөр, арга хэмжээ	
2. Газар, газрын хэвлийн, тусгай хамгаалалттай газар нутаг, байгаль орчны ерөнхий үнэлгээ гэсэн байгууллагын стратегийн зорилтыг хангахад чиглэсэн хөтөлбөр, арга хэмжээ	
3. Ойн ашиглалт, хамгаалалт, ойн нөхөн сэргээлт, ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх гэсэн байгууллагын стратегийн зорилтыг хангахад чиглэсэн хөтөлбөр, арга хэмжээ	
4. Усны нөөцийн ашиглалт, хамгаалалт гэсэн байгууллагын стратегийн зорилтыг хангахад чиглэсэн хөтөлбөр, арга хэмжээ	
5. Амьтан ашиглалт, тоо толгойг тогтоох, агнуурын бүсүүдийн менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа гэсэн байгууллагын стратегийн зорилтыг хангахад чиглэсэн арга хэмжээ	
6. Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх арга хэмжээ гэсэн байгууллагын стратегийн зорилтыг хангахад чиглэсэн хөтөлбөр арга хэмжээ	
7. Хот суурин газрын орчны бохирдлын хэмжээг бууруулах ага хэмжээ гэсэн байгууллагын стратегийн зорилтыг хангахад чиглэсэн арга хэмжээ	
8. Байгаль орчны чиглэлийн сургалт сурталчилгаа, олон нийтийн арга хэмжээ, шинэлэг арга хэмжээ, хяналт шалгалт, мэдээллийн санг баяжуулах гэсэн байгууллагын стратегийн зорилтыг хангахад чиглэсэн арга хэмжээ	
9. Хавсралтууд	

Ерөнхий тойм Удирдлага зохион байгуулалт, төлөвлөсөн ажлын гүйцэтгэлийн талаар

Аймгийн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар нь 2019 оны хагас жилийн байдлаар удирдах ажилтан 2, гүйцэтгэх ажилтан 36, үйлчлэх ажилтан 4 буюу нийт 47 хүний орон тоотой ажиллаж байна.

2019 оны хагас жилийн байдлаар иргэн болон холбогдох байгууллагуудаас нийт 50 өргөдөл ирснийг хянан шийдвэрлэсэн байна.

2019 онд төрийн захиргааны байгууллага болон бусад холбогдох байгууллагаас нийт 437 албан бичиг ирснийг хүлээн авч албан хэрэг хөтлөлтийн бүртгэлд бүртгэн хяналтын карт хөтлөж шийдвэрлэлтэнд хяналт тавьж 105 хугацаатай бичгийн хариуг хүргүүлж ажиллаа. 275 албан бичгийг төр захиргааны байгууллага болон бусад байгууллагад хүргүүлсэн./ Болорсувд/

Мөн ажлын өдөр ажлын төлөвлөгөө болон гүйцэтгэлийг гарган газрын даргад танилцуулж, байгаль хамгаалагч нар сарын тайланг гэрээнд заасан хугацааны дагуу сумын Засаг даргын Тамгын газрын дарга болон байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч хянуулан баталгаажуулан ирүүлсэн.

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газрын хийж гүйцэтгэсэн 7 хоногийн тайлан аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын Хөрөнгө оруулалт, хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн хэлтэст хүргүүлж ажиллав.

1. “Байгаль орчныг хамгаалах бодлогын хэрэгжилтийг хангах” гэсэн байгууллагын стратегийн зорилтыг хангахад чиглэсэн хөтөлбөр, арга хэмжээ

1.1 Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн “Бүх нийтээр мод тарих үндэсний өдрийг зарлах тухай 63 дугаар зарлиг, Хууль бус мод бэлтгэлтэй тэмцэх ажлыг эрчимжүүлэх тухай 48 дугаар зарлиг, Засгийн газарт чиглэл өгөх тухай 178 дугаар зарлигийн хэрэгжилтийг хангах 2010 оны 63 дугаар зарлиг

Монгол улсын Ерөнхийлөгчийн 2010 оны 63 дугаар зарлигаар зарлагдсан “БҮХ НИЙТЭЭР МОД ТАРИХ ҮНДЭСНИЙ ӨДӨР”-ийг тохиолдуулан аймгийн хэмжээнд Нарс, Шинэс, Гүйлс, Хайлаас, Улиас, Хус, Бургас, Шар хуайс, Даль тэрэлж, Үхрийн нүд, Нохойн хошуу, Гүзээлзгэнэ, Монос, Өрөл, Чацаргана, Тэхийн шээг, Улаалзгана, Жигд зэрэг нийт 25.0 мянган мод таригдсан ба дээрх ажилд 3655 иргэн, 318 аж ахуйн нэгж, байгууллага оролцож 53.0 сая төгрөгийг зарцуулсан.

2014 оны 48 дугаар зарлиг

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 2014 оны Хууль бус мод бэлтгэлтэй тэмцэх ажлыг эрчимжүүлэх 48 дугаар зарлиг, аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурлын 2017 оны 12 дугаар сарын 01-ний өдрийн “2018 ойгоос мод бэлтгэх дээд хязгаар батлах тухай” 08 дугаар тогтоолын хэрэгжилтэнд хяналт тавих, сум болон сум дундын ой ангийн 2018 онд олгосон ойгоос мод бэлтгэх эрхийн бичиг, мод модон материалын гарал үүслийн гэрчилгээний зарцуулалт, ойн нөхөрлөл ойн мэргэжлийн байгууллагын үйл ажиллагаанд үнэлэлт дүгнэлт өгөх, мэргэжил арга зүйн зөвлөгөө өгөх зорилгоор хяналт шалгалтын ажлыг 4, 11, 12 дугаар саруудад аймгийн БОАЖГ, Цагдаагийн газар, МХГ-ууд хамтран ой бүхий сумдад бүсчлэн зохион байгууллаа. Шалгалтаар Ойн тухай хууль зөрчсөн 2 иргэнийг илрүүлэн Цагдаагийн байгууллагад шилжүүлэн, мод бэлтгэлийн 5 ойн мэргэжлийн байгууллагад МХГ-аас торгууль ноогдуулсан. Ой бүхий сумдын байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, байгаль хамгаалагч, сум болон сум дундын ойн анги хамтран хууль бус мод бэлтгэлээс урьдчилан сэргийлэх ухуулга сурталчилгаа хийх, хууль бус мод бэлтгэлтэй тэмцэх хяналт шалгалтын ажлыг 114 удаа зохион байгуулан, хууль бусаар мод бэлтгэсэн, ойгоос мод бэлтгэх эрхийн бичгийн нөхцөл болзол зөрчсөн 14 удаагийн зөрчил ирүүлэн торгууль шийтгэл ноогдуулсан байна.

2013 оны 178 дугаар зарлиг

2018 онд аймгийн хэмжээнд 6.5 га талбайд ногоон байгууламж шинээр байгуулсан. Үүнд:

Мөрөн "Гэр бүл"-ийн төгөл-0.5га, Баян-Овоо сумдад "Гэр бүл" -ийн төгөл 0.2 га, "Нутгийн зөвлөлийн цэцэрлэгт хүрээлэн"-0.4 га, Дадал суманд Төв замын дагуух ногоон байгууламж-0.5 га, Бор-Өндөр суманд УБҮ-ийн дэргэд цэцэрлэгт хүрээлэн 3.24 га, Биндэр суманд төв замын дагуух 0.3 га, Норовлин сум "Улзын бага бүрд" -1.5 га, Баянмөнх сум Хэрлэн голын гүүрний далангын дагуу -0.3 га талбайд ногоон байгууламж шинээр байгуулсан.

Мөн Баян-Овоо, Цэнхэрмандал, Дадал суманд тус тус 1 га талбайд ногоон байгууламж нэмэгдүүлэх ажлыг байгаль хамгаалах нөхөн сэргээх зардлаар хийж гүйцэтгэсэн.

1.2 Монгол улсын Засгийн газрын байгаль орчинтой холбоотой гарсан тогтоол шийдвэрийн хэрэгжилтийг хангах

Хууль тогтоомж, тогтоол шийдвэрийн хэрэгжилтийн 24 заалтын биелэлтийг 95,4 хувьтай гүйцэтгэсэн./Хүснэгт-1/

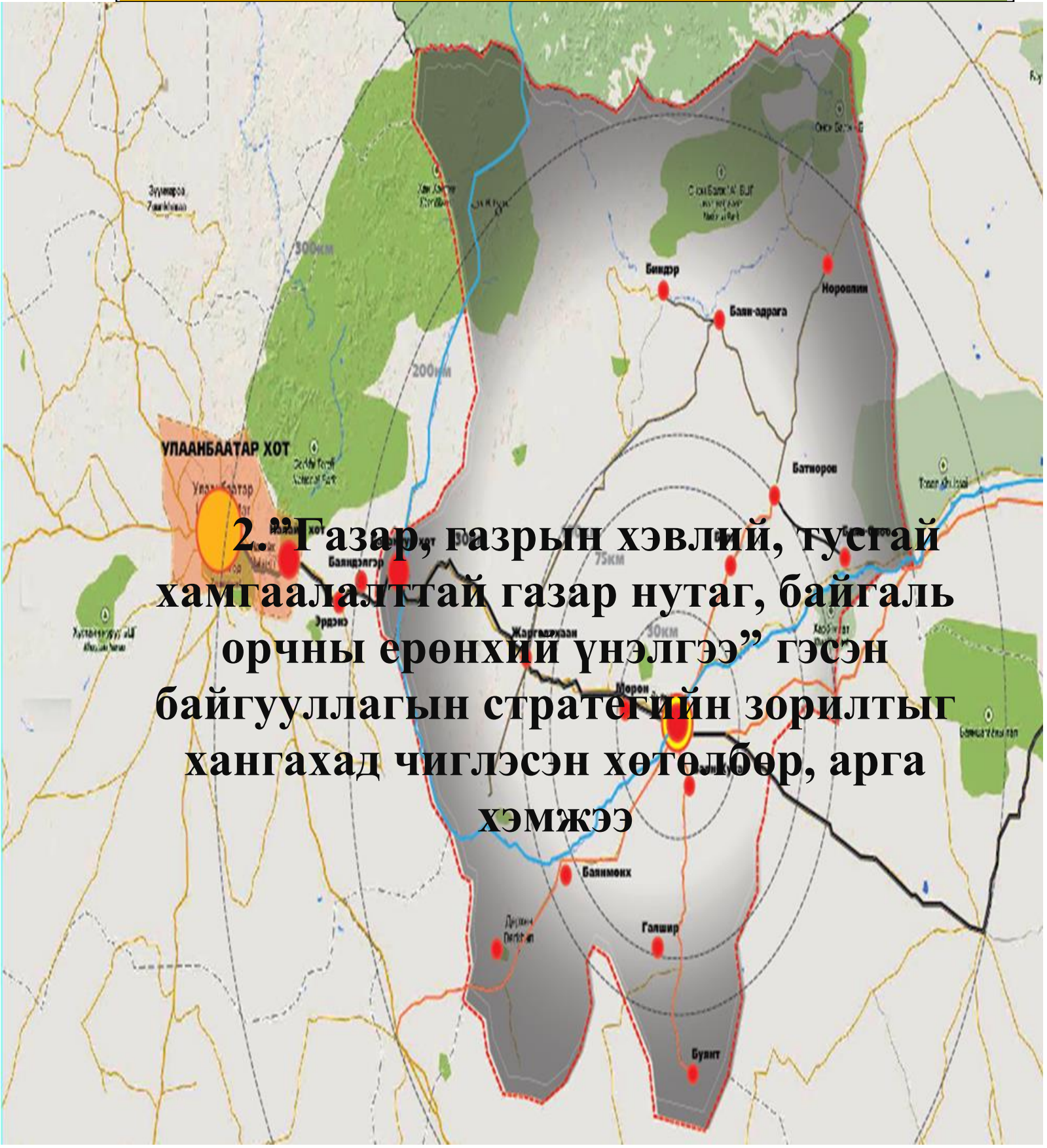
1.3 БОАЖСайдтай аймгийн Засаг даргын 2018 онд байгуулсан гэрээний хэрэгжилтийг ханган ажиллана.

/Хүснэгт-2/

1.4 Аймгийн эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийн хэрэгжилт /Хүснэгт-3/

1.5 Аймгийн Засаг даргын үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөрт байгаль орчны чиглэлээр тусгагдсан арга хэмжээний биелэлт, үр дүн /Хүснэгт-4/

1.6 Монгол Улсын Засгийн газраас хэрэгжүүлж буй байгаль орчны чиглэлийн үндэсний хөтөлбөр /Хүснэгт-5/

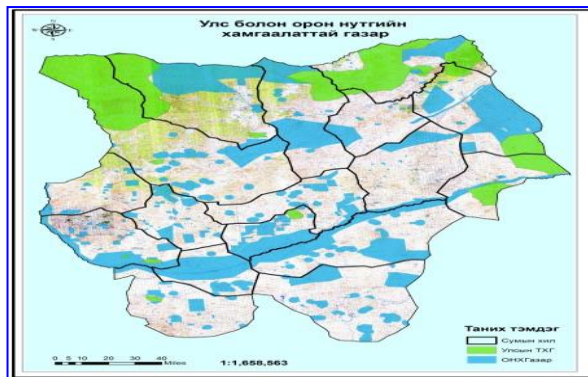
2. “Газар, газрын хэвлий, тусгай хамгаалалттай газар нутаг, байгаль орчны ерөнхий үнэлгээ” гэсэн байгууллагын стратегийн зорилтыг хангахад чиглэсэн хөтөлбөр, арга ХЭМЖЭЭ

2.1 Орон нутгийн экосистемийн тэнцвэрт байдлыг хангахад онцгой ач холбогдол бүхий газруудыг улс, аймаг, орон нутгийн тусгай хамгаалалтад авах асуудлыг хуулийн дагуу шийдвэрлүүлэх

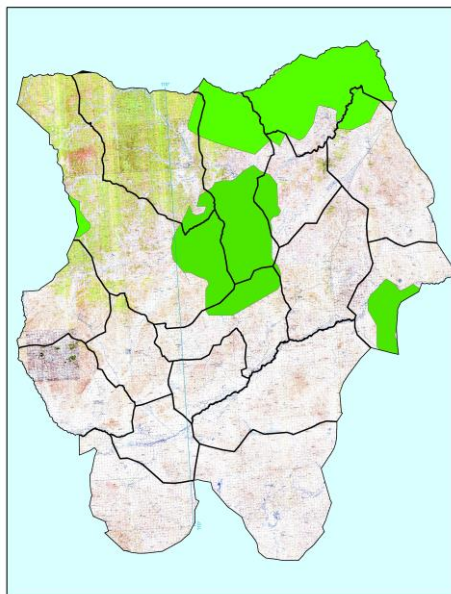
Улсын тусгай хамгаалалтанд 9 газрын 1087186,709 га талбай буюу аймгийн нийт нутаг дэвсгэрийн 13.5 хувийг эзэлж байна. Орон нутгийн хамгаалалтанд 430 газрын 2148908.36 га буюу аймгийн нийт нутаг дэвсгэрийн 26.7 хувьг эзэлж байна. Нийт 419 газрын 3236095.069 га Аймгийн нутаг дэвсгэрийн 43хувийг эзэлж байна. Батширээт, Баян-Адрага, Норовлин, Биндэр, Дадал сумын хил дамнан Онон голын доройтсон орчны сэргээх зорилгоор 161232,3 га талбайг сумдын ИТХ-аар хэлэлцүүлэн орон нутгийн хамгаалалтанд авч Ашигт малтмал, газрын тосны кадастрын хэлтэс хүргүүлээд байна. Мөн орон нутгийн хамгаалалттай "Хурх хүйтний хөндийн" менежментийн төлөвлөгөө боловсруулан ажиллаж байна.

Хамгаалалтанд авахаар төлөвлөж буй газар /Зураг-1/

Í èè Òñ àíèí íðí íòðàèéí òà ì ààèèè òà ìü àâñàí ààçàð /çóðàà-2/

Óñí í òòñàèè òà ì ààèèè òà ì ààèèè òà ìü àâñàí ààçàð /çóðàà-3/

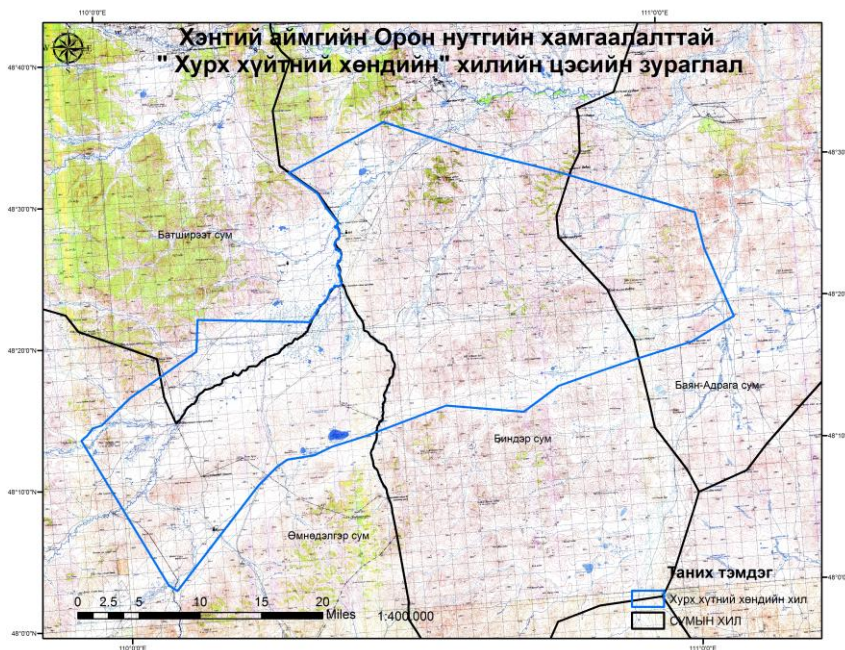
2.2 “Хэрлэн тооно” Улсын тусгай хамгаалалттай ааéáàèèéí í°ò газрын менежментийн төлөвлөгөөг эхлүүлэх.

2.3 Аймгийн хамгаалалттай газар нутагт тэмдэгжүүлэлтийн ажил хийх

Íрон нутгийн хамгаалалттай Өмнөдэлгэр, Батширээт, Биндэр, Баян-Адраг сумдын хийл дамнасан “Хурх хүйтний хөндий”-н 8000 000 м² хилийн цэсийн 32 багана, 30 тэмдэг, 5 мэдээллийн самбарыг тус тус хийхээр БО/2019/19/ дугаартай гэрээ байгуулахаар төлөвлөн ажиллаж байна

Тэмдэг тэмдэглэгээ хийх гүйцэтгэсэн /Сэдвэ-5/

2.4 Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хамгаалалтыг сайжруулах хамгаалалтын горим, дэглэмийг тогтоож, Орчны бүсийн менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулсан байна.

1. 2019 оны 03 сарын 04-05-ны өдөр Дорнод аймгийн Чойбалсан хотод Тосон Хулстайн байгалийн нөөц газрын хамтын менежментийн зөвлөлийн хурал зохион байгуулагдсан. Энэхүү хуралд Хэнтий, Дорнод аймгийн БОАЖГазар, УЦУОШГазар, Дорнод хамгаалалтын захиргаа, Хэрлэн голын сав газрын захиргааны дарга, мэргэжилтнүүд, Монголын байгаль орчны иргэнийн зөвлөлийн Дорнод аймгийн зохицуулагч, Норовлин, Баян-Овоо, Баянтүмэн, Хөлөнбуйр, Цагаан-Овоо сумдын ИТХ-н дарга, Засаг дарга, байгаль хамгаалагчид, нөхөрлөлийн гишүүд, ТНС хөтөлбөрийн газрын зохицуулагч, мэргэжилтнүүд буюу нийт 49 хүн оролцлоо.
2. Хэнтий аймгийн аялал жуулчлалын газрын хамгаалалтын төлөвлөгөөг боловсруулах санал авах ажлыг зохион байгуулан ажиллаж байна.

2.5 Ашигт малтмалын хайгуул, ашиглалтын үйл ажиллагаанд хяналт тавих

Ашиглалтын хайгуулын болон ашиглалтын үйл ажиллагаа явуулдаг тусгай зөвшөөрөлтэй аж ахуйн нэгж, бичил уурхайн нөхрөлүүдэд мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтарсан хяналт шалгалтын ажлыг 7 дугаар сард зохион байгууллахаар төлөвлөн ажиллаж байна.

Мөн Улсын тусгай хамгаалалттай “Тосон хуластайн” байгалийн нөөц газар хууль бусаар иргэд алт ухаж тухайн хүрээлэн буй орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлж байна орон нутгийн зүгээс 2-3 удаа тухайн газруудад хяналт шалгалтын ажлыг зохион байгууллаа. Тус газарт сүүлийн 20 гаруй хоногт эхний 15 хоногт шөнөдөө 40 гаруй хүн, 20 гаруй автомашин, сүүлийн өдрүүдэд өдөр шөнөгүй хүмүүс байнга ажиллаж байна

Тус орчимд УБ хот, Сэлэнгэ, Баянхонгор, Багануур, хэнтий, Бэрх, Батноров, Баян овоо, Норовлин сумаас хүмүүс явж металл хайгч ашиглан тухайн газруудад ил цагаан дуртай газраа нүх ухаж, эмх замбараагүй байдал гарч байна. Цаашдаа нөхцөл байдал даамжирч хүрээлэн буй орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлэх байдал бий болоод байна.

2019 оны 07 дугаар сарын 02-ны өдрийн байдлаар тухайн орчимд баруунаас зүүн тийш жалга өгсөн 1,5 га талбай хууль бус алт олборлогчдын үйл ажиллагаанд өртөөд байна.

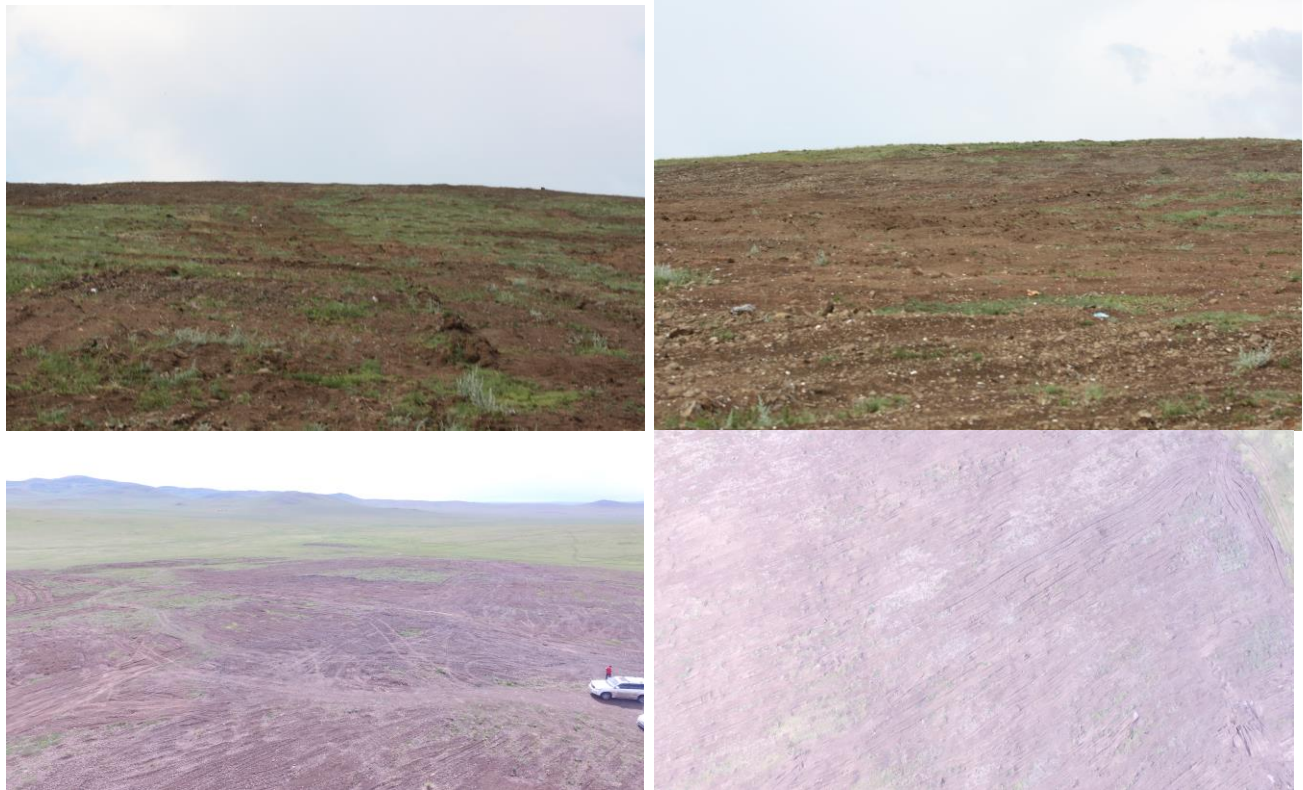
Өүйтэд өгөөдөд /соддд-б/

2.6 Эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт

Батноров сумын “Шаравт” нэртэй газар хууль бус гар аргаар байгалийн өнгөт чулуу түүсэн иргэдийн нөлөөгөөр эвдэрсэн 18,4 га талбай, Хэрлэн сумын Хутаг уулын зүйн хойн хууль бус гар аргаар байгалийн өнгөт чулуу түүсэн иргэдийн нөлөөгөөр эвдэрсэн 10 га талбайд тус тус техникийн нөхөн сэргээх ажлыг Хэнтий аймгийн Бичил уурхайн нэгдсэн дээвэр холбоо гишүүдэд үйлчлэх ТББайгууллагтай 2019 оны 04 дугаар сарын 22-ны өдрөөс 06 дугаар сарын 26-ны өдөр хүртэл гэрээ байгуулан аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын дарын тушаалаар байгуулагдсан ажлын хэсэн 2019 оны 07 дугаар сарын 01-ны өдөр газар дээр нь орчиж хүлээн аваад байна.

Нөхөн сэргээлт /зураг-7/

3. “Ойн ашиглалт, хамгаалалт, ойн нөхөн сэргээлт, ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх” гэсэн байгууллагын стратегийн зорилтыг хангахад чиглэсэн хөтөлбөр, арга хэмжээ

3.1 Ойн нөхөн сэргээлтийн чиглэлээр:

3.1.1 Ойжуулалтын ажил:

3.1.2 Байгалийн сэргэн ургалтанд туслах ажил

3.1.3 Ногоон байгууламж нэмэгдүүлэх болон мод тарих аяныг зохион байгуулах ажил:

3.1.4 Мод үржүүлгийн ажил:

3.2 Ой хамгаалалын чиглэлээр:

3.2.1 Ой хээрийн түймрийн талаарх мэдээлэл:

3.2.1.1 Гамшгаас хамгаалах бэлэн байдлын үзлэг

3.2.1.2 Харлуулсан шороон зурвас

3.2.1.3 Сургалт сурталчилгаа, хяналт

3.2.2 Ойн хөнөөлт шавьжийн талаарх мэдээлэл:

3.2.3 Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх арга хэмжээ:

3.3.2 Хууль бус мод бэлтгэлтэй тэмцэх ажлын хүрээнд

4.”Усны нөөцийн ашиглалт, хамгаалалт” гэсэн байгууллагын стратегийн зорилтыг хангахад чиглэсэн хөтөлбөр, арга хэмжээ

4.1. Ус ашиглалтын үйл ажиллагааг сайжруулах ажлын хүрээнд:

4.2. Усны нөөцийн хамгаалалтын ажлыг сайжуулах ажлын хүрээнд:

1. Хэрлэн голын нөөц горим тогтоох зорилгоор Ус, цаг уур орчны шинжилгээний төвийн дарга Л.Чулуунтай зөвшилцснөөр Баянмөнхийн гүүрэнд гадаргын усны төвшин хэмжигч автомат багаж суурилуулах ажлыг Олсолюшн ХХК-аар гүйцэтгүүлсэн.

Төвшин хэмжигч автомат багаж /Зураг-18/

2. Усны чанарын хяналтын тогтолцоог бий болгох зорилгоор Баян-Овоо, Баянхутаг сумдад төвийн ундны худагт ус цэвэршүүлэх төхөөрөмжийг Ирмүүн бармат ХХК-аар гүйцэтгүүлэн суурилуулсан. Уг төхөөрөмж нь усыг электрон буюу цахилгаан соронзон аргаар усны хатуулгийг зөөлрүүлэх багаж юм.

Ус цэвэршүүлэх төхөөрөмж /Зураг-19/

3. Усны сан бүхий газрын онцгой, энгийн болон эрүүл ахуйн бүсээр нь 2016 онд аймгийн ИТХ-ын 13-р тогтоолоор хилийн цэсийг баталсан. 2018 онд Хэрлэн голын хамгаалалтын бүсийн дэглэмийг мөрдүүлэх зорилгоор Цэнхэрмандал, Дэлгэрхаан, Мөрөн, Хэрлэн, Баянхутаг сумдын нутагт нийт 43 тэмдэгжүүлэх самбарыг голоос 50м-т суурилуулсан.

Тэмдэгжүүлэх самбар /Зураг-20/

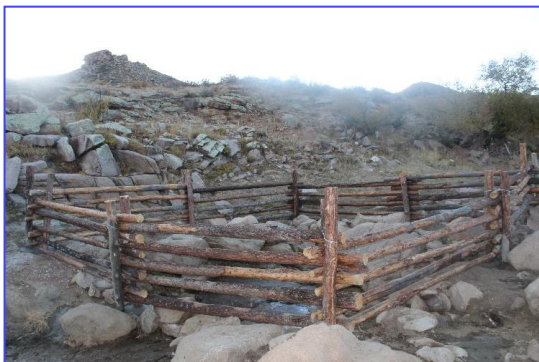
4. Усан сан бүхий газрын цэвэрлэгээг 5, 10-р саруудад зохион байгуулсан бөгөөд 3418,0 мянган төгрөгийн хөрөнгө зарцуулсан байна. Аймгийн хэмжээнд нийт 37 тн хог хаягдлыг цэвэрлэж, Хэрлэн гол болон Улз голын орчимд 10ш хогийн сав байршуулсан.

*Хэрлэн, Улз голын орчимд байршуулсан хогийн сав
/Зураг-21/*

5. Аймгийн хэмжээнд нийт 8 булгийн эхийг хашиж, 4 булгийн хашааг сэргээн зассан. Норовлин сум Бага бүрдийн эхийг хашиж, Өндөр дов, Мөстийн булгийн эхийг сэргээн зассан. Хэрлэн сум Чулуутын булаг, Өвдгийн булгийн эхийг хашиж хамгаалсан. Баян-Овоо суманд Мухар булгийн хашааг сэргээсэн. Дэлгэрхаан суманд Бөөр булгийн эхийг хашаажуулсан. Цэнхэрмандал сумын Тосонгийн амны адгийн булаг, Бургастайн амны булаг, Өмнөдэлгэр сумын Зүрхийн булаг, Мөрөн сумын Эхэн ус, Рашаант булгийн эхийг хамгаалсан.

Булгийн эхийг хашаажуулалт /Зураг-22/

5.”Амьтан ашиглалт, тоо толгойг тогтоох, агнуурын бүсүүдийн менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа” гэсэн байгууллагын стратегийн зорилтыг хангахад чиглэсэн арга хэмжээ

5.1 Амьтны нөөцийн ашиглалтын хүрээнд

1.2018 оны 2-р сарын 7-ны өдрийн аймгийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын долдугаар хуралдааны 1-р тогтоолоор Хэнтий аймгийн хэмжээнд 2018 онд ахуйн болон тусгай зориулалтаар агнах, барих агнуурын амьтны тоо хэмжээний дээд хэмжээг тогтоосон.

2. 2018 онд ангийн нөөц ашигласны төлбөрийн орлого 285,5 сая төгрөг төвлөрөхөөс жилийн эцсийн байдлаар 540,2 сая төгрөг төвлөрсөн.

3. Хэнтий аймгийн хэмжээнд 2018 онд тусгай зориулалтаар 4 толгой угалз, 5 толгой цагаан зээр, 150 толгой шувуу, 82 толгой тул загас, 1320 толгой бусад загас, 51 толгой идлэг шонхор агнуулж бариулсан. Ахуйн зориулалтаар 6 толгой бор гөрөөс, 850 толгой загас, 26 толгой зэрлэг гахай, 14 толгой цагаан зээр агнуулж бариулсан.

5.2 Амьтны нөөцийн хамгаалалтын хүрээнд

5.2.1.Ховор амьтдад биотехникийн арга хэмжээ авав

1.Галшар сумын ховор амьтад нутагшдаг газруудад биотехникийн арга хэмжээ авах БО/2018/02-01гэрээг /Байгаль хамгаалах зардлаар 1 сая.төгрөг/ Баянхаан нөхөрлөлтэй байгуулан ажлыг гүйцэтгэсэн. Галшар уул, Их Арт, Бага Арт, Үнэгд ууланд 3-р сард ажлын хэсэг 32 боодол өвс, 3,6 тн хужир тавьсан.

Галшар сум биотехникийн арга хэмжээ /Зураг-23/

2.Бор-Өндөр сумын ховор амьтад нутагшдаг газруудад биотехникийн арга хэмжээ авах БО/2018/02-02 гэрээг/Байгаль хамгаалах зардлаар 1 сая.төгрөг/ иргэн Х.Дарханбаатартай байгуулан ажлыг гүйцэтгэсэн.Бор-Өндөр, Өлгий уул, Адаг уул, Зугаалгын хад гэх газруудад 4-р сард 120 боодол өвс, 1тн хужир тавьсан.

3.Мөрөн сумын ховор амьтад нутагшдаг газруудад биотехникийн арга хэмжээ авах БО/2018/02-06 гэрээг/Байгаль хамгаалах зардлаар 1 сая.төгрөг/ иргэн Э.Дашдаваатай байгуулан ажлыг гүйцэтгэсэн.

Гамал, Өндөрхаан, Салбар ууланд 4 сарын 15-нд 6тн хужир тавин 4 сарын 24-нд мониторинг судалгаа БОХУБ, байгаль хамгаалагч нар хийсэн.

Мөрөн сум биотехникийн арга хэмжээ /Зураг-24/

4.Хэрлэн сумын ховор амьтад нутагшдаг газруудад биотехникийн арга хэмжээ авах БО/2018/02-04 гэрээг/Байгаль хамгаалах зардлаар 1 сая.төгрөг/ иргэн Б.Түвшинбаатартай байгуулан ажлыг гүйцэтгэсэн. Хайлантай, Хугаг ууланд 4-р сард 2,2тн хужир тавьсан.

5. Онон Балжийн байгалийн цогцолборт газрын зэрлэг амьтдад биотехникийн арга хэмжээ авах 2018/03 гэрээг /Байгаль хамгаалах зардлаар 10 сая.төгрөг/ Өнөрчийн гол ХХК-тай байгуулан ажлыг гүйцэтгэсэн.

Биотехникийн арга хэмжээг гэрээнд тусгагдсан дараах газруудад 2018 оны 03 дугаар сарын 24-ноос 31-ны өдрүүдэд хийж гүйцэтгэлээ. Үүнд:Онон-Балжийн БЦГ-ын “А” хэсэг буюу Харгиастай, Баянголын эх, Тосон, Буурлын шивэр, Буягтын шивэр, Хүйтэн булаг, Байцын даваа, Бугатын нуур, Зуун модны шивэр, Хүйтэн булаг, Байцын даваа, Бугатын нуур, Тахир, Тожигийн овоо, Хүрхрээ, Баянцагаан, Өл, Бүрд гол, Улиастай, Агуйт, Талын гол, Ноён даваа, Тэнхлэгийн эх, Сөөгтэйн эх, Тариат гэх нийт 22 цэгт,Онон-Балжийн БЦГ-ын “Б” хэсэгт Эмгэнт, Улаалзаргана, Түмэн хоньт, Гозуултай, Нирхрүү, Агацын адаг, Цагаан арал, Чулуутын гарам, Жорновой, Асгатын адаг зэрэг 10 цэгт зэрлэг ан амьтдад 3.9тн хужир, 460 боодол өвс тавьсан. 37 цэгт мониторинг хийсэн.

Онон Балж БЦГазарт биотехникийн арга хэмжээ /Зураг-25/

6.2018.01.09 өдөр БОХУБ, байгаль хамгаалагч нар Өмнөдэлгэр сумын Барууны овоо, Өвөртийн энгэр гэх газруудад нутагшдаг аргаль, бор гөрөөсөнд 3 шуудай хивэг, 15 боодол өвс тавьж өгсөн.

Өмнөдэлгэр сум биотехникийн арга хэмжээ /Зураг-26/

7. 2018 оны 02 душаар сарын 07-09 –ны өдрүүдэд Баянхутаг сумын Баян ууланд “Ханомаро тур” ХХК-тай сумын ЗДТГазар хамтран 4 тн хужир шүү, 20 боодол өвс, 300кг ашигт долооц тавьсан./БХЗ- 0,4 сая төгрөг, агнуурын бүс хариуцагчаас 1,2 сая төгрөг/

Баянхутаг сум биотехникийн арга хэмжээ /Зураг-27/

5.Жаргалтхаан сумын Чулуут багийн нутаг Дэлгэр-Овоо, Дарийн даваа гэх газруудад 2,5тн хужир, 40 ширхэг боодлын ногоон өвс, 20 ширхэг сломыг/тэжээлийн өвс/ тавьж өгсөн./БХЗ- 0,5 сая төгрөг/

5.2.2.Монгол тарвага сэргээн нутагшуулна

Баянхутаг сумын агнуурын бүс нутаг Баянхүрээ ууланд 30 толгой, Дадал сумын агнуурын бүс нутаг Агац Гилбэр гэх газарт 15 толгой Монгол тарвага сэргээн нутагшуулах ажлыг 7-9-р сард хийхээр төлөвлөн нягтшил өндөртэй тарваган тахал өвчний голомтгүй газраас барихаар тусгай зөвшөөрлийн хүсэлтийг БОАЖЯ-д хүргүүлсэн. Тарвага нутагшуулах арга зүй батлагдаагүй тул улсын хэмжээнд 2018 онд сэргээн нутагшуулахыг БОАЖЯ-с хориглосон.

5.2.3 Мониторинг ажиглалт судалгаа

1. Дадал сум Цээнэтэй, Агац Гилбэр агнуурын бүсүүдэд мониторинг ажиглалт судалгаа/агнуур зохион байгуулалт/ Уламжлалт ав ХХК-тай хийлгэхээр 2018.05.20-ны өдөр сумын Засаг дарга гэрээ байгуулсан./БХЗ-2,8 сая төгрөг/.
2. Норовлин сумын Нарстай, Хөх Асгана, Түмэнхаан, Энгэрбулаг, Бэрх нөхөрлөлийн 11 гишүүн, идэвхтэн байгаль хамгаалагч нарт тарваганы мониторинг ажиглалт судалгаа хийх дадлага ажлыг зохион байгуулсан. БХЗ-0,5 сая төгрөг зарцуулсан.
2. Баянмөнх сумын Язаар уул орчмын агнуурын бүс нутагт Язаарын 3 овоот нөхөрлөл, БОХУБайцаагч, байгаль хамгаалагч нар хамтран 2018.05.08-нд ховор амьтдад тооллого зохион байгуулсан. Тооллогоор Их салхит, Бага салхит, Дөрвөлжин, Гурван овоот, Барчгар, Дулаан, Агуйт, Баруун дөрвөлжин зэрэг газрууд хамрагдсан. Тооллогоор 8 угалз, 21 хонь, 18 хурга, 2 буга тус тус тоологдсон. БХЗ-0,034 сая төгрөг зарцуулсан.
3. Ой бүхий аймгуудын биологийн олон янз байдлын хамгаалал, тогтвортой ойн менежмент, нүүрстөрөгчийн хийн хуримтлалыг нэмэгдүүлэх GCP/MON/008/GFF төсөл, Биологийн хүрээлэн, аймгийн БОАЖГазар хамтран 2018.05.09-2018.05.15-ны өдрүүдэд Цэнхэрмандал сумын Буурал Юдэг,Өмнөдэлгэр сумын Тэнүүн, Батширээт сумын Согоот, Биндэр сумын Хөмөл Балж, Дадал сумын Сэрүүнбаялаг, Баянцагаан нөхөрлөлийн 50 гишүүнд Зэрлэг амьтдын мониторинг ажиглалтын судалгаа хийх сургалтыг зохион байгуулан ажиглалтын талбайд ажиглагдсан амьтдыг газарзүйн мэдээллийн санд оруулсан.

Нөхөрлөлийн талбайд мониторингийн сургалт хийв /Зураг-28/

5.2.4 Агнуур зохион байгуулалт, менежментийн төлөвлөгөө

1.Хэнтий аймгийн Батширээт суманд шувууны нарийвчилсан агнуур зохион байгуулалт явуулах, агнуурын бүс нутгуудын менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулах ажлын БО/2018/06 тоот гэрээг/Байгаль хамгаалах зардлаар 5 сая.төгрөг/ мэргэжлийн байгууллага болох Эко-Үйлчилгээ ТББайгууллагатай байгуулсан. Батширээт суманд Хавтгар, Ононгийн арал шувуу агнуурын бүсүүдэд нарийвчилсан агнуур зохион байгуулалтыг явуулан, менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулсан. Батширээт сумын 2018.11.16-ны өдрийн ИТХ-н 23-р тогтоолоор агнуурын бүсийн хилийн цэсийг баталгаажуулан, 24-р тогтоолоор менежментийн төлөвлөгөөг дэмжсэн.

2.Онон голын агнуурын бүсүүдэд менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх БО/2018/-01-05 гэрээг /Байгаль хамгаалах зардлаар 10 сая.төгрөг/ Онон голын загасчдын холбоо ТББ-тай байгуулсан.

Батширээт, Биндэр, Баян-Адрага, Норовлин, Дадал сумдын Онон голын агнуурын бүсүүдэд нийт загас барихыг зөвшөөрөх тэмдэг 18 ширхэг, ус хөрс бохирдуулахыг хориглох тэмдэг 7 ширхэг, загас барихыг хориглох тэмдэг 11 ширхэг, мэдээллийн самбар 21 ширхэг, хилийн багана 11 ширхгийг тус тус хийсэн.

Онон голын агнуурын бүсийн тэмдэгжүүлэлт /Зураг-29/

3. Цагаан зээрийн гоц халдварт шүлхий өвчний тандан судалгаа хийх БО/2018/17 ажлын гэрээг аймгийн Мал эмнэлгийн газартай байгуулсан. /Байгаль хамгаалах зардлаар 2 сая төгрөг/ Дархан, Баян-Овоо, Батноров, Норовлин, Баян-Адрага, Дадал сумдын 6 газраас 12 цусны дээж, 30 цуллаг, 6 тунгалгийн булчирхайн дээж авч шинжилгээнд хүргүүлсэн.

6.”Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх арга хэмжээ” гэсэн байгууллагын стратегийн зорилтыг хангахад чиглэсэн хөтөлбөр арга хэмжээ

6.1 Хэнтий аймгийн аялал жуулчлалыг сурталчлах үйл ажиллагаа

Хэнтий аймгийн Засаг даргын мөрийн хөтөлбөрт тусгагдсан “Чингис хаан брэнд ” дэд хөтөлбөр 2017 оны 2 сарын 9-ний өдрийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурлын Тэргүүлэгчдийн 17 дугаар тогтоолоор батлагдсан. 2018 оны төлөвлөгөөнд нийт 10 ажил тусгагдсан.

1. Удирдлага зохион байгуулалтын чиглэлээр:

1.1 Чингис хаан дэд хөтөлбөрийн төлөвлөгөөг боловсруулан аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын Хөрөнгө оруулалт Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн хэлтсийн даргаар батлуулан ажиллаа.

1.2 Мянганы суут хүн Их Эзэн Чингис хааны өлгий нутаг аялал жуулчлалын зөвлөгөөнийг зохион байгуулах

Хэнтий аймаг нь Монгол улсын түүхэн аялал жуулчлалын тулгуур бүс нутаг болон хөгжиж байгаатай холбогдуулан Чингис хотод аялал жуулчлалын салбарын зөвлөгөөнийг “Хэнтий аймгийн Аялал жуулчлалын хөгжил ” нэртэйгээр зохион байгууллаа.

Аялал жуулчлалын салбарын зөвлөгөөн /Зураг-30/

"Мянганы суут хүн их Эзэн Чингис хааны өлгий нутагт тавтай морил" уриан дор аймгийн Засаг даргын тамгын газар, Улаанбаатар хот дахь Нутгийн зөвлөл, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар, Аялал жуулчлалын боловсрол хөгжлийн нийгэмлэг хамтран зохион байгуулсан бөгөөд аймгийн удирдлагууд Хэнтий аймгаас сонгогдсон УИХ-ын гишүүн Б.Бат-Эрдэнэ, Л.Оюун-Эрдэнэ, Д.Гантулга, нутгийн зөвлөлийн гүйцэтгэх захирал М.Батбаяр, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны Аялал жуулчлалын бодлого зохицуулалтын газрын дарга С.Бат-Эрдэнэ, Монголын Зочид буудлуудын холбооны гүйцэтгэх захирал Н.Батцэнгэл, Шинжлэх ухааны академийн түүх археологийн хүрээлэнгийн доктор Б.Цогтбаатар, Аялал жуулчлалын боловсрол хөгжлийн нийгэмлэгийн эрдэмтэн багш судлаачид, Хэнтий аймагт үйл ажиллагаа явуулдаг жуулчны баазуудын захирал, Зочид буудлын захирал менежер, хувиараа бизнес эрхлэгч, Дадал сумын Онон Балжийн байгалийн цогцолборт газрын хамгаалалтын захиргааны дарга мэргэжилтэн нар оролцлоо.

Аялал жуулчлалын салбарын зөвлөгөөн /Зураг-31/

Зөвлөгөөнд УИХ-ын гишүүн Л.Оюун-Эрдэнэ “Мянганы суут хүн их Эзэн Чингис хаан түүхэн аялал жуулчлалын үндэсний парк” төслийг танилцуулсан юм. Мөн Хэнтий аймгийн аялал жуулчлалын өнөөгийн байдал цаашид хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, тулгамдаж буй асуудлын талаар илтгэгчид хэлэлцүүлж оролцогчид өөр өөрийн байр сууриа илэрхийлэн санал бодлоо солилцон ярилцсан бөгөөд аймгийн Засаг дарга Н.Ганбямба орон нутагтаа аялал жуулчлалыг хөгжүүлэхэд төсвийн хөрөнгө

оруулалтын 20-30 хүртэлх хувийг зарцуулна гэдгээ илэрхийллээ. Зөвлөгөөний төгсгөлд Хэнтий аймагт аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх түр хороог 9 хүний бүрэлдэхүүнтэй байгуулж Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газрын дарга Б.Дархантөрөөр ахлуулахаар шийдвэрлэсэн бөгөөд төр хувийн хэвшлийн төлөөллүүд оролцсон энэхүү түр хороо цаашдаа хуралдаж төлөвлөгөө гарган асуудлуудаа нарийвчлан шийдвэрлэхээр болсноор зөвлөгөөн өндөрлөсөн юм.

1.2 Аялал жуулчлалын олон улсын үзэсгэлэнд оролцох ИТМ-д оролцох

Хэнтий аймаг нь 2009 оноос эхлэн ИТМ –аялал жуулчлалын үзэсгэлэнд аймаг орон нутгаа сурталчлан оролцсон бөгөөд сүүлийн 2 жилийн тоон үзүүлэлтийг авч үзвэл :

ИТМ -2016 аялал жуулчлалын олон улсын үзэсгэлэнд Хэнтий аймгаа төлөөлөн 5 жуулчны бааз оролцсон 1 жуулчны бааз 5-10 тур оператортой хамтран ажиллах жуулчин хүлээн авах гэрээ байгуулсан бөгөөд нийт 35 тур оператортой гэрээ байгуулсан ажилласан. Энэхүү гэрээний дагуу гадаадын жуулчин 1400, дотоодын жуулчин 15855 ирсэн байна.

ИТМ-2017 аялал жуулчлалын олон улсын үзэсгэлэнд 7 жуулчны бааз аймаг орон нутгаа өөрсдийн явуулдаг үйл ажиллагаатайгаа сурталчлан оролцсон. Үзэсгэлэнд оролцсоноороо давхардсан тоогоор нийт 50 тур операторуудтай гэрээ хийн ажиллалаа. Хэнтий аймагт урьдчилсан байдлаар гадаад дотоодын 10000 орчим жуулчид ирэх боломж нээгдсэн.

2017 онд Хэнтий аймагт дотоодын 30000 гаруй, гадаадын 2000 гаруй жуулчин ирсэн мэдээллийг холбогдох жуулчны баазуудаас аваад байна. 2016 онд ирсэн жуулчны судалгааг 2017 оны судалгаатай харьцуулвал гадаадын жуулчин 600 хүнээр буюу 42 хувь, дотоодын жуулчин 14145 хүнээр буюу 89,2 хувиар нэмэгдсэн байна.

6.1.1 2018 оны “ ИТМ “ үзэсгэлэнгийн тухай:

Монголын аялал жуулчлалын холбооноос БОАЖЯ-тай хамтран жил бүрийн хавар уламжлал болгон зохион байгуулдаг “Ай Ти Эм-2019” үзэсгэлэн Улаанбаатар хотноо Крокус эвент халлд нээлтээ хийж Мишээл Экспогийн үзэсгэлэнгийн танхимд зохион байгуулагдлаа. 2019 оны 3 дугаар сарын 29-ний өдрөөс 03 дугаар сарын 31-ны өдрүүдэд нийт 3 өдөр үргэлжилсэн тус үзэсгэлэн нь Монголын хамгийн том аялал жуулчлалын үзэсгэлэн төдийгүй, 21 аймгийн төлөөлөл хүрэлцэн ирж аймаг орон нутгийнхаа бүтээгдэхүүн, эвент арга хэмжээгээ сурталчлан

танилцуулдагаас гадна аялал жуулчлалын бизнес эрхлэгчид шинэ бүтээгдэхүүнээ сурталчлах, борлуулах, түншлэлийн гэрээ хэлэлцээр хийх, гадаад, дотоодын аялал жуулчлалын салбарын судлаачдын семинарт оролцох

зэрэг боломжоор хангагддаг билээ.

Хэнтий аймгийн хувьд 2009 оноос хойш аймгийн Засаг даргын дэмжлэгтэйгээр 10 дах жилдээ энэхүү үзэсгэлэнд оролцож байна. Хэнтий аймгийн Нутгийн зөвлөл дэмжиж хамтран өндөр зохион байгуулалттай оролцлоо. 2019 онд Увс аймаг нь түнш аймгаар оролцсон бөгөөд шилжин явах тугаа 2020 онд түнш аймгаар сонгогдсон Хэнтий аймгийн Засаг дарга Н.Ганбямба, Монгол улсын арслан Э.Оюунболд нарт гардуулан өгснөөр Хэнтий аймаг нь ” ИТМ-2020 “ Олон улсын аялал жуулчлалын үзэсгэлэнд түнш аймгаар оролцохоор боллоо. Мөн Монголын аялал жуулчлалын холбооны ерөнхийлөгч Д.Гантөмөртэй хамтран ажиллах санамж бичигт гарын үсэг зурсанаар энэхүү гэрээ баталгаажиг бүтэн жилийн турш Монголын аялал жуулчлалын холбоотой хамтран ажиллах юм. Хэнтий аймгийн хувьд үзэсгэлэнд оролцсоноор өөрийн аймгийн аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнүүдийг олон нийтэд сурталчилан танилцуулж, жилээс жилд туршлагжан талбай, зохион байгуулалт, тохижилт, үйл ажиллагаагаа өргөжүүлсээр ирсэн болно. Үзэсгэлэнд Хэнтий аймгийн нутгийн зөвлөлийн тэргүүн Улсын их хурлын гишүүн Л.Оюун-Эрдэнэ болон нутгийн зөвлөлийн гишүүд ирж өөрийн аймгийн үйл ажиллагаатай танилцан ирэх жийн үзэсгэлэнд нутгийн зөвлөл дэмжин оролцохоо илэрхийллээ.

ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ:

Үзэсгэлэнд оролцоход аймгийн Засаг даргын Тамгын газраас 5 сая төгрөгийг гаргаж Хэнтий аймгийн нутгийн зөвлөл талбайн зураг тохижилтийн ажлыг хийн Батширээт сумаас -5, Биндэр сумаас-1, Дадал сумаас -2, Дэлгэрхаан сумаас -1 жуулчны бааз оролцсоноос гадна Дадал сумын нутгийн гар урчуудыг зохион байгуулан оролцсон . Түүнчлэн аймгийн Засаг даргаас гадна ХОХБ-ын хэлтэсийн дарга Э.Мөнх-Эрдэнэ, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газрын дарга Б.Дархантөр,Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дарга Л.Оюун-Эрдэний зөвлөх Л. Намуунгэрэл, Нутгийн зөвлөлийн гүйцэтгэх захирал М. Батбаяр, Нарийн бичгийн дарга н.Бурмаа, тэргүүлэгч Б.Цогтбаатар болон бусад аймгийн төлөөлөгчид оролцож өөрийн аймгийн талбай тохижилт болон бусад аймгийн талбай тохижилт туршлагатай танилцсан.

- 36м2 талбайг түрээслэн авч Батширээт суманд зохион байгуулагддаг “Ёохор-2019” эвент арга хэмжээг харуулж буриад ахуй, аж амьдралыг харуулан талбайг тохижуулсан.
- Хэнтий аймгийн Чингис хаантай холбоотой түүхэн цогцолборуудын шторк бичлэг, газар нутаг, түүх, соёлын дурсгалт газар, байгалийн үзэсгэлэнт газар, шувуу ажиглах аялал, загасчлах аялалыг харуулсан гэрэл зураг, видео бичлэгийг хананд проректор байрлуулан цацаж сурталчилсан.
- Хэнтий аймгийн түүх соёл, дурсгалт газар, зочлох үйлчилгээний газруудыг багтаан аялалын маршруттай газрын зургийг шинээр хийлгэж хамтран ажиллах тур оператор болон цаашид хамтран ажиллах аж ахуй нэгжүүдэд танилцуулан өгсөн.
- ITM-2019 үзэсгэлэнгийн тайзан дээр Хэнтий аймгийн танилцуулга видео, 3 өдөр 6 удаагийн давтамжтайгаар явсан.
- Үзэсгэлэнгийн үеэр Дадал сумын гар урчуудын бүтээлүүдийн худалдаа явагдсан.
  - Хэнтий аймгийн Нутгийн зөвлөл аймгийн Засаг даргын тамгын газартай хамтран жуулчны баазуудад ижил хэмжээний 7 ширхэг тек,3 ширхэг ширээ, 4 ширхэг Чингис хааны хэвлэл хийлгэсэн.

Үзэсгэлэнд оролцсон 8 жуулчны бааз нийт 53 тур оператор компанитай 2019 онд хамтран ажиллах гэрээ байгуулсан.

ҮР ДҮН:

Үзэсгэлэнд оролцсоноороо давхардсан тоогоор нийт 53 тур операторуудтай гэрээ хийн ажиллалаа. Хэнтий аймагт урьдчилсан байдлаар 10000 орчим жуулчид ирэх боломж нээгдсэн. Жилээс жилд өргөн хүрээтэй оролцож илүү туршлагажан ажиллаж байна.

Хэнтий аймаг нь Монголын аялал жуулчлалын холбоотой хамтран ажиллах санамж бичигт гарын үсэг зурж “ITM-2020 “ аялал жуулчлалын олон улсын үзэсгэлэнд түнш аймгаар оролцохоор боллоо.

УЛААНБААТАР ТРАВЭЛ ЭКСПО - 2019 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ҮЗЭСГЭЛЭНД ОРОЛЦЛОО

Үндэсний аялал жуулчлалын "УЛААНБААТАР ТРАВЭЛ ЭКСПО-2019 " үзэсгэлэн 2019 оны 5 дугаар сарын 24-26-ний өдрүүдэд Мишээл Экспо төвийн танхимд зохион байгуулагдсан бөгөөд үзэсгэлэнг нээж Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд Н.Цэрэнбат, Нийслэлийн аялал жуулчлалыг холбооны Тэргүүн н. Гэрэлтөв нар нээж үг хэллээ. Энэхүү үзэсгэлэнд Бүгд Найрамдах Солонгос улс түнш улсаар оролцож өөрсдийн бүтээгдэхүүн үйлчилгээг сурталчилан оролцлоо. Тус үзэсгэлэнд 7 аймаг болон гадаадын элчин сайдын яамдууд, аялал жуулчлалын чиглэлээр үйл ажилллагаа явуулдаг аж ахуй нэгжүүд гээд бүх л салбарыг хамарсан томоохон арга хэмжээ боллоо.

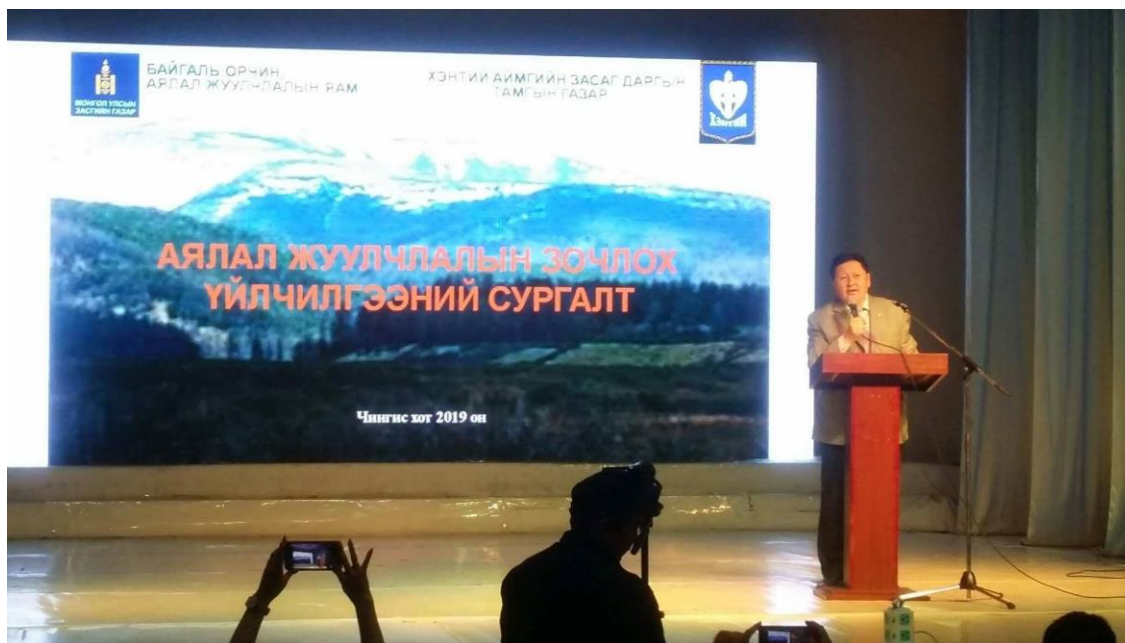
Энэхүү үзэсгэлэнг Нийслэлийн аялал жуулчлалын газар Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамтай хамтран 5 дахь жилдээ зохион байгуулж байгаа бөгөөд жилээс жилд өргөжин тэлсээр байна.

Улаанбаатар травэл экспо үзэсгэлэнд Хэнтий аймаг GTI буюу Их түмэн санаачлага хөтөлбөрийн талбайд нэгдэн аймаг орон нутгаа сурталчилан оролцлоо. Үзэсгэлэнд оролцоход аймгийн Засаг даргын тамгын газраас 500 ширхэг аялал жуулчлалын газрын зураг мөн танилцуулга бүхий сэтгүүл хэвлүүлэх 980000 төгрөгний санхүүжилтийг шийдвэрлэж дэмжин ажилласан. Хэнтий аймгийн Нутгийн зөвлөлөөс цогцолборуудын танилцуулга хэвлэмэл самбарыг байршуулан сурталчилан ажилласан. Сургалтын үеэр Их түмэн санаачлагын хөтөлбөрийн баг хөтөлбөрийн талаар хэлэлцүүлэг зохион байгуулж ажлын хэсгийг байгуулсан бөгөөд энэхүү ажлын хэсэгт Дорнод, Хэнтий аймгийн мэргэжилтэнгүүдийг орууллаа.

6.2.1. АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ЗОЧЛОХ ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ТӨРӨЛЖСӨН СУРГАЛТАД 320 ГАРУЙ ХҮН ХАМРАГДЛАА

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, Хэнтий аймгийн ЗДТГ-аас зохион байгуулсан Аялал жуулчлалын зочлох үйлчилгээний салбарын төрөлжсөн сургалт Хэнтий аймагт Тогооч, зөөгч, Бареста, Бартендер, Өрөөний үйлчлэгч, Зочин хүлээн авагч, Хөтөч, тайлбарлагч менежер, жолооч гэсэн чиглэлүүдээр 6 сарын 15-19-ний өдрүүдэд зохион байгуулагдлаа.

Энэхүү сургалтыг Монголын зочид буудлуудын холбоо, Барестагийн холбоо, Бартендерийн холбоо, Мэргэжлийн хөтөч, тайлбарлагчдын холбоо, Олон улсын мэргэшсэн тогооч нарын баг сургалтыг хийсэн бөгөөд “ХАМТДАА ХӨГЖЬЕ, ХАНДЛАГАА ӨӨРЧИЛЬЕ” уриан дор таван өдрийн турш эрчимжүүлсэн богино хугацааны сургалтыг Олон улсын стандартад нийцсэн адил хөтөлбөртэйгөөр хийсэн юм. Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам 21 аймаг, Улаанбаатар хотоос нийтдээ 13-15 мянган хүнийг хамруулах зорилтыг МУ-ын Засгийн газраас дэвшүүлсэн. Үр дүнд нь зочлох үйлчилгээний салбар хөгжин жуулчдад үзүүлэх үйлчилгээ, стандарт сайжирч жуулчид сэтгэл ханамжтай буцах нөхцөл бүрдэхээс гадна нийслэлийн болон орон нутгийн иргэд чадавхжиж ажлын байртай болох хандлагыг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой юм.

Аялал жуулчлалын зочлох үйлчилгээний сургалтанд 400 гаруй хүн мэргэшиж, сертификатаа гардан авлаа.

Сертификат гардуулах үеэр Хэнтий аймагт Мэргэжлийн зочлох үйлчилгээний болон Барестагийн мэргэжлийн сургагч багш нар бэлтгэж өгөх, Бартендерийн үйлчилгээг орон нутагтаа дэлгэрүүлээрэй хэмээж багаж, тоног төхөөрөмж гардуулан өгсөн нь олны анхаарлыг татлаа. Түүнчлэн МСҮТ-ийн үйлчилгээний сургалтыг сайжруулахтай холбоотойгоор 2019-2020 оны хичээлийн жилд Зочлох үйлчилгээний, Хөтөч, тайлбарлагчийн мэргэжлийн ангийг ХНХЯ-ны харьяа Мэргэжлийн боловсролын бодлогын хэрэгжилтийн газраас шинээр нээн ажиллуулах болсныг мэдэгдсэн юм.

6.2.3. Хяналт шалгалтын чиглэлээр:

Хэнтий аймгийн Засаг даргын баталсан удирдамжийн дагуу аялал жуулчлалын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуй нэгжүүдийн стандартыг мөрдүүлэх зөвлөн туслах үйлчилгээ үзүүлэх зорилгоор 2019 оны 7 сарын 1-6 хооронд Дэлгэрхаан сумын 15 аж ахуй нэгж, 100 гаруй иргэн, Цэнхэрмандал сумын 8 амралтын газарт хяналт шалгалтыг зохион байгууллаа. Энэхүү хяналт шалгалтын бүрэлдэхүүнд аймгийн Мэргэжлийн хяналтын газар, Онцгой байдлын газар, Хэрлэн голын сав газрын захиргаа, Стандартчилал хэмжилзүйн хэлтэс, аймгийн Засаг даргын Тамгын газар, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газраас холбогдох албан тушаалтан мэргэжилтнүүд оролцлоо.

Хяналт шалгалтаар үйл ажиллагаа явуулж буй зарим аж ахуй нэгж газрууд нь ус ашиглах дүгнэлт гаргуулаагүй, Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ хийлгээгүй стандартын дагуу үйл ажиллагаа явуулаагүй нь тогтоогдож Мэргэжлийн хяналтын газраас хугацаатай албан шаардлагыг өгч ажиллаа. 8 сарын 1 нээс 7 хоногийн хугацаанд бусад жуулчны баазуудаар ажиллана.

6.1 Аялал жуулчлалын эвент арга хэмжээнүүд

6.2.1 Тогорууны баяр

Тогорууны баярын арга хэмжээг 2019.06.07-ны өдөр Зэрлэг амьтан судлах хамгаалах төв, Дэлхийн байгаль хамгаалах сангийн Монгол дахь Хөтөлбөрийн газар, Байгаль орчин аялал жуулчлалын яам, Олон улсын тогорууны сан, Хэнтий аймгийн ЗДТГ, Монгол хан экспедиц, Онон балжийн байгалийн цогцолборт газар, Хан Хэнтийн улсын тусгай хамгаалалтын газар зэрэг байгууллагуудтай хамтран Цагаан нуурын хөвөөнөө өргөн дэлгэр тэмдэглэлээ. Уг наадмыг Олон улсын Тогорууны сан, Зэрлэг амьтан судлах хамгаалах төв, Биндэр сумын ЗДТГ-ын санаачлагаар 2013 оны 06 сарын 13-ний өдрөөс эхлэн Монгол наадмын хүрээнд зохион байгуулсаар өдгөө 6 дахь жилдээ тэмдэглэн өнгөрүүлж байгаа бөгөөд Хэнтий аймгийн аялал жуулчлалын томоохон эвентүүдийн нэг болсон билээ.

Монгол орон маань дэлхийд ховордсон гайхалтай үзэсгэлэнт 5 зүйл тогоруу шувууны өсч үржиж байгаа сүүлийн Баянбүрд бөгөөд тэдгээрийг харж ажиглах, хамгаалах цөөхөн газрын нэг нь манай сумын Хурх-Хүйтний хөндий учраас Биндэрчүүд бид нийтээр бахархаж, үр хүүхдүүддээ өвлүүлэн үлдээж, цаашилбал харж хамгаалах, өсөж үржихэд нь тус болвол хойчийн үед буян болох нь дамжиггүй юм. Тийм ч учраас Монгол оронд төдийгүй дэлхийн хэмжээнд ховордож байгаа цэн тогоруу, өвөгт тогоруу, цагаан тогоруу, хар тогоруу, хархираа тогоруу, алаг тогоруу, ус намгархаг газрын хамгааллын тухай нутгийн иргэдийн ойлголтыг сайжруулах, төрөлх

нутгийнхаа байгалийн баялагаар бахархах сэтгэлийг дэмжин хөгжүүлэх, эко аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх, хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор уг наадмыг зохион байгуулдаг билээ.

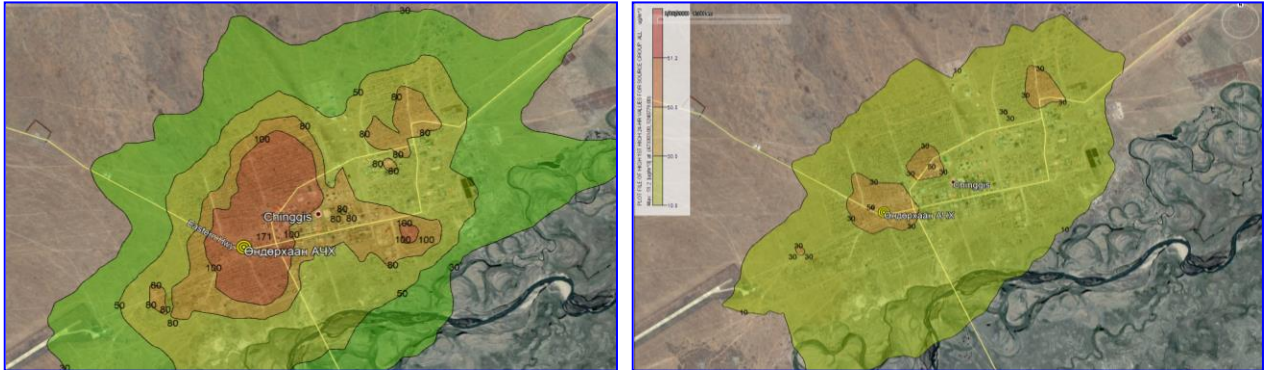
7.”Хот суурин газрын орчны бохирдлын хэмжээг бууруулах арга хэмжээ” гэсэн байгууллагын стратегийн зорилтыг хангахад чиглэсэн арга хэмжээ

7.1. Агаар, хөрс, усыг бохирдуулж байгаа эх үүсвэр, хаягдлын тооллого явуулж, бүртгэл мэдээллийн сан бүрдүүлж, хяналт шинжилгээг үр дүнтэй болгох

Менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулах зорилгоор Чингис хотын агаарын бохирдлын судалгааг Грейн ази консултинг ХХК-тай гэрээ байгуулан ажиллаж байна.

Хүхэрлэг хийн болон азотын давхар ислийн 24 цагийн дундаж агууламж, загварчлалын үр дүнгээр агаарын “хэвийн” гэсэн үнэлгээтэй байна.

Хог хаягдлын бүртгэл мэдээллийн сан /Зураг-48/

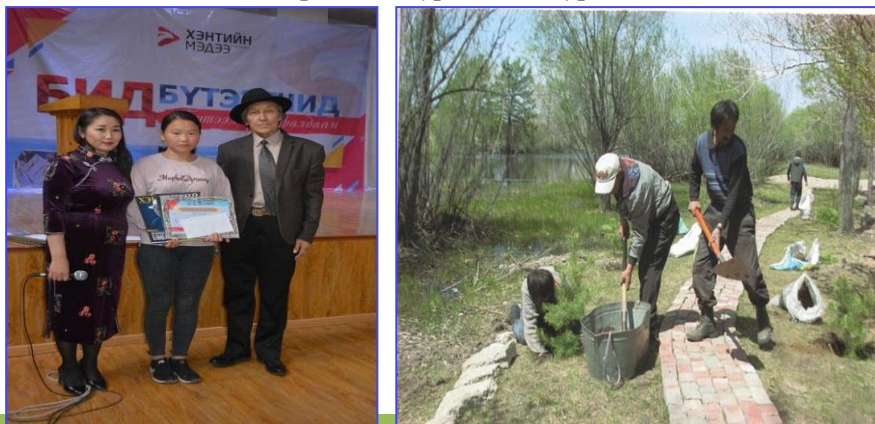

Судалгаагаар Чингис хотын агаарын чанарын индексийн үнэлгээгээр хэмжилтийн ихэнх цэгүүд дээр агаарын чанар “Бага зэргийн бохирдолтой” гэсэн үнэлгээ авсан. Энэ хугацаанд агаарын чанар байршлаас хамааран харилцан адилгүй байсан байна. Ялангуяа PM10 тоосонцрын агууламж гэр хорооллын бүсэд харьцангуй их байлаа. Агаарын бохирдол хамгийн их байх хоногийн мөчлөг нь байршлаас хамааран өөр өөр байсан ч ерөнхийдөө айл өрхийн галлагааны циклтэй давхцан өглөөний 07-09 цаг, үдшийн 18-24 цагийн хооронд бохирдол ихтэй гэж гарч байна.

7.2. Хог хаягдлыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах, аюултай хог хаягдлын менежментийг зохицуулах эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох, аюултай хог хаягдлыг байгаль орчинд халгүй аргаар устгах

"Хэнтий аймгийн ногоон хөгжилд суурилсан тогтвортой хөгжлийн хэтийн зорилт 2026" -ын хүрээнд хог хаягдлыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах зорилгоор аймгийн ЗДТГ, олон нийтийн мэдээллийн "Хэнтий мэдээ агентлаг"-тай хамтран "Бид Бүтээгчид" гэсэн бүтээлч уралдаан зарлаад байна. Бүтээлийг 10 сар хүртэлх хугацаагаар хүлээн авч шалгаруулахад Биндэр сумын иргэн Нацагдорж нь гар аргаар хуванцар сав шахаж хайлуулан, явган хүний замын хавтан хийж тэргүүлсэн байна.

Бид бүтээгчид уралдаан /Зураг-49/

Батноров сумын Бэрх тосгоны хог хаягдлын цэгт хуримтлагдсан хогийг түрж булах ажлыг гүйцэтгэсэн. 10га талбайн хог хаягдлыг 200м урт шуудуунд хогийг түрж булснаар хөрсөн дээрх хог хаягдлын талбайн хэмжээг 50орчим хуваарь бууруулсан.

Хуримтлагдсан хогийг түрж булав /Зураг-50/

7.3. Нүхэн жорлон, угаадасны нүх техникийн шаардлага MNS 5924:2015 стандартыг хэрэгжүүлэх, шинэ дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх

Чингис хотын Захирагчийн албанаас Дэлхийн зөн ОУБ-ын Бор-Өндөр 2 төсөлтэй хамтран аймгийн "Гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих жил"-ийн хүрээнд Залуу гэр бүлийг дэмжих зорилгоор 14 залуу өрхөд газар олгож, байшинг хөнгөлөлттэй үнээр барьж, нүхэн жорлонгийн асуудлыг нь шийдвэрлэхээр ажил эхлээд байна.

Аймгийн хэмжээнд хөрсний бохирдлын судалгааг Грейн Ази Консалтинг мэргэжлийн байгууллагаар 23 сум, сууринд хийлгэж, нийтдээ 122 цэгээс дээж авч шинжилгээ хийгдсэн.

8.”Байгаль орчны чиглэлийн сургалт сурталчилгаа, хяналт шалгалт, мэдээллийн санг баяжуулах” гэсэн байгууллагын стратегийн зорилтыг хангахад чиглэсэн арга хэмжээ

8.1 Байгаль орчны чиглэлийн сургалт сурталчилгаа

Уул уурхайн чиглэлээр:

Хэнтий хаймгийн Засаг даргын Тамгийн газар, Байгаль орчин аялал жуулчлалын газар, Дэлхийн байгаль хамгаалах сангийн Монгол дахь хөтөлбөрийн газартай хамтран 2018 оны 06 дугаар сарын 13-ны өдөр “Уул уурхайн шийдвэр гаргалтанд талуудын оролцоог хангах хамтын ажиллагааны тогтолцоо” сэдэвт хэлэлцүүлгийг Хэнтий аймгийн Чингис хотод зохион байгууллаа. Зөвөлгөөн Хэнтий аймгийн 18 сумын Засаг дарга, Байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, Холбогдох төрийн байгууллагийн төлөөлөл, аймгийн удирдалгууд, аж ахуй нэгжийн төлөөлөл хийт 106 орчим оролцогч оролцлоо.

Хариуцлага ба хамтын ажиллагаа зөвлөгөөн /Зураг-51/

Амьтны чиглэлээр:

1. 2018.05.16-ны өдөр Чингис хотод “Чингисийн шонхорууд” нэг жилийн хугацаанд хэрэгжих шувуу хамгаалах, сурталчлах, танин мэдүүлэх аяныг Хэрлэний домог ТББ, Шувуу хамгаалах төв, аймгийн БОАЖГазар, Хэрлэн голын сав газрын хамгаалалтын захиргаа, Хэрлэн 1-р сургууль хамтран эхлүүллээ. Энэхүү аяны нээлтийн үйл ажиллагаанд Хэнтий аймгийн төвийн Ерөнхий боловсролын 1,2,4-р, Тэмүүжин цогцолбор сургуулийн 100 сурагч хамрагдсан.

Чингисийн шонхорууд аяны нээлт /Зураг-52/

2.2018.03.02-ны өдөр Биндэр суманд БОАЖГазар нь аймгийн Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах салбар зөвлөлтэй хамтран Онон голын сав газарт “Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, түүний илрүүлэлтийг сайжруулах нь” сэдэвт уулзалт зөвлөгөөнийг зохион байгуулахаар төлөвлөн удирдамж, хөтөлбөрийг боловсруулан холбогдох талуудад хүргүүлэв.

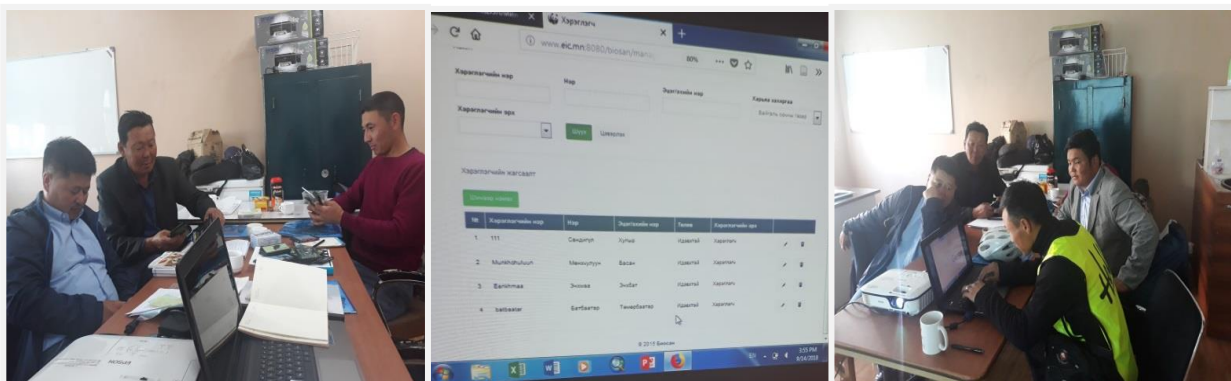
Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх зөвлөгөөн /Зураг-53/

3.2018.03.15-16-ний өдрүүдэд Улаанбаатар хотод “Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулах сургалт”-нд биологийн төрөл зүйл, тусгай хамгаалалттай газар нутаг хариуцсан мэргэжилтнүүд оролцлоо.

4. 2018.09.14-ний өдөр Улаанбаатар хотод “Биосан” арга зүйн нарийвчилсан сургалтыг Ерөнхий болон Сорилын Биологийн хүрээлэн болон Ой бүхий аймгуудын биологийн олон янз байдлын хамгаалал, ойн тогтвортой менежмент, нүүрстөрөгчийн хуримтлалыг нэмэгдүүлэх төсөл хамтран зохион байгуулсан. Энэхүү сургалтанд Хэнтий, Булган, Дархан, Хөвсгөл, Сэлэнгэ аймгийн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газрын биологийн төрөл зүйл хариуцсан мэргэжилтнүүд “хамрагдсан.

Биосангийн сургалт/ Зураг-54/

Ойн чиглэлээр:

1.Ой хээрийн түймэртэй тэмцэх арга зүйн сургалт:

Аймгийн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар, Онцгой байдлын газар, НҮБ-ын ХХААБ-ын “Ой бүхий аймгуудын биологийн олон янз байдлын хамгаалал, тогтвортой ойн менежмент, нүүрстөрөгчийн хуримтлалыг нэмэгдүүлэн нь” төсөл зэрэг байгууллагууд хамтран “Ойн хээрийн түймэртэй тэмцэх арга зүй” сэдэвт сургалтыг 2018 оны 4,10 дугаар саруудад бүсчилэн ой бүхий 8 сумдад зохион байгуулсан.

Сургалтыг Хэнтий аймгийн Онцгой байдлын газрын ахлах дэслэгч Х.Эрдэнэбат, ахлах ахлагч Ц.Төмөрбаатар, БОАЖГ-н Ойн албаны мэргэжилтэн Э.Батсайхан нарын бүрэлдэхүүнтэйгээр ой бүхий 8 сумын ЗДТГ, сумдын ойн нөхөрлөлийн холбоо, ойн нөхөрлөлийн 220 гишүүд, Цэнхэрмандал, Өмнөдэлгэр сумдын сайн дурын 20 гишүүдийг хамруулсан нийт 260 оролцогчдод Ой хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх багаж тоног төхөөрөмжийг танилцуулах, ой хээрийн түймэртэй тэмцэх арга ажиллагаанд сургах, эмнэлэгийн анхан шатны тусламжийг үзүүлэх, арга зүйд сургах, дадлага ажил зэрэг арга зүйд сургасан сургалтыг зохион байгуулсан . Сургалтаар:

- Ой хээрийн түймрийн үед ажиллах дараалал, ой хээрийн түймэртэй тэмцэх багаж тоног төхөөрөмж, ажлуулахад анхаарах зүйлс,
- Эмнэлэгийн анхан шатны тусламж үзүүлэх, түүний арга зүй, ой хээрийн түймэр гарч буй нөхцөл шалтгаан,
- Ой хээрийн түймэртэй тэмцэхэд орон нутгаас авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ
- Төслийн 2018 онд зохион байгуулсан ажлын тайлан, 2019 онд зохион байгуулах ажлын төлөвлөгөөг танилцуулсан.
- Дадлага ажил /Бага хэмжээний газарт зориудаар шатааж үлээгч аппарат болон бусад багаж тоног төхөөрөмжөөр унтраах үйл ажиллагааг дадлага ажлаар заасан/

Ой хээрийн түймэртэй тэмцэх сургалт /Зураг-55/

8.2 Байгаль орчны хяналт шалгалт арга хэмжээний хүрээнд

Амьтаны чиглэлээр:

1.Баян-Адарга сумын БОХУБ, байгаль хамгаалагчид, хэсгийн төлөөлөгч, Онон голын загасчдын клубын гишүүд хамтран хууль бус ан агнууртай тэмцэх эргүүл шалгалтын хүрээнд загас, бор гөрөөс, зээр гэх зэрэг амьтдад эргүүл шалгалтыг 4-5 сард, 7-10 сард нийт 4 удаагийн давтамжтайгаар хийсэн. Хяналт шалгалтын хүрээнд нийт 15 зөрчил гаргасан иргэний галт зэвсгийг хурааж цагдаагийн байгууллагад шилжүүлсэн. 57 ширхэг хавхыг хураан устгалд оруулсан. 1,6 сая төгрөг

2.Жаргалтхаан сумын БОХУБ, байгаль хамгаалагчид 300 ш брошур тарааж, 9 тарвага агнасан зөрчил илрүүлсэн. 2,7 сая төгрөг зарцуулсан.

3.Жаргалтхаан суманд 9 толгой, Дэлгэрхаан суманд 8 толгой, Батноров суманд 6 толгой буюу нийт 23 толгой тарвага агнасан зөрчил илрүүлсэн.

Эргүүлийн зураг /Зураг-56/

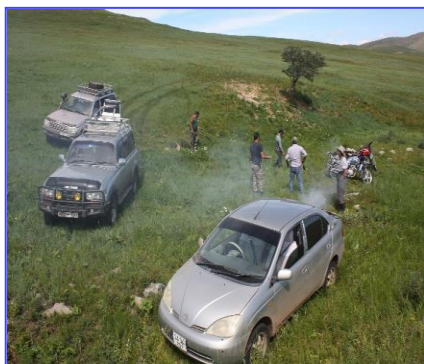
4.Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын даргын баталсан “Хэнтий аймгийн нутаг дэвсгэрт амьтны тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангуулах, хууль бус агнуурийг бууруулах, хяналтыг сайжруулах удирдамжийн дагуу аймгийн Цагдаагийн газрын эдийн засгийн мөрдөгч Б.Намсрай, БОАЖГ-н жолооч Б.Соронзонболд, Батноров сумын БОХУБ Г.Ариунбаяр, тус сумын 3-р багийн дарга Б.Өсөхбаяр, 3-р багийн иргэдийн

нийтийн хурлын дарга Ц.Сүхбаатар, байгаль хамгаалагч Б.Мөнхтөр, нарын бүрэлдэхүүнтэй Батноров, Норовлин сумдын нутгаар 2018 оны 08 дугаар сарын 14,15-ний өдрүүдэд ажилласан.

Батноров сумын иргэн Ж.Батчулууныг “Дэл улаан” нэртэй газар тарвага агнахаар тоз-8 маркийн буу, даллуур зэргийг биедээ авч явахад нь хураан авсан. Дэл улааны урд тал буюу “Улаан шовх” нэртэй газар Батноров сумын иргэн Д.Эрдэн очир нь хүргэн Д.Бат-Эрдэнэ- ий хамт туламласан тарвага боож идэх гэж байхад нь барьж хураан авч тэмдэглэл үйлдсэн. Модтой дэл улааны зүүн доороос Норовлин сумын иргэн Ц.Бат-эрдэнэ, Б.Батжаргал, Ч.Эрдэнэбилэг нарыг 15 ширхэг хавх тавьж 5 тооны тарвага агнасан зөрчлийг илрүүлж тарвага болон хавхыг хураан авсан. Дараагийн өдөр Батноров сумаас баруун хойш Эхэнбүрд, Мянган модот, Норовхаан, Цагаан өндөр, Бор хоолойн даваа, Хавчиг даваа, Ихэр, Дэлгэрхаан, Хэлтгий, Цагаан чулуут, Дэлгэр булагын даваа гэсэн маршрутаар ажилласан. Энэ өдөр Батноров сумын Засаг даргын орлогч Г.Отгонбаяр, 2-р багийн засаг дарга Г.Равзанаадий нар нэмэгдэн очиж ажиллахад Батноров сумын иргэн Б.Болдбаатар байгалийн өнгөт чулуу ухаж байхтай таарч чулууг болон чулуу ухдаг багажийг нь хураан авсан. Нийт хяналт, шалгалтын явцад 16 иргэн, 4 авто машин, 6 мотоцикол шалгаж тоз-8 маркын ангийн буу 2 ширхэг, хавх 25 ширхэг, 6 ширхэг тарвага хураан авсан. 25 ширхэг хавхыг Батноров сумын Байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч Г.Ариунбаярт хүлээлгэн өгсөн. Цагдаагын газарт 6 ш тарвагыг хүлээлгэн өгсөн тэндээсээ ЗОНУЗ өвчин судлалын төвд хүргүүлэн хөндлөнгийн гэрч байлцуулж тарвагыг устгуулахаар тохиролцсон.

Шалгасан тээврийн хэрэгсэлээс 1-2 ширхэг хавх болон бага хэмжээний өнгөт чулуу, мөн ухдаг багаж хэрэгсэлүүд нь хүртэл илэрсэн. Батноров сумын Шаварт нэртэй газар хууль бусаар Байгалийн өнгөт чулуу ухаж байсан 5 машин 12 иргэн иргэнийг шалгаж хараацай нэртэй багаж 7 ширхэгийг хураан авж тэнд байсан иргэдийг тараасан. 2 уут өнгөт чулуу хураан авсаныг шийдвэрлүүлэхээр Батноров сумын БОХУБ Г.Ариунбаярт хүлээлгэн өгсөн.

Хяналт шалгалт /Зураг-57/

Ашигт малтмалын хайгуул, ашиглалтын үйл ажиллагааны чиглэлээр:

Улсын тусгай хамгаалалттай “Тосон хуластайн” байгалийн нөөц газар хууль бусаар иргэд алт ухаж тухайн хүрээлэн буй орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлж байна орон нутгийн зүгээс 2-3 удаа тухайн газруудад хяналт шалгалтын ажлыг зохион байгууллаа. Тус газарт сүүлийн 20 гаруй хоногт эхний 15 хоногт шөнөдөө 40 гаруй хүн, 20 гаруй автомашин, сүүлийн өдрүүдэд өдөр шөнөгүй хүмүүс байнга ажиллаж байна

Тус орчимд УБ хот, Сэлэнгэ, Баянхонгор, Багануур, хэнтий, Бэрх, Батноров, Баян овоо, Норовлин сумаас хүмүүс явж металл хайгч ашиглан тухайн газруудад ил цагаан дуртай газраа нүх ухаж, эмх замбараагүй байдал гарч байна. Цаашдаа нөхцөл байдал даамжирч хүрээлэн буй орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлэх байдал бий болоод байна.

2019 оны 07 дугаар сарын 02-ны өдрийн байдлаар тухайн орчимд баруунаас зүүн тийш жалга өгсөн 1,5 га талбай хууль бус алт олборлогчдын үйл ажиллагаанд өртөөд байна.

Өйтгээд /Зураг-58/

Ойн чиглэлээр:

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 48 дугаар зарлиг, аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурлын 2017 оны 12 дугаар сарын 01-ний өдрийн “2018 ойгоос мод бэлтгэх дээд хязгаар батлах тухай” 08 дугаар тогтоолын

хэрэгжилтэнд хяналт тавих, сум болон сум дундын ой ангийн 2018 онд олгосон ойгоос мод бэлтгэх эрхийн бичиг, мод модон материалын гарал үүслийн гэрчилгээний зарцуулалт, ойн нөхөрлөл ойн мэргэжлийн байгууллагын үйл ажиллагаанд үнэлэлт дүгнэлт өгөх, мэргэжил арга зүйн зөвлөгөө өгөх зорилгоор хяналт шалгалтын ажлыг 4, 11, 12 дугаар саруудад аймгийн БОАЖГ, Цагдаагийн газар, МХГ-ууд хамтран ой бүхий сумдад бүсчлэн зохион байгууллаа. Шалгалтаар Ойн тухай хууль зөрчсөн 2 иргэнийг илрүүлэн Цагдаагийн байгууллагад шилжүүлэн, мод бэлтгэлийн 5 ойн мэргэжлийн байгууллагад МХГ-аас торгууль ноогдуулсан.

Талбай дээр хяналт хийв /Зураг-59/

Ой бүхий сумдын байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, байгаль хамгаалагч, сум болон сум дундын ойн анги хамтран хууль бус мод бэлтгэлээс урьдчилан сэргийлэх ухуулга сурталчилгаа хийх, хууль бус мод бэлтгэлтэй тэмцэх хяналт шалгалтын ажлыг 114 удаа зохион байгуулан, хууль бусаар мод бэлтгэсэн, ойгоос мод бэлтгэх эрхийн бичгийн нөхцөл болзол зөрчсөн 14 удаагийн зөрчил ирүүлэн торгууль шийтгэл ноогдуулсан байна.

Аялал жуулчлал, усны чиглэлээр:

Аймгийн Засаг даргын 2017 оны А/201 тоот захирамжаар батлагдсан ажлын хэсэг Дэлгэрхаан сумын Засаг даргын тамгын газрын Иргэний танхимд болсон “Тосон болон Бүрд нуурын усны түвшин багасаж байгаад тус сумын иргэдтэй уулзах зөвлөгөөнд оролцсон.

Тус ажлын хэсгийн ахлагчаар Ус, цаг уур орчны шинжилгээний газрын дарга Л.Чулуун явсан бөгөөд ажлын хэсгийн гишүүд иргэдэд нуурын орчмын бохирдлын болон хөрсний бохирдлын талаар мэдээлэл хүргэж, асуусан асуултанд хариуллаа.

Мөн Хэнтий-Ус ХХК-ны тоолуур хариуцсан инженер Ганболдыг сум орон нутгийн удирдлагуудтай уулзуулж, амралт үйлчилгээний зориулалтаар үйл ажиллагаа явуулж байгаа 10 иргэн, аж ахуйн нэгжид усны тоолуурыг суурилуулахад судалгаа хийлгэж, тоолуур тавих боломжтой газрын тоог авч ажилласан.

Иргэд, аж ахуйн нэгжтэй уулзав /Зураг-60/

Стандартын шаардлагад нийцсэн нүхэн жорлонг бариулах, шингэн хаягдлын цэгийг засаж, мал орохооргүй болгох зэрэг ажлыг хийх талаар сумын иргэд болон Засаг даргын орлогч Төгөлдөрт хэлж харилцан санал солилцлоо.

Мөн “голын орчимд тариалангийн зориулалтаар газар авч голын голдирлыг өөрчлөн хааж усалгаа хийж байна” гэсэн мэдээллийн дагуу тус суманд оршин суугч иргэн Аменбекийн газарт ажлын хэсгийнхэн сумын Байгаль орчны хяналтын улсын байцаагчтай хамт очиж газар дээр нь үзсэн. Ингэхэд Аваргын голын тохойноос суваг татан усалгаа хийж байсан. Тухайн иргэнд ажлын хэсгийнхэн заавар зөвлөмж өгсөн бөгөөд голоос шуудуугаар услах зөвшөөрөл авсан зэрэг бичиг баримт бүрдүүлэхийг зөвлөсөн.

Аваргын голд хяналт хийж буй байдал /Зураг-61/

Монгол улсын Засгийн газрын байгаль орчинтой холбоотой гарсан тогтоол шийдвэр /Хүснэгт-1/

Error! Not a valid link.*БОАЖСайдтай аймгийн Засаг даргын 2018 онд байгуулсан гэрээний хэрэгжилтийг ханган ажиллана. /Хүснэгт-2/*

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын салбарт
хамтран ажиллах №18-021 тоот гэрээний
1 дүгээр хавсралт

**БАЙГАЛЬ ОРЧИН, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН САЙД ХЭНТИЙ АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ХООРОНД БАЙГУУЛСАН БАЙГАЛЬ
ОРЧИН, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН БОДЛОГЫГ ОРОН НУТАГТ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ГЭРЭЭНИЙ БИЕЛЭЛТ /2018 ОН/**

ОРОН НУТГИЙН ТӨСВӨӨС САНХҮҮЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ /АЙМАГТ ОЛГОГДСОН/

д/д	Хэрэгжүүлэх ажил	Хүрэх үр дүн	Хамрах хүрээ /тоо хэмжээ/	Хэрэг жүүлсэн хугацаа	Хариуцан хэрэгжүү лэгч	Зардал /мян.төг /	Биелэлт	Хувь
1	Ховор амьтад нутагшдаг газруудад биотехникийн арга хэмжээ авах /аргаль/	Зэрлэг амьтадыг хамгаалах, байгалийн жамаар өсөх нөхцөлийг бүрдсэн байна.	6 удаа	4-5 сар, 12 сар	Сумдын ЗДТГазар, нөхөрлөл үүд	6000,0	Ховор амьтад нутагшдаг Галшар, Бор-Өндөр, Мөрөн, Хэрлэн, Дэлгэрхаан, Дархан сумдын 6 газарт нийт 500 боодол өвс, 10 тн хужир шүү тавихаас 350 боодол өвс, 12,8 тн хужир тавьсан.	100
2	Агнуурын бүсүүдэд биотехникийн арга хэмжээ авах		6 удаа	12 сард	Сумдын ЗДТГазар, нөхөрлөл үүд	6000,0	Батширээт, Биндэр, Дадал, Цэнхэрмандал, Баян-Адрага, Өмнөдэлгэр сумдын агнуурын бүсүүдэд нийт 481 боодол өвс, 12 тн хужир тавьсан.	100
3	Онон Балжийн БЦГазарт биотехникийн арга хэмжээ авах		10 удаа	4-5 сард	Өнөрчийн гол ХХК, Онон Балжийн БЦГазар	10000,0	Онон Балжийн байгалийн цогцолборт газрын зэрлэг ан амьтдад нийт 32 газарт 8 тн хужир, 730 боодол өвс тавьсан. 37 цэгт мониторинг хийсэн.	100
4	Аймгийн ерөнхий болон нарийвчилсан агнуур зохион байгуулалтыг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэж, ирүүлэх /мониторинг/	Тоо толгой, шилжилт тогтоогдоно	24 удаа	6-12 сард	Нөхөрлөл	7200,0	Мониторинг ажиглалт судалгааны гэрээ хийгдсэн бөгөөд 12 сард ажлыг хүлээн авна.	70

5	Онон голын агнуурын бүсүүдэд менежментийн төлөвлөгөө хэрэгжүүлэх /тэмдэгжүүлэлт/	Агнуурын бүсийн хил тодорхой болон хууль бус агнуур буурна.	5 удаа	7-8 сард	Онон голын загасчдын холбоо ТББ	10000,0	Батширээт, Биндэр, Баян-Адрага, Норовлин, Дадал сумдын Онон голын агнуурын бүсүүдэд нийт загас барихыг зөвшөөрөх тэмдэг 18 ширхэг, ус хөрс бохирдуулахыг хориглох тэмдэг 7 ширхэг, загас барихыг хориглох тэмдэг 11 ширхэг, мэдээллийн самбар 21 ширхэг, хилийн багана 11 ширхгийг тус тус хийсэн.	70
6	Батширээт суманд шувууны нарийвчилсан агнуур зохион байгуулалт хийх	Батширээт сумын агнуурын шувууны нөөц тогтоогдсоноор жилд ашиглах нөөц тодорхой болсон байна. Хамгаалалтын менежмент 5 жилээр батлагдан хэрэгжинэ.	1 удаа	7-12 сард	Эко үйлчилгээ ТББ	5000,0	Батширээт суманд Хавтгар, Ононгийн арал шувуу агнуурын бүсүүдэд нарийвчилсан агнуур зохион байгуулалтыг явуулан, менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулсан. Батширээт сумын 2018.11.16-ны өдрийн ИТХ-н 23-р тогтоолоор агнуурын бүсийн хилийн цэсийг баталгаажуулан, 24-р тогтоолоор менежментийн төлөвлөгөөг дэмжсэн.	100
7	Гоц халдварт өвчний тандалт судалгааг хийх	Гоц халдварт шүлхий өвчний тандан судалгааг хийн эрсдэлтэй газрын судалгааг гаргасан байна.	4 удаа	12 сард	Аймгийн Мал эмнэлгийн газар	2000,0	Цагаан зээрийн гоц халдварт шүлхий өвчний тандан судалгаа хийх ажлын гэрээг аймгийн Мал эмнэлгийн газартай байгуулсан. Дархан, Баян-Овоо, Батноров, Норовлин, Баян-Адрага, Дадал сумдын 6 газраас 12 цусны дээж, 30 цуллаг, 6 тунгалгийн булчирхайн дээж авч шинжилгээнд хүргүүлсэн.	100
8	Цаг уурын автомат станц суурилуулах	Салхины хурд болон хөрс, агаарын температурыг автоматаар хэмжигдэнэ.	1 ком	7-9-р сард	Оллсолю шн ХХК	8500,0	Батширээт суманд цаг уурын автомат станцыг суурилуулаад байна. Уг багаж нь салхины хурд болон хөрс, агаарын температурыг автоматаар хэмжих зориулалт бүхий тоног төхөөрөмж юм.	100

9	Хэрлэн голын онцгой болон энгийн хамгаалалтын бүсээр нь тэмдэгжүүлэх ажил	Онцгой бүсийн тэмдэгжүүлэлт 5 сумдад хийгдсэн байна.	43ш	8.9-р сард	Хэрлэн дун ХХК	4300,0	Хэрлэн гол дагасан Баянхутаг, Хэрлэн, Мөрөн, Цэнхэрмандал, Дэлгэрхаан сумдын усан сан бүхий газрын онцгой хамгаалалтын бүсийг тэмдэгжүүлэх ажлын хүрээнд нийт 43 самбарыг суурилуулж ард иргэдэд мэдээлэл хүргэсэн.	100
10	Хэрлэн голын нөөц горим тогтоох зорилгоор Дэлгэрхаан сумын Хөмөлтийн гүүрний орчим гадаргын усны төвшин хэмжигч автомат багаж хэрэгсэл суурилуулна.	Усны түвшин хэмжигч автомат багаж суурилуулагдсан байна.	1ш	7-9-р сард	Оллсолю шн ХХК	5000,0	Багажийн ашиглалт, хамгаалалтыг харгалзан аймгийн УЦУОШГ-ын даргатай зөвшилцсөнөөр Дэлгэрхаан сумын Хөмөлтийн гүүр орчимд биш Баянмөнх сумын гүүрэнд усны түвшин хэмжигч автомат багажийг суурилуулаад байна.	100
11	Ус зөөлрүүлэх, цэнгэгжүүлэх төхөөрөмж суурилуулах	Ус цэвэршүүлэх төхөөрөмж суурилуулагдсан байна.	2ш	8-р сард	Ирмүүн бармат ХХК	20000,0	Баян-Овоо, Баянхутаг сумдад төвийн худагт ус цэвэршүүлэх төхөөрөмжийг суурилуулсан. Уг төхөөрөмж нь электрон буюу цахилгаан соронзон аргаар усны хатуулгийг зөөлрүүлэх багаж юм.	100
12	Аймгийн хэмжээнд хөрсний бохирдлын судалгааг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэнэ.	Хөрсний бохирдлын судалгааны тайлан гарсан байна.	1 багц	10-11-р сард	Грейн Ази Консалти нг ХХК	9800,0	Аймгийн хэмжээнд хөрсний бохирдлын судалгааг мэргэжлийн байгууллагаар гүйцэтгүүлж 23 сум, сууринд нийтдээ 122 цэгээс дээж авч шинжлүүлсэн.	100
13	Агаарын бохирдлын суурь судалгаа хийлгэх	Чингис хотын агаарын бохирдлын судалгаатай болно.	1 багц	3-р сард	Грейн ази консалтин г ХХК	5000,0	Чингис хотын агаарын бохирдлын судалгааг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэсэн. Энэ нь агаарын бохирдлын суурь үнэлгээ болох ба цаашид авах арга хэмжээг тодорхойлох ач холбогдолтой.	100

14	Цөлжилттэй тэмцэх аймгийн дэд хөтөлбөр, төлөвлөгөөний хэрэгжилт, тайлагнах ажлыг сайжруулах, цөлжилттэй тэмцэх ажилд зарцуулах хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх.	Хөрсний судалгаа 6 суманд хийгдсэн байна.	1 багц	2-4 улирал	УЦУОШГ	1000,0	Аймгийн хэмжээнд хөрсний агрохими цөлжилтийн судалгааны ажлыг хийж гүйцэтгэсэн. Судалгаанд Биндэр, Батширээт, Өмнөдэлгэр, Жаргалтхаан, Цэнхэрмандал, Дэлгэрхаан сумдууд хамрагдсан.	100
15	Хог хаягдлын цэгийн хог хаягдлыг түрэх	Батноров сумын Бэрх тосгоны хог хаягдлын төвлөрсөн цэгт хуримтлагдсан хогны хэмжээ тодорхой хэмжээгээр буурсан байна.	1 багц	7-р сард	Өрнүүн дэлгэрэх хишиг ХХК	10000,0	Батноров сумын Бэрх тосгоны хог хаягдлын цэгт хуримтлагдсан хогийг түрж булаах ажлыг гүйцэтгэсэн. 10га талбайн хог хаягдлыг 200м урт шуудуунд түрж буулснаар хөрсөн дээрх хог хаягдлын талбайн хэмжээг 50 хувь бууруулсан.	100
16	Ойжуулалтын үлдэгдэл санхүүжилт олгох /50%/	Акт үйлдэж санхүүжилт олгогдсон байна.	10 га	10-11 сар	“Биндэр ой” СДОА	3450,0	2017 онд Баян-Адрага сумын Баянгол нэртэй газар 10 га талбайд хийсэн ойжуулалтын ажлыг актаар хүлээн авсан.	100
17	Ойжуулалтын урьдчилгаа санхүүжилт олгох /50%/	Ойжуулалт хийгдсэн байна.	20 га	5-6 сард	“Хурханаг жибур” ХХК	6950,0	Баян-Адрага сумын Дуурлиг овооны ар нэртэй газар 20 га талбайд ойжуулалтын ажил гүйцэтгэж, урьдчилгаа санхүүжилт 6950,0 төгрөгийг олгосон.	100
18	Байгалийн сэргэн ургалтад туслах ажил	3 суманд БСУТА хийгдсэн байна.	30 га	5-9 сард	Хэнтий шинэ СДОА, Биндэр ой СДОА, Батширээт СДОА	6000,0	Өмнөдэлгэр, Батширээт, Биндэр суманд тус бүр 10 га талбайд байгалийн сэргэн ургалтад туслах ажлыг хийж гүйцэтгэсэн.	100

19	Ногоон байгууламжийн тасагт усны машин авах	Усны машин авсан байна.	1ш	5-6 сард	“МТМЧ”-ХХК	20000,0	Хэрлэн сумын “Өндөрхаан” ОНТҮГ-ийн Ногоон байгууламжийн тасагт усалгааны зориулалтаар тоногдсон ачааны авто машин нийлүүлсэн.	100
20	ОХУ-тай хиллэх улсын хилийн дагуу түймрээс хамгаалах харлуулсан шороон зурвас татах, сэргээх	58 км газарт зурвас татсан байна.	86 км	5-10 сард	ХЦ-0287 анги	20000,0	Хил дамнасан түймрээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор 2014-2016 онд хилийн бүс нутаг болох Дадал, Биндэр сумдад түймрээс хамгаалах 175 км урттай, 10 м өргөнтэй харлуулсан шороон зурвас байгуулагдсан. 2018 онд дээрх зурвасын дагуу 30 км урттай газрыг 10 метрийн өргөнтэй, 28 км газрыг 20 метрийн өргөнтэйгөөр шинээр хагалж зурвасын өргөний хэмжээг нэмэгдүүлсэн.	100
	Шуурхай бүлэг	Шуурхай бүлэг гарсан байна.	2 удаа	4,5 сард	ОБГ	5000,0	Биндэр, Норовлин сумдад шуурхай бүлэг ажиллуулах гэрээг байгуулж шуурхай бүлгийг хуурайшилт ихтэй 4, 5 дугаар саруудад тогтмол ажиллуулсан.	100
	Бэлэн байдлын үзлэг	18 сум хамрагдсан байна.	1 удаа	3 сард	ЗДТГ, БОАЖГ, ОБГ	2000,0	Хэнтий аймгийн 18 сум 5 тосгонд аймгийн Засаг даргын нэрэмжит гамшгаас хамгаалах бэлэн байдлын үзлэгийг зохион байгуулсан.	100
	Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаа	20 –оос дээш удаа нөлөөлсөн байна.	20 удаа	4-7 сард	УЦУОШГ	9500,0	Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх "Хэрлэн-бороо экспедиз" ажиллаж 2018 оны 4 -7 сард цаг агаарын нөхцөл бүрдсэн 13 процессод, 3 экспедиц давхардсан тоогоор 21 удаа тунадас нэмэгдүүлж ажиллаа. Үүнээс газар тариалангийн бүсэд 7 удаа, ойн түймрийг унтраахад дэмжлэг үзүүлэхэд 2 удаа, отрын бүсэд 2 удаа, бэлчээрийн бүс нутгаар 10 удаа тус тус тунадас нэмэгдүүлсэн.	100
21	Хортон устгалын багаж худалдан авах	бш утаат багаж худалдаж авсан	1 багц	10 сард	“Содон түлхүүр”	10000,0	Ойн хортон устгалын 6HVB-25B маркын утаат шүршигч 6 ширхэг	100

		байна.			ХХК		багажийг худалдан авсан.	
22	Ойн хөнөөлт шавжийн тэмцлийн ажил	Тэмцлийн ажил хийгдсэн байна.	1000 га	9 сард	Цэнхэрмандал сумын ойн анги	8900,0	Цэнхэрмандал сумын Мөнхийн жалга нэртэй газрын 1000 га талбайд Сибирийн хүр эрвээхэйн тэмцлийн ажил хийгдсэн.	100
23	Мод үржүүлгийн талбайн өргөтгөлийн ажил	Усалгааны систем хийх, тоног төхөөрөмж авсан байна.	1 удаа	6-7 сард	ОМНН Холбоо	5000,0	Шинээр мод үржүүлгийн ажил эхлүүлж буй “Онон мөрний нөхөрлөлүүдийн нэгдсэн холбоо” ТББ-ийн үйл ажиллагааг дэмжиж мод үржүүлгийн газрыг өргөтгөх ажлыг хийж гүйцэтгэлээ. Өргөтгөлийн ажилд усалгааны багаж тоног төхөөрөмж худалдан авч угсарсан.	100
24	Мод үржүүлгийн газрын суулгац бүрийг тэмдэгжүүлэх	Мод үржүүлгийн газрын 1м –ээс дээш өндөртэй мод бүрт лац тэмдэглэгээ хийнэ.	1 удаа	6-8 сард	“Бат лац” ХХК	2000,0	Биндэр ой, Батширээт, Хэнтий шинэ сум дундын ойн ангиудын үржүүлгийн талбайд ургаж байгаа, үржүүлгийн талбайгаас зарагдаж буй шилмүүст модны суулгац бүрийг тэмдэгжүүлэх ажлыг зохион байгууллаа. Энэ ажлын хүрээнд 5000 ширхэг лац бүхий тэмдгийг шинээр хийлгэж, тэмдэгжүүлсэн.	100
25	Мод тарих өдөр	Мод тарих аяныг аймгийн хэмжээнд зохион байгуулсан байна.	2 удаа	5,10 сард	БОАЖГ	3000,0	Монгол улсын Ерөнхийлөгчийн 2010 оны 63 дугаар зарлигаар зарлагдсан “Бүх нийтээр мод тарих үндэсний өдөр”-ийг тохиолдуулан аймгийн хэмжээнд нийт 21.2 мянган мод таригдсан ба нийт 2664 иргэн, 184 аж ахуйн нэгж, байгууллага оролцлоо.	100
26	Нөхөрлөл дэмжих	Мод үржүүлгийн газар байгуулах ажилд нь дэмжлэг үзүүлнэ.	1 удаа	9-10 сард	БОАЖГ	2000,0	Батширээтийн нөхөрлөлүүдийн холбооны үйл ажиллагааг дэмжиж мод үржүүлгийн газар байгуулах ажилд нь дэмжлэг үзүүлсэн.	100
27	Ногоон байгууламж нэмэгдүүлэх	3 суманд ногоон байгууламж	3 га	5-10 сард	Жавхлант гүрэм	15000,0	Баян-Овоо суманд 1 га, Цэнхэрмандал суманд 1 га, Дадал сумдад 1 га талбайд	

		нэгдсэн байна.			хоршоо, Цэвэрхэн Дадал бүлэг, Цэнхэрма ндал СОА		тус тус ногоон байгууламж нэмэгдүүлэн ажиллаа. Нийт 2000 мод таригдаж амьдралт 80% тай ургаж байна.	100
28	Ашиглалтад өртөмтгий 2 зүйл ургамлын тархац, нөөцийг тогтоох судалгаа хийх /хунчир/	Хунчир, Дэрэвгэр жиргэрүү ургамлын нөөцийн судалгааны тайлан гарсан байна.	1 удаа	8-10 сард	“Хэнтий хунчир” ТББ	8775,4	Хэнтий аймгийн хэмжээнд ургаж байгаа Хунчир, Дэрэвгэр жиргэрүү ургамлын тархац нөөцийн судалгааг хийж тайланг хүлээн авсан.	100
29	Баянхутаг сумын "Өвөр хөндий" Орон нутгийн хамгаалалттай газрын тэмдэгжүүлэлт	Хамгаалалттай газарт хамгаалалт сайжирсан байна	1 багц	9 сарын 15-аас 10 сарын 15 өдөр	“Цахиурт Өндөр” ХХК	8000,0	Тус аймгийн Байгалийн нөөц газрын ангиллаар орон нутгийн хамгаалалтад авсан Баянхутаг суманд орших “Өвөр хөндийн” орчмын газрын хилийн цэсийн 17 багана, 22 тэмдэг, 3 мэдээллийн самбарыг байрлуулсан.	100
30	Орон нутгийн төсвийн санхүүжилтэд эвдэгдэж орхигдсон газрын тооллого хийх, мэдээллийн санд оруулах ажлыг тусгах.	Эвдэрсэн газрын тооллогыг зохион байгуулснаар нийт эвдрэлийн экологийн эдийн засгийн үнэлгээг тооцож гаргах, нөхөн сэргээлтийн зардлыг тооцох, эрэмбэлэх нөхцөл бүрдсэн.	1 удаа	8-р сарын 15-аас 12 сарын 1 өдөр	“Мөнгөн марал” ХХК	8000,0	Орон нутгийн төсвийн хөрөнгийн санхүүжилтээр тус аймгийн 18 суманд уул уурхайн нөлөөгөөр эвдэрсэн газрын тооллого хийх, мэдээллийн санд оруулах ажлыг БОАЖЯамнаас эрх авсан “Мөнгөн марал” ХХК мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэхээр 2018 оны 06 дугаар сарын 11-ны өдрийн БО/2018/41 дугаарт гэрээ байгуулан ажилласан. Урьдчилсан байдлаар нийт 18 суманд Уул уурхайн нөлөөгөөр эвдэрсэн эзэнгүй орхигдсон 35 нэгж талбарын 485,9 га талбай тоологдсон. Уул уурхайн тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч 43 нэгж талбарын 5085.8 га талбай, нийт Хэнтий аймгийн хэмжээнд 78 нэгж	100

						талбарын 5335.1 га талбай урьдчилсан байдлаар тоологдоод байна.		
31	Дархан суманд хууль бус гар аргаар байгалын өнгөт чулуу түүсэн иргэдийн нөлөөгөөр эвдэрсэн газар 10 га газарт техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийх	10 газарт техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийгдсэн байна.	1 багц	7-р сарын 15-аас 10-р сарын 1 өдөр	“Дэвжих дэлгэр эрхт” ХХК	15000,0	Дархан суманд хууль бус гар аргаар байгалийн өнгөт чулуу түүсэн иргэдийн нөлөөгөөр эвдэрсэн 10 га газарт техникийн нөхөн сэргээх ажлыг аймгийн Засаг даргын захирамжаар Дархан сумын Засаг даргын Тамгын газарт эрхийг шилжүүлж, тендер сонгон шалгаруулалтаар шалгарсан ААН хийж гүйцэтгэсэн.	100
32	Байгаль орчны эсрэг гэмт хэргийн зөрчлийг бууруулах зорилгоор нэгдсэн хяналт шалгалтыг/ БОАЖГ, Сав газар, Ойн анги, ТХГН-ийн ХЗ болон хууль хяналтын байгууллагууд ой, ан амьтан, ТХГН, уул уурхай, аялал жуулчлал, хог хаягдал гэх мэт бүх чиглэлээр хийх нөхцөл бололцоогоор хангах. Хяналт шалгалтын дүнг гаргаж мэдээлэх.		11 удаа	1-12 сард	БОАЖГ, МХГ, Цагдаагийн газар, Сумдын ЗДТГ	8800,0	Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 48 дугаар зарлиг, аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурлын 2017 оны 12 дугаар сарын 01-ний өдрийн “2018 ойгоос мод бэлтгэх дээд хязгаар батлах тухай” 08 дугаар тогтоолын хэрэгжилтэд хяналт тавих, сум болон сум дундын ой ангийн 2018 онд олгосон ойгоос мод бэлтгэх эрхийн бичиг, мод модон материалын гарал үүслийн гэрчилгээний зарцуулалт, ойн нөхөрлөл ойн мэргэжлийн байгууллагын үйл ажиллагаанд үнэлэлт дүгнэлт өгөх, мэргэжил арга зүйн зөвлөгөө өгөх зорилгоор хяналт шалгалтын ажлыг 4 дүгээр сард аймгийн БОАЖГ, Цагдаагийн газар, МХГ-ууд хамтран Жаргалтхаан, Цэнхэрмандал, Өмнөдэлгэр сумдад бүсчлэн зохион байгууллаа. Шалгалтаар Ойн тухай хууль зөрчсөн 2 иргэнийг илрүүлэн Цагдаагийн байгууллагад шилжүүлэн, мод бэлтгэлийн 4 ойн мэргэжлийн байгууллагад МХГ-аас торгууль ноогдуулсан байна.	100

33	Байгаль орчны багц хуулийн хэрэгжилтийг хангахад салбарын ажилчдын нийгмийн асуудлыг сайжруулах, ажлын байр, бие хамгаалах хэрэгсэл бусад шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангах.	Байгаль хамгаалагч нарын ажиллах нөхцөл сайжирсан байна.	47 ш	5 сард		20000,0	Галшар, Баянмөнх, Өмнөдэлгэр, Батширээт, Дархан, Мөрөн сумдын 15 байгаль хамгаалагчдыг мотоцикл, цахилгаан бороохойгоор, богино долгионы станцаар хангаж, ажлын нөхцөл байдлыг сайжрууллаа.	100
34	ЕБСургуулийн багш, сурагчдын дунд "Тогтвортой хөгжлийн боловсролын олимпиад"-ыг зохион байгуулна.	Хүүхдүүдийн экологийн боловсрол нэмэгдсэн байна.	1 удаа	12 сард	ЕБС	2000,0	Олимпиадыг 12 сард зохион байгуулахаар удирдамж, хөтөлбөрийг боловсруулан ерөнхий боловсролын сургуульд хүргүүлээд байна.	100
35	Аймагт үйл ажиллагаа явуулж буй хэвлэл мэдээллийн байгууллагуудтай хамтран Байгаль орчин, аялал жуулчлалын салбарын хууль тогтоомжийг улирлын онцлогтой уялдуулан сурталчлах, олон нийтийн байгаль орчноо хамгаалах уламжлалт дадлыг сэргээх.	Иргэдэд мэдээлэл шуурхай түгээгдсэн байна.	жилдээ турш	1-12 сард	Хэнтий телевиз, Хэнтий мэдээ агентлаг	2000,0	Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар нь аймагт үйл ажиллагаа явуулдаг хэвлэл мэдээллийн байгууллагууд болох Шинэ зууны залуу Хэнтий ТББ-ын Хэнтий телевиз, Хэнтий мэдээ агентлагтай гэрээ байгуулан ажилласан.	100
36	Байгаль хамгаалах бүх чиглэлээр сургалт зохион байгуулах.	Мэргэжилтнүүд чадавхижсан байна	1 удаа	9 сард	БОАЖГ	3000,0	2018 оны 9-р сард Өмнөговь аймгийн Ханбогдод "Дүйцүүлэн хамгаалал" сургалтад БОАЖГазрын 11 албан хаагч хамрагдсан.	100
Бүгд						304175,4		98,33

ОРОН НУТГИЙН ТӨСВӨӨС САНХҮҮЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ /СУМДАД ОЛГОГДСОН/

№	Хэрэгжүүлсэн ажлууд/ товч тодорхой/	Хүрэх үр дүн	Хамрах хүрээ /тоо хэмжээ/	Хэрэг жүүлсэн хугацаа	Хариуцан хэрэгжүүл эгч	Зардал /мян. төг/	Биелэлт	Хувь
Амьтны чиглэлээр								
1	Тарвагыг улсын хэмжээнд ахуйн болон үйлдвэрлэлийн зориулалтаар агнахыг хориглосонтой агнахыг холбоотойгоор сэргээн нутагшуулах ажлыг эрчимжүүлэх, арга хэмжээг авах	Тарваганы тоо толгой нэмэгдсэн байна.	Баянхутаг, Дадал сумдад 2удаа	-	Мэргэжлийн байгууллага	0,0	Баянхутаг сумын агнуурын бүс нутаг Баянхүрээ ууланд 30 толгой, Дадал сумын агнуурын бүс нутаг Агац Гилбэр гэх газарт 15 толгой Монгол тарвага сэргээн нутагшуулах ажлыг 7-9-р сард хийхээр төлөвлөн нягтшил өндөртэй тарваган тахал өвчний голомтгүй газраас барихаар тусгай зөвшөөрлийн хүсэлтийг БОАЖЯ-д хүргүүлсэн. Тарвага нутагшуулах арга зүй батлагдаагүй тул улсын хэмжээнд 2018 онд сэргээн нутагшуулахыг БОАЖЯ-с хориглосон.	70
2	Биотехникийн ажил	Зэрлэг амьтадыг хамгаалах, байгалийн жамаар өсөх нөхцөлийг бүрдсэн байна	Баянхутаг, Мөрөн, Өмнөдэлгэр, Баянмөнх, Норовлин, Бор-Өндөр, Дадал, Баян-Адарга, Галшар, Дэлгэрхаан, Биндэр сумдад 16 удаа	3-5 сар, 11-12 сар	Сумдын ЗДТГ газар, нөхөрлөл	13200,0	Ховор амьтад нутагшдаг Галшар, Бор-Өндөр, Мөрөн, Хэрлэн, Дэлгэрхаан, Дархан сумдын 6 газарт нийт 500 боодол өвс, 10 тн хужир шүү тавихаас 350 боодол өвс, 12,8 тн хужир тавьсан. Батширээт, Биндэр, Дадал, Цэнхэрмандал, Баян-Адрага, Өмнөдэлгэр сумдын агнуурын бүсүүдэд нийт 481 боодол өвс, 12тн хужир тавьсан. /12,0 сая төгрөг/ Өмнөдэлгэр, Баянхутаг, Мөрөн, Галшар, Жаргалтхаан сумдын нутагт нутагшдаг зэрлэг амьтад 10 газарт 12тн хужир, 151 боодол өвс, 3 шуудай хивэг, 300кг ашигт долооц, 20 боодол тэжээлийн ургамал тавьж өгсөн. /Сумдад олгогдсон байгаль хамгаалах зардлаас 1,2 сая төгрөг зарцуулсан/	100

3	Агнуурын менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах		2 агнуурын бүсүүдэд			1372,5	Дадал сумын Агац гилбэр, Цээнэтэй агнуурын бүсүүдэд нарийвчилсан агнуур зохион байгуулалт хийн менежментийн төлөвлөгөөг “Уламжлалт ав” мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэсэн.	100
4	Агнуурын амьтны мониторинг судалгаа хийх	Амьтдын тоо толгой, шилжилт хөдөлгөөн тогтоогдоно	Баянмөнх, Норовлин, Дадал, Дэлгэрхаан, Биндэр сумдад будаа	5-11 сард	Агнуурын бүс хариуцагч ид, нөхөрлөл, сумдын ЗДТГ	3334,0	1. Дадал сум Цээнэтэй, Агац Гилбэр агнуурын бүсүүдэд мониторинг ажиглалт судалгааг хийлгэхээр /агнуур зохион байгуулалт/ “Уламжлалт ав” ХХК-тай гэрээ байгуулан нарийвчилсан агнуур зохион байгуулалт, менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулсан. 2,8 сая төгрөг 2. Баянмөнх сумын Язаар уул орчмын агнуурын бүс нутагт Язаарын 3 овоот нөхөрлөл, БОХУБайцаагч, байгаль хамгаалагч нар хамтран 2018.05.08-нд ховор амьтдад тооллого зохион байгуулсан. Тооллогоор Их салхит, Бага салхит, Дөрвөлжин, Гурван овоот, Барчгар, Дулаан, Агуйт, Баруун дөрвөлжин зэрэг газрууд хамрагдсан. Тооллогоор 8 угалз, 21 хонь, 18 хурга, 2 буга тус тус тоологдсон. 0,034 сая төгрөг зарцуулсан. 3. Норовлин сумын Нарстай, Хөх Асгана, Түмэнхаан, Энгэрбулаг, Бэрх нөхөрлөлийн 11 гишүүн, идэвхтэн байгаль хамгаалагч нарт тарваганы мониторинг ажиглалт судалгаа хийх дадлага ажлыг зохион байгуулсан. 0,5 сая төгрөг зарцуулсан.	100
5	Эргүүл хяналт шалгалт зохион байгуулах	Хууль бус ан буурна	Норовлин, Өмнөдэлгэр, Баян-Овоо, Хэрлэн,	2-12 сард	Сумдын	5200,0	1.Баян-Адарга сумын БОХУБ, байгаль хамгаалагчид, хэсгийн төлөөлөгч, Онон голын загасчдын клубын гишүүд хамтран хууль бус ан агнууртай тэмцэх эргүүл шалгалтын хүрээнд загас, бор гөрөөс, зээр	

			Дархан, Дадал, Баян- Адарга, Цэнхэрман дал, Батноров сумдад 27удаа		ЗДТГ,Цагд аагийн газар, МХГ, БОАЖГ	<p>гэх зэрэг амьтдад эргүүл шалгалтыг 4-5 сард, 7-10 сард нийт 4 удаагийн давтамжтайгаар хийсэн. Хяналт шалгалтын хүрээнд нийт 15 зөрчил гаргасан иргэний галт зэвсгийг хурааж цагдаагийн байгууллагад шилжүүлсэн. 57 ширхэг хавхыг хураан устгалд оруулсан. 1,6 сая төгрөг</p> <p>2. Дадал сумын байгаль хамгаалагч, БОХУБ, хэсгийн төлөөлөгч, Онон голын загасчдын клуб, ОББЦГХЗахиргаа хамтран 5-6 сард Онон, Балж голуудад эргүүл шалгалтыг 2 удаа явуулсан. хяналт шалгалтын хүрээнд илэрсэн зөрчил гараагүй. /0,2 сая төгрөг./</p> <p>3. Цэнхэрмандал сумын БОХУБ, байгаль хамгаалагч нар 4-р сарын 25-27 өдөр Согоот багийн Моностой, Цагаан даваа гэх газруудад хууль бус ангийн эргүүл шалгалт хийсэн зөрчил илрээгүй. 0,11 сая төгрөг.</p> <p>4. Норовлин сумын БОХУБ, байгаль хамгаалагч МХГазар, сумын Засаг даргаар ахлуулсан ажлын хэсэг 10 сард хамтарсан эргүүлийг 18 удаа зохион байгуулсан. Зөрчлийн тухай хуулиар 3 зөрчилд арга хэмжээ авч 119 иргэнд хууль сурталчилсан. 0,6 сая төгрөг</p> <p>5. Жаргалтхаан сумын БОХУБ, байгаль хамгаалагчид 300 ш брошур тарааж, 9 тарвага агнасан зөрчил илрүүлсэн. 2,7 сая төгрөг зарцуулсан.</p> <p>Жаргалтхаан суманд 9 толгой, Дэлгэрхаан суманд 8 толгой, Батноров суманд 6 толгой буюу нийт 23 толгой тарвага агнасан зөрчил илрүүлсэн.</p>	100
--	--	--	--	--	--	---	-----

6	Амьтны тухай хуулийг хэрэгжүүлэх, сургалт сурталчилгаа хийх	Иргэдийн хуулийн мэдлэг дээшилнэ	Жаргалтхан, Баян-Овоо, Өмнөдэлгэр, Батширээт, Баян-Адарга сумдад 5 удаа	2-12 сард	Сумын ЗДТГ, Төсөл хөтөлбөр	876,3	1. Баян-Адарга сумын 2,4-р багийн 15 иргэдэд Ан агнуур болон зөрчлийн тухай хууль сурталчлах ажлын хүрээнд 1 удаа сургалт зохион байгуулсан. 2. 2-р сард Өмнөдэлгэр сумын төвийн багийн 40 иргэнд Амьтны тухай хууль холбогдох журмаар сургалтыг БОХУБ, байгаль хамгаалагч нар явуулсан.	70
	дүн					23982,8		90,0
Усан хангамжийн чиглэлээр								
7	Нуур цөөрмийн далан засварлах	Даланг засварласан байна.	Хэрлэн суманд 1 удаа	10-р сард	Сумын ЗДТГ	1200,0	Хэнтий-Ус ХХК-тай хамтран Нарийн голын тохой нэртэй газарт харьцуулсан нөхөн сэргээлтээр загас үржүүлгийн нуур цөөрмийн даланг хэлбэржүүлэх ажил хийгдсэн.	100
8	Булгийн эх хашиж хамгаалах	Булгийн эх хашигдсан байна.	Хэрлэн, Мөрөн, Өмнөдэлгэр, Баян-Овоо, Цэнхэрмандал, Норовлин, Батноров, Дэлгэрхаан сумдад 11 удаа	2-4-р улиралд	Сумын ЗДТГ	10130,0	Аймгийн хэмжээнд нийт 8 булгийн эхийг хашиж, 4 булгийн хашааг сэргээн зассан. Норовлин сум Бага бүрдийн эхийг хашиж, Өндөр дов, Мөстийн булгийн эхийг сэргээн зассан. Хэрлэн сум Чулуутын булаг, Өвдгийн булгийн эхийг хашиж хамгаалсан. Баян-Овоо суманд Мухар булгийн хашааг сэргээсэн. Дэлгэрхаан суманд Бөөр булгийн эхийг хашаажуулсан. Цэнхэрмандал сумын Тосонгийн амны адгийн булаг, Бургастайн амны булаг, Өмнөдэлгэр сумын Зүрхийн булаг, Мөрөн сумын Эхэн ус, Рашаант булгийн эхийг хамгаалсан.	100

9	Унд ахуйн худагт гадна тохижилт хийх, засварлах	Унд ахуйн худагт засвар хийгдсэн байна.	Норовлин, Бор-Өндөр Галшар сумдад 5удаа	9-р сард	Сумдын ЗДТГ	13160,0	Бор-Өндөр сумын Хамтын хүч нөхөрлөлийн гишүүд ундны худагт 2*2,4 м хундаам цутгаж, шинээр цонх, хаалга суулгах, гадна пасад засварлаж, 220 вольтын хүчдэл татсан. Норовлин сумын 3 худгийн гадна өнгөлгөөний ажил хийгдэж, 1 худгийн хашааг бүрэн шинэчилж, 1 худгийн хаалга цоожийг засварлаж, самбар, хогийн сав байрлуулсан. Галшар сумын төвийн 1 ундны худагт цэвэршүүлэх төхөөрөмжийн шүүлтүүрийг сольж, угсралтыг шинэчилсэн.	100
10	Ундны усны шинжилгээнд хамруулах	Шинжилгээнд хамрагдсан байна.	Норовлин, Дархан, Биндэр сумдад 9 удаа	жилдээ	Сумдын ЗДТГ	758,0	Аймгийн Мэргэжлийн хяналтын газарт 18 сумдын төвийн ундны худгийг тус бүр 1 удаа шинжилгээнд хамруулсан. Лаборатори ажиллахгүй болсон шалтгаанаар дараагийн шатны шинжилгээнүүд хийгдээгүй болно. Биндэр суманд орших сахарын рашааныг ШУАкадемийн Биологи химийн хүрээлэнгийн ажилтнуудтай хамтран найрлагыг тодорхойлуулахаар хүргүүлсэн. Хариу ирээгүй.	100
11	Дэлхийн усны өдрийн тэмдэглэн өнгөрүүлэх, сургалт сурталчилгааны ажлыг зохион байгуулах	“Дэлхийн усны өдөр”-ийг тэмдэглэсэн байна	Хэрлэн, Баянхутаг, Баян- Адарга, Өмнөдэлгэр, Баян- Овоо, Норовлин сумдад	3-р сард	БОАЖГ, Сумдын ЗДТГ, байгаль хамгаалагч ид	866,0	“Дэлхийн усны өдөр”-ийг сум тус бүрт зохион байгуулсан. Сургалтыг цэцэрлэгийн 4-5 насны, 5-6, 8-9, 11-12 дугаар ангийн нийт 1432-н сурагчдын дунд Усны үнэ цэнэ зургийн уралдаан, Усны гайхамшиг ба сонин хачин сэдвээр мэдээлэл хүргэж, эссэ бичлэгийн болон АХА асуулт, хариултын тэмцээнийг Хэрлэн голын СГЗ, МХГ, Хэнтий-Ус ХХК-тай хамтран тус тус зохион байгуулж, оролцогчдоос 6 сурагчдыг шагнаж урамшуулсан. Мөн 6 сумдад усны чиглэлээр сурталчилгаа, сургалт зохион	100

							байгуулж, гарын авлага 750ш тараах ажлыг гүйцэтгэсэн. “Усны нөөц, хэрэглээ, бохирдол” сэдвээр 33 иргэд 214 сурагчдыг сургалтад хамруулсан.	
12	Рашааны эх болон усан сан бүхий газрын хамгаалалтын бүсийг тогтоож тэмдэгжүүлэх /Замт, Алтанбулаг, Улаан өндөр /	Зарим усан сан бүхий газрыг хамгаалалтын бүсээр тэмдэгжүүлнэ	Норовлин суманд 1удаа	6-р сард	Сумдын ЗДТГ	120,0	Замт болон Алтанбулгийн рашааны дээжийг авч аймгийн МХГазарт хүргүүлсэн. Энгийн хамгаалалтын бүсээр тэмдэгжүүлэх ажил хийгдэж байна. Төсвийг бүрэн зарцуулсан.	100
13	Усны сав газрыг нөхөн сэргээх замаар усны нөөцийг нэмэгдүүлэх, Улз голын сав газарт төгөл байгуулах	Улз голын сав газарт төгөл байгуулагдсан байна.	Норовлин суманд 1удаа	5-р сард	Сумын ЗДТГ	950,0	Улз голын бага бүрдийн эхийг хашиж, 660 ширхэг мод бут тарьж, ногоон төгөл байгуулсан.	100
14	Усан сан бүхий газрын орчны цэвэрлэгээний зохион байгуулах ажил	Цэвэрлэгээний ажил зохион байгуулагдсан байна.	Хэрлэн, Өмнөдэл гэр, Батширээт, Дархан, Норовлин, Цэнхэрман дал, Баянмөнх, Биндэр суманд 24удаа	5-10-р сард	Сумдын ЗДТГ	3418,0	Нийт 8 суманд тус бүр 2 удаа цэвэрлэгээ зохион байгуулж, Нийт 37 тн хог хаягдлыг цэвэрлэсэн. Хэрлэн сум-Хэрлэн гол орчмын цэвэрлэгээг сумын “Нохой сонирхогч клуб”-ын 11 гишүүн 8га талбайн 2м ³ хог хаягдлыг, Хэрлэнгийн цэнхэр алс ТББ-ын 22 иргэдтэй хамтраад 3 га талбайн 1м ³ хогийг цэвэрлэх ажлыг зохион байгуулсан. Өндөрхаан хот тохижилт ОНТҮГ-ын 17 иргэн 20 га талбайн 9м ³ хогийг тус тус цэвэрлэсэн. Норовлин суманд улз голд 1 хогийн сав хийсэн. Өмнөдэлгэр сум Айраг нуур бусад газрын цэвэрлэгээний ажлыг Хэсгийн ахлагч нар болон Модон цаг ХХК-тай хамтран зохион байгуулж 6 тн хог хаягдлыг цэвэрлэсэн. Баянмөнх сум Хэрлэн голын урд хэсгээр 3 км талбайн 10 тн хог хаягдлыг 15 хүн цэвэрлэв. Цэнхэрмандал суманд 2 удаа уст цэгийн цэвэрлэгээг зохион байгуулж 12 тн	100

							хог хаягдлыг цэвэрлэхэд төсөвт байгууллагын 67 албан хаагч оролцсон.	
15	Гүрмийн нуурын тохижилт тэмдэгжүүлэлт	Тэмдэг тавигдсан байна.	Баян-Овоо суманд 1 удаа	11-р сард	Сумдын ЗДТГ	300,0	Гүрмийн нууранд 1ш санамжийн самбар суурилуулсан.	100
16	Хэрлэн голын хамгаалалтын бүс, эрүүл ахуйн бүс тэмдэгжүүлэх	Самбар суурилуулсан байна.	Баян-Овоо суманд 1 удаа	11-р сард	Сумдын ЗДТГ	250,0	Хэрлэн голын эрүүл ахуйн бүсэд хориотой болон хамгаалалтын бүсэд анхааруулах самбар 50м зайд хийж суурилуулсан.	100
17	Ухуулга сурталчилгааны самбар хийж байрлуулах, Гарын ав ага тараах	Ухуулга сурталчилгааны	Баянмөнх, Өмнөдэл гэр, Цэнхэрмандал сумданд 7 удаа	2,3,4-р улиралд	Сумдын ЗДТГ	1625,0	Цэнхэрмандал суманд 2 удаа, Өмнөдэлгэр суманд 2 удаа, Баянмөнх суманд 2 удаа сурталчилгааг хийж нийт 280 гарын авлага хийж, багийн өрхүүдэд тараагдсан. Хэрлэн гол дагуу Баянмөнх суманд мэдээллийн самбар 5 байршуулсан.	100
18	Усны нөөцийг хамгаалах судалгааны ажил	Тооллого хийгдсэн байна.	Дадал, Жаргалтхан суманд 2 удаа	8-р сард	Сумдын ЗДТГ	210,0	Дадал, Жаргалтхан сумд нутаг дэвсгэр дэх нийт уст цэгийн тооллогыг хийж гүйцэтгэсэн.	100
19	Нийтийн эзэмшлийн талбайд хог хаягдлын түр хадгалах сав байршуулах.	Хог хаягдлыг түр хадгалах сав байршуулсан байна	Баянмөнх суманд 5ш	5-р сард	Сумын ЗДТГ	150,0	Оюусоёмбо ХХК-тай зөвшилцсөнөөр Хэрлэн голын дагуу 5ш хог хаягдал түр хадгалах савыг байрлуулсан.	100
20	Био жорлон байгуулах	Био жорлон бий болно.	Бор-Өндөр суманд 1ш	7-р сард	ЗДТГ	8500,0	Канад кастел ААН-тэй гэрээ байгуулж, 8,5 сая ₮ буюу 50 хувиар санхүүжүүлсэн боловч ажил хийгдээгүй.	40
21	Ундны усны зөөврийн сав нийлүүлэх	Айл өрхөд стандартад нийцсэн усны сав нийлүүлнэ	Бор-Өндөр суманд 600ш	11-р сард	Сумын ЗДТГ	8000,0	Усны сав нийлүүлэх ажлыг өөрчлөн Автомат худгийн төхөөрөмжийг 1-р багийн худагт суурилуулах ажлаар сольж, Баялаг говь ХХК-тай гэрээ байгуулж, ажлыг гүйцэтгэсэн.	100
22	Ус цэвэршүүлэх төхөөрөмж суурилуулах	Ус цэвэршүүлэх төхөөрөмж суурилуулагдана.	Бор-Өндөр суманд 1ш	3-4-р сард	Сумын ЗДТГ	3000,0	Дорны Эх ХХК-тай гэрээ байгуулснаар сургуулийн дотуур байранд PUROFLO брэндийн ус цэвэршүүлэгч төхөөрөмж суурилуулсан.	100

23	Худаг гаргах	Худаг гаргасан байна.	Бор-Өндөр суманд 2ш	11-р сард	Сумын ЗДТГ	6000,0	Тус сумын 1, 3-р багуудад малчдын хэрэгцээнд 2 худаг гаргуулсан.	100
24	Усан хангамжийн цэгийг хамгаалах	Усан санг хашуулсан байна	Бор-Өндөр суманд 1ш	9-р сард	Сумын ЗДТГ	800,0	Бор-Өндөр сумын 3, 4-р багийн 3 худгийн гадна талыг төмөр сараалжин 27мкв хашаагаар хашсан.	100
	дүн					59437,0		96,66
Ойн нөөцийг хамгаалах нөхөн сэргээх								
25	Сумын ойн менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах	8 сумын ОМТ батлагдсан байна.	Ой бүхий 8 суманд	5-10 сард	СЗДТГ, ойн анги	10700,0	Хэнтий аймгийн Ой бүхий Цэнхэрмандал, Жаргалтхаан, Өмнөдэлгэр, Батширээт, Биндэр, Баян-Адрага, Дадал, Норовлин сумдын ойн менежментий төлөвлөгөө тус бүрийг мэргэжлийн байгууллагаар боловсруулж аймгийн Засаг даргаар батлуулсан. Дээрх нэр бүхий сумдууд нь Ойн менежментийн төлөвлөгөөний дагуу ойн аж ахуйн арга хэмжээг төлөвлөн ажиллаж байна.	100
26	Ойн хөнөөлт шавьж устгах тэмцэх арга хэмжээ, су рин судалгаа хийх	6 суманд ойн хөнөөлт шавьжийн тэмцлийн ажил хийгдсэн байна.	Баян-Адрага, Биндэр, Батширээт, Дадал, Цэнхэрмандал, Норовлин суманд	5,9 сард	Биосфер экологийн нийгэмлэг, СЗДТГ	5742,8	Биосфер экологийн нийгэмлэг, “ОСХТ” – УТҮГ-тай гэрээ байгуулсны дагуу Цэнхэрмандал, Жаргалтхаан, Өмнөдэлгэр, Батширээт, Биндэр, Баян-Адрага, Дадал, Норовлин, Дэлгэрхаан сумдад Ойн хөнөөлт шавьжийн тархалтын судалгааны ажил хийгдсэн.	100
27	Ой хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх хамгаалах ажил	Ой хээрийн түймрээс сэргийлэх ажил хийгдсэн байна.	Биндэр, Батширээт, Цэнхэрмандал, Өмнөдэлгэр, Норовлин суманд	4-5, 9-10 сард	СЗДТГ	6300,0	Ойн хээрийн түймрээс хамгаалах урьдчилан сэргийлэх ажлын хүрээнд Дэлхийн байгаль хамгаалах сангийн Монгол дахь хөтөлбөрийн газартай хамтран 5000 мянган ширхэг санамж боршурыг хэвлэн шинээр гарсан Зөрчлийн тухай хуулийн заалтуудыг олон нийтэд сурталчлах ажлыг зохион байгуулсан.	100

			Будаа				Батширээт, Биндэр, Норовлин, Өмнөдэлгэр, Цэнхэрмандал суманд ой хээрийн түймрээс хамгаалах сургалт, сурталчилгаа, мэдээллийн самбар зэргийг хийсэн.	
28	Хууль бус мод бэлтгэлтэй тэмцэх зөрчил бууруулах хяналт шалгалт хийх	Хяналт шалгалтын ажлыг 2 оос доошгүй удаа зохион байгуулна.	Ой бүхий сумдууд	Жилийн турш	БОАЖГ, Цагдаагийн газар, МХГ, СЗДТГ	4210,0	Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 48 дугаар зарлиг, аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурлын 2017 оны 12 дугаар сарын 01-ний өдрийн “2018 ойгоос мод бэлтгэх дээд хязгаар батлах тухай” 08 дугаар тогтоолын хэрэгжилтэд хяналт тавих, хууль бус мод бэлтгэлийг бууруулах зорилгоор нэгдсэн хяналт шалгалтын ажлыг БОАЖГ, Цагдаагийн газар, МХГ-ууд 4 болон 11 сард 2 удаа зохион байгуулсан. Шалгалтаар Ойн тухай хууль зөрчсөн 2 иргэн, 2 ойн мэргэжлийн байгууллагыг илрүүлэн Цагдаагийн байгууллагад шилжүүлсэн. Мөн Батширээт, Дадал, Цэнхэрмандал, Өмнөдэлгэр, Норовлин, Биндэр сумд хууль бус мод бэлтгэлийн хяналт шалгалтыг сумын хэмжээнд зохион байгуулан ажиллаа.	100
29	Мод үржүүлгийн газар өргөтгөх	2 мод үржүүлгийн газарт өргөтгөл хийх	Батширээт, Өмнөдэлгэр суманд 2удаа	5-10 сард	Онон-мөрний ННХолбоо, Батширээт ННХолбоо	7000,0	Дадал суманд байрлах Онон мөрний нөхөрлөлүүдийн нэгдсэн холбооны "Хүрэн шугуй" мод үржүүлгийн газарт усалгааны систем тавих өргөтгөл, мөн 2017 оны шилдэг нөхөрлөлийн холбоог дэмжих зорилгоор Батширээт суманд нөхөрлөлийн мод үржүүлгийн газар байгуулахад дэмжлэг үзүүлсэн.	100

30	Хэлэлцүүлэг сургалт	Сургалт зохион байгуулагдсан байна.	2 удаа	2,6 сард	СЗДТГ, СДОА	1286,0	2018 оны 01-02 сард Байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн тогтолцооны өнөөгийн байдал, тулгамдаж буй асуудлууд төрөөс энэ чиглэлээр авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний талаар зөвлөгөөнийг ой бүхий 8 сумд тус бүрдээ зохион байгууллаа.	100
31	Мод тарих, ногоон байгууламж нэмэгдүүлэх	Ногоон байгууламжийн талбайн хэмжээ 6 га –аар нэмэгдсэн байна.	Аймгийн хэмжээнд	5,10 сард	БОАЖГ, СЗДТГ	10325,0	2018 онд аймгийн хэмжээнд 6.5 га талбайд ногоон байгууламж нэмэгдэж, нийт 25.0 мянган мод таригдсан. Мөн ОНТХ -өөр Баян-Овоо суманд 1 га, Цэнхэрмандал суманд 1 га, Дадал сумдад 1 га талбайд тус тус ногоон байгууламж нэмэгдүүлэн ажиллаа. Нийт 2000 мод таригдаж амьдралт 80% тай ургаж байна. Баян-Адрага, Биндэр, Норовлин, Өмнөдэлгэр сумдад нийт 25 га талбайд ойжуулалтын ажил хийгдсэн.	100
32	Ойн нөхөрлөлүүдийг дэмжих ажил	Нөхөрлөлийг дэмжих ажил хийгдсэн байна.	Дадал, Батширээт суманд 2 удаа	5-10 сард	БОАЖГ	9300,0	Батширээт сумын нөхөрлөлийн холбооны дэргэд шинээр мод үржүүлгийн газар байгуулах ажилд 2,0 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүлсэн. Дадал суманд байрлах Онон мөрний нөхөрлөлүүдийн нэгдсэн холбооны "Хүрэн шугуй" мод үржүүлгийн газарт усалгааны систем тавих өргөтгөлийн ажилд дэмжлэг үзүүлсэн. Аймгийн Засаг даргын ивээл дор 2 дахь жилдээ "Нөхөрлөл хөгжил" 2018 наадмыг зохион байгуулж оны шилдэг нөхөрлөлүүдийг шалгаруулсан. Үүнд: Биндэр сумын "Дэлгэр-Онон" ойн нөхөрлөл 1 байр, Батширээт сумын "Онон харуул" нөхөрлөл 2 -р байр, Батширээт сумын "Хамтын хүч" нөхөрлөл 3-р байранд тус тус шалгарч өргөмжлөл мөнгөн шагналаар шагнагдсан.	100

33	Нарсан ойн зам бий болгож Ойн парк байгуулж ойн аялал жуулчлал хөгжүүлнэ	Нарсан ойг нөхөн сэргээх арга хэмжээ хийгдсэн байна.	Баян-Адрага суманд 1удаа	5 сард	СЗДТГ	400,0	Сумын ААН, Байгууллага, нөхөрлөл, иргэд өөрсдийн тарьц суулгацыг ашиглан нарсан ойд мод тарьж нарсан коридор байгуулсан.	100
34	Хуш модны самрын цэцэглэлт, болцын судалгаа судалгаа авах	Судалгаа хийгдсэн байна.	Батширээт суманд 2удаа	6,8 сард	Батширээт СДОА	400,0	“Батширээт” СДОА хуш модны самрын цэцэглэлтийн болон болцын үеийн судалгааг хийж гүйцэтгэн тайлан мэдээг “Ой судалгаа хөгжлийн төв”-д хүргүүлсэн.	100
35	Хэрлэн сумын бургасан ойд арчилгаа, цэвэрлэгээний ажил хийх	Арчилгаа цэвэрлэгээний ажил хийгдсэн байна.	Хэрлэн суманд 10 га	06 сард	Батширээт СДОА	1500,0	2018 оны 06 дугаар сарын 18-20-ны өдрүүдэд Хэнтий аймгийн Чингис хотод “Хэрлэн голын бургасан ойг нөхөн сэргээх, хамгаалах, арчлах, ашиглах нь” сэдэвт сургалт, зөвлөгөөнийг зохион байгуулсан. Мөн Хэрлэн сумын бургасан ойн 10 га талбайд арчилгаа, цэвэрлэгээний ажил хийгдсэн.	100
36	Бусад арга хэмжээнд	Төлөвлөгдсөн арга хэмжээ хийгдсэн байна.	Тухайн суманд	Жилийн турш	СЗДТГ	6900,0	Биндэр сум хяналт шалгалтын ажилд зориулж нисдэг камер, Цэнхэрмандал сум мотоцикль худалдаж авсан. Дадал сумын Дэлүүн болдогт тэмдэгжүүлэлт, тохижилтын ажлыг нэмж хийсэн.	100
	дүн					64063.8		100
	Бүгд					147483,5		95,55

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын салбарт
хамтран ажиллах №18-021 тоот гэрээний
2 дугаар хавсралт

**БАЙГАЛЬ ОРЧИН, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН
САЛБАРЫН ЧИГЛЭЛЭЭР ГҮЙЦЭТГЭХ АЖЛУУД**

№	Хэрэгжүүлэх ажлууд	Хүрэх үр дүн	Хамрах хүрээ/То о хэмжээ	Хэрэг жүүл сэн хуга цаа	Хариуцан хэрэгжүүлэгч	Зардал мян.тө г	Биелэлт	Хувь
1. Ногоон хөгжлийн бодлогыг хөгжүүлэх чиглэлээр:								
1	Ногоон хөгжилд суурилсан хэтийн зорилт бодлогын баримт бичиг, түүнийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг хангаж ажиллах.	2018 оны төлөвлөгөөний хэрэгжилт хангагдана		2-12 сар	БОАЖГ, Сумдын ЗДТГ	0	Хэнтий аймгийн ногоон хөгжилд суурилсан тогтвортой хөгжлийн хэтийн зорилт 2026 номын 2000 ширхгийг аймгийн ЗДТГазар хэвлүүлэн 18 сумдад хүргүүлэн хэрэгжилтийг ханган ажилласан. 2018 оны үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний биелэлт 90 хувьтай хэрэгжсэн	90
2	Олон нийтэд чиглэсэн Тогтвортой хөгжил, ногоон хөгжлийг сурталчлан таниулах, мэдлэг мэдээлэл олгох үйл ажиллагаандаа Тогтвортой хөгжлийн боловсролын цахим гарын авлагыг ашиглах http://ncle.mn/esd/ .	Цахим гарын авлагад нэвтрэх иргэдийн хандалт нэмэгдсэн байна.		2-12 сар	БОАЖГ, Сумдын ЗДТГ	0	Тогтвортой хөгжлийн боловсролын цахим гарын авлагыг иргэд олон нийтэд таниулж, тухай бүр ашиглан ажиллаж байна.	70
2. Хүрээлэн буй орчин байгалийн нөөцийг хамгаалах чиглэлээр:								
3	Мал, зэрлэг амьтны гоц	Гоц халдварт	4 удаа	12 сард	Аймгийн	2000,0	Цагаан зээрийн гоц халдварт шүлхий	

	халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, өвчний үед хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төсөв төлөвлөгөөг гарган ажиллах.	шүлхий өвчний тандан судалгааг хийн эрсдэлтэй газрын судалгааг гаргасан байна.			Мал эмнэлгийн газар		өвчний тандан судалгаа хийх ажлын гэрээг аймгийн Мал эмнэлгийн газартай байгуулсан. Дархан, Баян-Овоо, Батноров, Норовлин, Баян-Адрага, Дадал сумдын 6 газраас 12 цусны дээж, 30 цуллаг, 6 тунгалгийн булчирхайн дээж авсан.	100
4	Тухайн аймгийн хэмжээнд тусгай зориулалтаар агнасан амьтны тоо толгойн гүйцэтгэл, орон нутагт орсон орлогын тайланг ирүүлэх /2018 оны 11 дүгээр сарын 01-ний дотор/.	Тусгай зориулалтаар агнуулж бариулсан агнуурын амьтны тайлан хүргүүлсэн байна.	1 удаа	11 сард	БОАЖГ	0	БОАЖЯ-ны статистик мэдээллийн сангийн БОХ-6 тайлангаар 11 сард хүргүүлсэн.	100
5	Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээ, нөхөн сэргээлт, аудитын эрх зүйн шинэчлэлийн талаарх болон бусад чиглэлийн сургалт сурталчилгааны ажил зохион байгуулах, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн хангах	Хууль бусаар ашигт малтмал олборлогч иргэдийг зохион байгуулалтад оруулсан байна.	2 удаа	5, 9-р сард	Швейцарын хөгжлийн агентлаг	15000,0	Тус аймгийн Галшар, Дархан, Бор-Өндөр, Цэнхэрмандал, Бэрх, Батноров, Норовлин, Баян-Адрага сумдын Бичил уурхайчдад, Бичил уурхайн нөхөн сэргээлт, Засгийн газрын 151 дугаар тогтоол, Хөдөлмөр аюулгүй ажиллагааны дүрэм журмын сургалтыг 5 дугаар сард зохион байгуулсан. Мөн 2018 оны 06 дугаар сард Хэнтий аймгийн уул уурхайн зөвлөгөөнийг зохион байгуулсан.	100
6	Агаарын чанарыг сайжруулах бүс тогтоох.	Чингис хотын агаарын бохирдлын судалгаатай болно.	1 багц	3-р сард	Грейн ази консалтинг ХХК	5000,0	Чингис хотын агаарын бохирдлын судалгааг хийлгэсэн. Ингэснээр агаарын бохирдол ямар шатандаа явж байгааг болон цаашид авах арга хэмжээг судлах боломж бүрдсэн.	100
7	Хог хаягдлын тухай хуулийн 41 дүгээр зүйлийн 41.12 дэх	бүх нийтийн их цэвэрлэгээ, сургалт,	2 удаа	4-10 сард	Сумдын ЗДТГ газар	-	“Хог хаягдлын тухай” хуулийг хэрэгжүүлэх зорилгоор Сумдад хог хаягдлын үйлчилгээний хөлсний	

	“Нийтийн эдэлбэр газрын хог хаягдлыг цэвэрлэх болон хог хаягдлыг ангилах, дахин ашиглах, дахин боловсруулах үйл ажиллагааг дэмжих, бүх нийтийн их цэвэрлэгээ, сургалт, сурталчилгаа зохион байгуулах үйл ажиллагаанд зарцуулагдах зардлыг аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн төсөвт тусгаж зарцуулна.” гэж заасны дагуу хэрэгжүүлж ажиллах.	сурталчилгаа зохион байгуулагдсан байна					төлбөр төвлөрдөг бөгөөд уг зардлаар хог хаягдлыг тээвэрлэхэд эргүүлэн зарцуулдаг болно. Аймгийн хэмжээнд жилдээ 3-4 удаа нийтийн цэвэрлэгээг зохион байгуулж ажилласан. 321 аж ахуйн нэгж, байгууллагын, 18400 өрхийн иргэдийг дээрх ажилд татан оролцуулсан бөгөөд 27.0 тн хог хаягдлыг цэвэрлэж, төвлөрсөн хог хаягдлын цэгт хуримтлуулсан.	100
3.Усны нөөцийн ашиглалт, хамгаалалтын чиглэлээр:								
8	Голын эхийн ойг нөхөн сэргээх, ойжуулах, урсац бүрэлдэх эхийг хамгаалах ажлыг зохион байгуулах.	Улз голын сав газарт төгөл байгуулагдсан байна.	Норовлин суманд 1удаа	5-р сард	Сумын ЗДТГ	950,0	Улз голын бага бүрдийн эхийг хашиж, 660 ширхэг мод бут тарьж, ногоон төгөл байгуулсан.	100
9	Аж ахуйн нэгж, байгууллагад усны тоолуур суурилуулах ажлыг зохион байгуулах.	усны тоолуур суурилуулагдсан байна	1 удаа	9 сард	Сумын ЗДТГ	-	Нийт 6 сумдын 17 аж ахуйн нэгжид 21 тоолуурыг Хэнтий-Ус ХХК суурилуулсан. Тухайн ААН-с хөрөнгө гаргуулсан.	100
10	Хэрлэн сумын төвд байрлах Улаан эргийн хөвийг сэргээн засварлах ажлыг гүйцэтгэх.	Даланг засварласан байна.	Хэрлэн суманд 1удаа	10-р сард	Сумын ЗДТГ	1200,0	Хэнтий-Ус ХХК-тай хамтран Нарийн голын тохой нэртэй газарт харьцуулсан нөхөн сэргээлтээр загас үржүүлгийн нуур цөөрмийн даланг хэлбэржүүлэх ажил хийгдсэн.	100
11	Бороо цасны усыг хуримтлуулах, бэлчээрийн мал аж ахуйн ус хангамжийг шийдэх зорилгоор шинээр хөв	Хөв цөөрөм байгуулагдсан байна.	2	жилдээ	БОАЖЯ, тухайн сумын	165000,0	Улсын төсвийн хөрөнгөөр Өмнөдэлгэр суманд хөв цөөрөм барих Хангалын голын эхэнд хийсэн. Боомтын урт 376м, өргөн 6м, өндөр 2м, налуу 1:3-тай, усыг шавхах зорилгоор 219 мм	100

	цөөрөм байгуулах ажлыг гүйцэтгэх, холбогдох газартай хамтран ажиллах, дэмжлэг үзүүлэх (тухай бүрт).						голчтой ган хоолой суурилуулсан. Гүйцэтгэгчээр Улаанбаатар хотын Велмот ХХК ажилласан.	
12	Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай хуулийг олон нийтэд сургалчлах, хуулийг хэрэгжүүлэхэд оролцогч талуудыг мэргэжил, арга зүйгээр хангах сургалт, семинарыг хамтран зохион байгуулах.	Сургалт хийгдсэн байна.	1 удаа	3 сард	-	-	Хэрлэн голын СГЗ-тай хамтран сургалтыг Хэрлэн сумын 6 цэцэрлэг, 4 сургуулийн 800 орчим хүүхдэд “Усны үнэ цэнэ” сургалтыг зохион байгуулсан	100
4. Газар зохион байгуулалтын чиглэлээр:								
13	Орон нутгийн газар зохион байгуулалтын 2017 оны жилийн төлөвлөгөөнд газар хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээг тусган хэрэгжүүлэх	10 газарт техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийгдсэн байна.	1 багц	7-р сарын 15-аас 10-р сарын 1 өдөр	“Дэвжих дэлгэр эрхт” ХХК	15000,0	Дархан суманд хууль бус гар аргаар байгалийн өнгөт чулуу түүсэн иргэдийн нөлөөгөөр эвдэрсэн 10 га газарт техникийн нөхөн сэргээх ажлыг аймгийн Засаг даргын захирамжаар Дархан сумын Засаг даргын Тамгын газарт эрхийг шилжүүлж, тендер сонгон шалгаруулалтын ажил 2018 оны 06 дугаар сард зарлан “Дэвжих дэлгэр эрхт” ХХК шалгаран гүйцэтгэсэн.	100
14	Голын хамгаалалтын бүсэд үйл ажиллагаа явуулж байгаа, элс хайрганы карьер ашиглаж буй аж ахуйн нэгж байгууллагын газрын эрхийг цуцлах арга хэмжээг авах, нүүлгэн шилжүүлэх	-	-	-	-	-	Тус аймгийн хэмжээнд Голын хамгаалалтын бүсэд үйл ажиллагаа явуулж байгаа, элс хайрганы карьер байхгүй.	-

15	Усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүсэд газар эзэмшиж, ашиглаж байгаа иргэн, ААНБ-д онцгой албан татвар ногдуулах замаар голд ойрхон газар эзэмшиж, ашиглах сонирхолыг хязгаарлах дүрэм журам гаргах, хэрэгжүүлэх					0	Аймгийн ИТХ-ын 2016.05.02-ны өдрийн 13 дугаар тогтоолоор Усан сан бүхий газар болох гол 129, 935 булаг, 417 нуур, 83 худагт онцгой болон энгийн, эрүүл ахуйн бүсийг тогтоон баталсан. Усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүсэд газар эзэмшиж, ашиглаж байгаа иргэн, ААНБ-д хамгаалалтын бүсийн дэглэмийг мөрдөхийг анхааруулж ажилласан.	100
5. Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр:								
16	Авто зам дагуу аялал жуулчлалын түр буудаллах үйлчилгээний цогцолбор байгуулах /А, Б, С ангиллын/. Аялал жуулчлалын үйлчилгээний байгууллагуудад стандартын шаардлагыг нэмэгдүүлэх, мөрдүүлэх /Ажлын хэсэг байгуулж зочид буудал, амралтын газар, жуулчны бааз, гэр буудлуудад хяналт шалгалт хийн, дүн мэдээг хүргүүлэх/.	Аймгийн нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж байгаа жуулчны бааз, Зочид буудал, амралтын газрын стандарт сайжирч ажиллагсдын ур чадвар сайжирсан байна.	Шалгалтад -25 Зөвлөгөөн хэлэлцүүлэгт 150 хүн	2018.07.02	АЗДТГ, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар, Мэргэжлийн хяналтын газар, Хэрлэн голын сав газрын захиргаа	0	Аймгийн Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тусгагдсан Чингис хаан брэнд дэд хөтөлбөрийн хүрээнд аялал жуулчлалын үйлчилгээ эрхэлдэг аж ахуйн нэгжүүдэд стандартыг мөрдүүлэх хяналт шалгалтын ажлыг хийж гүйцэтгэлээ.	1100
17	Аялал жуулчлалын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгжүүдэд сургалт, сурталчилгааны ажил хийх.	Нутгийн иргэд болон зочлох үйлчилгээний салбарын ажилчдын мэдлэг чадвар дээшилж аялал жуулчлалаас олох	НИТАЖ-ын сургалтад 25, Зочлох	НИТАЖ сургалт 2018 оны 8 сарын 26,	АЗДТГ, БОАЖГ, Монголын Зочид буудлуудын		Жил бүр уламжлал болгон зохион байгуулдаг ИТМ аялал жуулчлалын үзэсгэлэн, 6 сард зохион байгуулагддаг дотоодын аялал жуулчлалын үзэсгэлэн Ulaanbaatar expo аялал жуулчлалын үзэсгэлэнд аймаг орон нутгаа төлөөлөн оролцож буй аж ахуй нэгжүүдийг сургалтад хамруулахаас	

		орлого нэмэгдсэн байна.	үйлчилгэний сургалт 50	Зочлох үйлчилгээний сургалт 2018. 10-23-24	холбоо	2250,0	гадна ӨМӨЗО-ны Хөх хотод зохион байгуулагдсан Аялал жуулчлалын үзэсгэлэнд Хэнтий аймагт үйл ажиллагаа явуулдаг 6 жуулчны баазын бааз, 2 зочид буудал нэгдсэн зохион байгуулалттайгаар амжилттай оролцож Хөх хотын аялал жуулчлалын тур операторуудтай уулзалт хийж амжилттай оролцсон. Мөн Зочид буудлын захирал, менежер, ажилтан албан хаагчдын дунд Үйлчилгээний ажилтнуудыг чадавхжуулах, үйлчилгээний технологи сургалтыг Монголын зочид буудлуудын холбоотой хамтран зохион байгуулсан. Сургалтад аймгийн төвд үйл ажиллагаа явуулдаг 10 зочид буудлын 45 хүн оролцсон. Мөн Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн аялал жуулчлалын сургалтыг Аялал жуулчлалын багш судлаачдын нийгэмлэг болон Мөнх Харилцаа төрийн бус байгууллагатай хамтран 2018 оны 8 сарын 26 нд зохион байгуулсан бөгөөд сургалтад нөхөрлөл болон иргэдийн төлөөлөл 25 хүн оролцсон.	100
18	Шинээр төлөвлөгдөж байгаа болон тогтворжсон эвент арга хэмжээ зохион байгуулах, дэмжлэг үзүүлэх, орчны бохирдлоос хамгаалах.	Хэнтий аймгийн түүх соёлыг эвент арга хэмжээгээр дамжуулан гадаад дотоод сурталчилсан байна.	5 эвент арга хэмжээ	2018 оны 6 сар, 7 сар, 8 сар 11 саруудад	АДЗТГ, Сумдын ЗДТГ, БОАЖГ, Холбогдох төрийн бус байгууллага	7000,0	2018 онд Хэнтий аймагт Тогорууны баяр, Галшар адууны баяр, Талын тайга нохойн наадам-2018, Талын түмэн адууны баяр зэрэг эвент арга хэмжээнүүд зохион байгуулагдсан ба уг арга хэмжээнүүдийг үзэхээр гадаадын 2000 гаруй дотоодын 5000 гаруй жуулчид ирсэн байна. Энэ арга хэмжээнүүдэд аймаг орон нутгийн зүгээс 8 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүлэн ажиллаа.	100

19	Хөдөө аж ахуйн уламжлалт өв, газар нутаг, нүүдлийн мал аж ахуйн уламжлалт соёлд тулгуурлан агро-аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх.	Туршлага судлах аялал зохион байгуулснаар нутгийн иргэдийн идэвх санаачилга дээшилж мэдлэг мэдээлэл авсан байна.	35	11 сар	Төсөл хөтөлбөр, Хүнс хөдөө аж ахуйн газар, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар	0	Хэнтий аймагт хэрэгжиж буй Хэнтий аймгийн газар тариалангийн салбарын иргэний нийгэм, орон нутгийн хамтын ажиллагааг бэхжүүлэх нь төсөл болон Хэнтий аймгийн Хүнс хөдөө аж ахуйн газар, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газраас хамтран зохион байгуулсан туршлага судлах аяллыг 2018 оны 11 сад зохион байгууллаа. Уг арга хэмжээнд Хэнтий, Дорнод, Сүхбаатар аймгийн сумдын газар тариалан хариуцсан мэргэжилтнүүд оролцож төслийн үйл ажиллагаа болон өвлийн хүлэмж зоорьтой танилцан туршлага солилцлоо. Мөн мал аж ахуйн уламжлалт соёлд тулгуурлан агро-аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх зорилгоор Талын түмэн адуу 2018 эвент арга хэмжээнд сумдын нөхөрлөлүүдийг оролцуулан брэнд бүтээгдэхүүний худалдааг зохион байгууллаа.	100
20	Хэнтий аймгийн Биндэр сумын нутагт “Их Монгол Улс Монголын эзэнт гүрэн” цогцолборын барилгын ажлыг эхлүүлэх.	Түүхэн аялал жуулчлалын бүс нутаг бүрэн сурталчлагдсан байна.	-	2018-2019	“Хот төлөвлөлтийн хүрээлэн” ХХК, “Мөнх-Өргөө” ХХК	1,4 тэрбум	Хэнтий аймгийн Биндэр сумын нутагт “Их Монгол Улс Монголын эзэнт гүрэн” цогцолборын зураг төслийг “Хот төлөвлөлтийн хүрээлэн” ХХК, Барилгын угсралтын гүйцэтгэгчээр “Мөнх-Өргөө” ХХК ажиллаж байна. 2018 оны 08 сарын 26 ий өдөр шав тавигдсан. Хэнтий аймгийн Биндэр сумын Онон баг, Цагаан нуурын хойд талд 25 га талбайд Уг цогцолборын барилга угсралтын ажлын хугацаа 2018.08.22 - 2019.08.10 Барилга угсралтын ажил зураг төслийн дагуу	100

							явагдаж байна.	
21	Хэнтий аймгийн Батноров сумын нутагт “Хүлэгбаатар Боорчи-Андлалын өргөө”-ний барилгын ажлыг эхлүүлэх.	Түүхэн аялал жуулчлалын бүс нутаг бүрэн сурталчлагдсан байна.	-	2018-2019		1,4 тэрбум	Хүлэг баатар Боорчийн төрсөн нутагт улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар "Анд нөхөрлөлийн өргөө" цогцолборын барилгын ажлыг эхлүүлээд байна. Уг өргөө нь 18 метрийн өндөртэй, үйлчилгээний бүхий л хэлбэрүүдийг багтаасан цогцолбор бөгөөд суурийн цуггалтын ажил дуусаад байна.	100
22	Талын түмэн адуу арга хэмжээг Хэнтий аймагт зохион байгуулах	Тал нутгийн нүүдэлчин ардын өвөл цагийн мал маллагааг сурталчлан таниулах, өвлийн аялал жуулчлалыг сурталчлах	15 орны 2000 гаруй жуулчин, Дотоодын 3000 орчим	2018.11.2-4	АЗДТГ, БОАЖГ, Мөнх-Харилцаа ТББ		Хэнтий аймагт жуулчдад зориулсан бүтээгдэхүүн үйлчилгээг бий болгох зорилгоор өвөл цагийн арга хэмжээ болох Талын түмэн адууны баяр эвент арга хэмжээг жил бүрийн 11 сарын эхний 7 хоногийн амралтын өдрүүдэд Батноров суманд зохион байгуулагдаж хэвшээд байна. 2018онд гг арга хэмжээг үзэж сонирхохоор 15 орны жуулчид ирсэн бөгөөд 3 өдрийн хугацаанд нийт гадаад дотоодын 3000 гаруй жуулчид хүрэлцэн ирсэн байна.	100
6. Тусгай хамгаалалттай газар нутгийг хамгаалах чиглэлээр:								
23	Байгалийн нөөц болон дурсгалт газрын хамгаалалтын горим, дэглэмийг тогтоож, хамгаалалтыг аймгийн төсөвт зардал төсөвлөж, хэрэгжилтийг хангаж ажиллаж, тогтмол тайлан мэдээг тусгай хамгаалалттай газар нутгийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв	Хамгаалалттай газарт хамгаалалт сайжирсан байна	1 багц	9 сарын 15-аас 10 сарын 15 өдөр	“Цахиурт Өндөр” ХХК	8000,0	Тус аймгийн Байгалийн нөөц газрын ангиллаар орон нутгийн хамгаалалтад авсан Баянхутаг суманд орших “Өвөр хөндийн” орчмын газрын хилийн цэсийн 17 багана, 22 тэмдэг, 3 мэдээллийн самбар байрлуулах ажлыг “Цахиурт Өндөр” ХХК-тай гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлээд байна.	100

	байгууллагад ирүүлж байх.							
24	Экологийн хувьд нэн чухал ач холбогдолтой газруудыг улсын тусгай хамгаалалтад авах судалгааг ИТХ-аар хэлэлцүүлэн тогтоол шийдвэрийг ирүүлэх.	Орон нутгийн хамгаалалттай газрын сүлжээ нэмэгдсэн байна.	УТХГазрыг 2-оор нэмэгдүүл нэ, өргөтгөл 2 газарт хийгдэнэ	2018,2019 онд	БОАЖГ,АЗ ДТГ, аймаг, сумын ИТХ, ЗДТГ	0	Өмнөдэлгэр, Батширээт, Биндэр, Баян-Адрага, Дадал, Норовлин сумдын хил дамнасан Онон голыг доройтсон орчныг сэргээх зорилгоор, Мөн Доройтсон орчны сэргээх зорилгоор тодорхой хэсэг газруудын орон нутгийн хамгаалалтад авахаар тус тус төлөвлөн ажиллаж байна. Мөн Улсын тусгай хамгаалалттай Онон балжийн Байгалийн цогцолборт газрын өргөтгөл, Хар ямаатын Байгалийн нөөц газрын өргөтгөл, Өмнөдэлгэр сумын Тэнүүн голын сав, Биндэр, Өмнөдэлгэр, Батширээт, Батноров, Хэрлэн, Баян-Адрага сумын хийл дамнасан “Өвөр хөндийн” орчмын газрыг Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн Байгалийн нөөц газрын ангиллаар авахаар судалгааны ажлууд хийдэн ажиллаж байна.	100
25	Тусгай хамгаалалттай газруудын тохижилт, хилийн цэсийн тэмдэг тэмдэглэгээ, автозогсоол, ариун цэврийн байгууламж зэрэг бүтээн байгуулалтын ажилд дэмжлэг үзүүлэх.	Хамгаалалттай газарт хамгаалалт сайжирсан байна	1 багц	9 сарын 15-аас 10 сарын 15 өдөр	“Цахиурт Өндөр” ХХК	8000,0	Тус аймгийн Байгалийн нөөц газрын ангиллаар орон нутгийн хамгаалалтад авсан Баянхутаг суманд орших “Өвөр хөндийн” орчмын газрын хилийн цэсийн 17 багана, 22 тэмдэг, 3 мэдээллийн самбар байрлуулах ажлыг “Цахиурт Өндөр” ХХК-тай гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлээд байна.	100
26	Монгол Улсын Засгийн газрын 2014 оны 43 дугаар тогтоолын хавсралтын 2.1-д байгалийн нөөц ашигласан төлбөрийн тухай хуулийн 18.1-д	Зэрлэг амьтадыг хамгаалах, байгалийн жамаар өсөх нөхцөлийг бүрдсэн байна	10 удаа	4-5 сард	Өнөрчийн гол ХХК, Онон Балжийн БЦГазар	10000,0	Онон Балжийн байгалийн цогцолборт газрын зэрлэг ан амьтдад нутагшдаг нийт 32 газарт 8 тн хужир, 730 боодол өвс тавьсан. 37 цэгт мониторинг хийсэн.	100

	заасан хувь хэмжээний доод хязгаараар тус хавсралтын 3.5-д заасны дагуу Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн Хамгаалалтын захиргаадад шилжүүлж байх.							
7. Ойн бодлогыг хэрэгжүүлэх чиглэлээр:								
	Ой, хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах талаар:							
27	Аймгийн Засаг дарга нарын захирамжаар байгуулагдсан Ой, хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах ажлыг зохицуулах орон нутгийн зөвлөлийн үйл ажиллагааг тогтмолжуулах.	Ой хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах зөвлөл тогтмол ажилласнаар ой хээрийн түймрийн гаралт багасна.	1 багц	жилдээ	Аймгийн ЗДТГ, ИТХ, ОБГ, БОАЖГ, Цагдаагийн газар,	36500,0	Хэнтий аймаг нь Ой хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах зөвлөлийг 2013 оны 05 дугаар сарын 28 –ний өдөр Аймгийн ИТХТ-ийн 62 дугаар тогтоолоор байгуулсан. Тус зөвлөл одоог хүртэл үйл ажиллагаа тогтмол ажиллаж байна.	100
28	Ой хээрийн түймрийн шуурхай бүлэг	Ой хээрийн түймэр гарсан тохиолдолд цаг алдалгүй унтраах нөхцөл боломж бүрдэнэ	2 удаа	жилдээ	Онцгой байдлын газар, БОАЖГ	5000,0	ОБГ-тай Биндэр, Норовлин сумдад шуурхай бүлэг ажиллуулах гэрээг байгуулж шуурхай бүлгийг хуурайшилт ихтэй 4, 5 дугаар саруудад тогтмол ажиллуулсан.	100
29	ОХУ-тай хил залгаа Дадал, Биндэр сумдын нутагт хил дамнасан ой хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор 2013-2016 онуудад хийгдсэн түймрээс хамгаалах	Хил дамнасан Ой хээрийн түймрийн гаралт багасна.	1 удаа	4-10 сард	Хилийн цэргийн	20000,0	Хил дамнасан түймрээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор 2014-2016 онд хилийн бүс нутаг болох Дадал, Биндэр сумдад түймрээс хамгаалах 175 км урттай, 10 м өргөнтэй харлуулсан шороон зурвас байгуулагдсан. 2018 онд дээрх зурвасын дагуу 30 км урттай газрыг 10 метрийн өргөнтэй,	100

	шороон зурвасыг арчлан сэргээх.				0287 дугаар анги		28 км газрыг 20 метрийн өргөнтэйгөөр шинээр хагалж зурвасын өргөнийг хэмжээг нэмэгдүүлсэн. Зурвасын өргөнийг нэмэгдүүлэх ажлыг Дадал сумын Хилийн цэргийн 0287 анги 20.0 сая төг-ийн санхүүжилтээр гүйцэтгэсэн. 2018 онд хил дамнасан ой хээрийн түймэр гараагүй болно.	
30	Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажиллагаа	Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх ажил хийгдсэнээр хуурайшилтын түвшин, түймэр гарах эрсдэл буурна.	20 доошгүй удаа	4-7 сард	УЦУОШГ	9500,0	Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх "Хэрлэн-бороо экспедиц" ажиллаж 2018 оны 4 -7 сард цаг агаарын нөхцөл бүрдсэн 13 процессод, 3 экспедиц давхардсан тоогоор 21 удаа тунадас нэмэгдүүлж ажиллаа. Үүнээс газар тариалангийн бүсэд 7 удаа, ойн түймрийг унтраахад дэмжлэг үзүүлэхэд 2 удаа, отрын бүсэд 2 удаа, бэлчээрийн бүс нутгаар 10 удаа тус тус тунадас нэмэгдүүлсэн.	100
31	Аймаг, сумын Иргэдийн хурал, Засаг дарга нар жил бүрийн төсөвт түймрээс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах ажил гэж тусгайлсан заалтаар төсөв, төлөвлөгөө боловсруулах, батлах, хэрэгжилтэд хяналт тавих.	Төсөв төлөвлөгөө боловсруулан түймрээс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах, түймэр унтраах бэлэн байдал хангагдана.	Жилдээ	1-12 сард	ОБГ, БОАЖГ, Сумдын ЗДТГ	36500,0	Хэнтий аймаг нь 2018 онд зөвхөн Ой хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх хамгаалахад зориулан 36,5 сая төгрөгийг орон нутгийн төсвийн хөрөнгөөр хийж гүйцэтгэхээр 2017 оны 12 дугаар сарын 01-ний өдийн 6 дугаар тогтоолын 7 дугаар хавсралтаар баталсан. 2018 онд батлагдсан ажлуудыг 100 хувь гүйцэтгэсэн байна.	100
32	Ой, хээрийн түймрээс байгаль орчинд учирсан хохирлыг тооцож, эзэн холбогдогчийг тогтоон хохирлын төлбөрийг нэхэмжилсэн, төлбөр нь эргээд байгаль орчныг	Аймгийн хэмжээнд Ой хээрийн түймрийн эзэн холбогдогчийг илрүүлж гарсан хохирлыг нөхөн	11 удаа	Жилдээ	Цагдаагийн газар, ОБГ	2500,0	Нийт 2018 оны жилийн эцсийн байдлаар Хэнтий аймагт нийт 11 удаагийн ой хээрийн түймэр гарсан. Дээрх ой хээрийн түймрийн 3 нь эзэн холбогдогч тогтоогдон 2,5 сая төгрөгийн нөхөн төлбөр төлөгдсөн байна. Аянганаас 2 түймэр, шалтгаан	100

	сайжруулах, нөхөн сэргээхэд хэрхэн зарцуулсан талаар хяналт тавьж ажиллах.	төлүүлдэг тогтолцоо бүрдэнэ.					болон эзэн холбогдогч тогтоогдоогүй түймэр гарсан байна. Дээрх түймэр холбогдох хууль хяналтын байгууллагууд цаг тухайн үед нь мөрдөн шалгаж хяналтын ажлыг хийж гүйцэтгэж байна.	
8. Ойн анги, Ойн нөхөрлөл, Ойн мэргэжлийн байгууллагын талаар:								
33	Сум дундын Ойн ангийг чадавхжуулах, бэхжүүлэхэд анхаарч даргыг нь ойн чиглэлийн мэргэжилтэй боловсон хүчнээр томилох, мэргэжилтнүүдийг тогтвор суурьшилтай ажиллах нөхцөл боллоцоогоор хангах талаар тодорхой арга хэмжээ авах.	Орон нутгийн төсвийн хөрөнгөөр жилийн үйл ажиллагааны төсвийг жил бүр тогтмол баталж Ойн ангийн боловсон хүчин тогтвортой ажиллах нөхцөл байдлыг бүрдүүлж байна.	3 удаа	1-11 сард	Хэнтий аймаг	1640,0	2018 онд Ой бүхий аймгуудын биологийн олон янз байдлын хамгаалал, тогтвортой ойн менежмент, нүүрс төрөгчийн хийн шингээлтийг нэмэгдүүлэх нь төслөөс ойн агиудад GPS олгосон. Хэнтий аймгийн Цэнхэрмандал сумын ойн анги, Өмнөдэлгэр, Биндэр, Батширээтийн СДО ангиудыг тоног төхөөрөмжөөр хангах болон Монгол орны үндэсний UNREDD хөтөлбөрөөс инженер техникийн ажилтнуудыг мэргэшүүлэх сургалтуудыг 3 удаа зохион байгуулагдсан. Сум дундын 3 ойн ангиудын үйл ажиллагааны жилийн төсөвт орон нутгийн төсвийн хөрөнгөөр нийт 164 сая төгрөгийн төсөв баталсан.	100
34	Нутаг дэвсгэртээ нөхөрлөлийн менежмент төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлыг байгалийн нөөцийг ашигласны төлбөрийн орлогын хэсгээс тухайн орон нутгийн төсөвт тусган баталж	Нөхөрлөлүүдийн холбооны дэргэд мод үржүүлгийн газар шинээр байгуулагдаж цаашид бусад нөхөрлөлүүдийн менежмент төлөвлөгөө хэрэгжих нөхцөл	1 удаа	5-10	БОАЖГ	2000,0	Ойн нөхөрлөлүүдийн үйл ажиллагааг дэмжихэд зориулан Байгалийн нөөцийг ашигласны төлбөрийн орлогын хэсгээс 2 сая төрөг төсөвт суулгаж өгсөн. Батширээт сумын нөхөрлөлийн холбоог дэмжиж мод үржүүлгийн талбай шинээр байгуулах ажлыг санхүүжүүлсэн.	100

	зарцуулалтад хяналт тавих.	боломжоор хангагдана.						
35	Ойн мэргэжлийн байгууллагуудын үйл ажиллагаанд үнэлгээ өгөх, техник технологийн түвшинд үзлэг хийн магадлан итгэмжлэлд хамруулах бэлтгэл хангах шалгалтын үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлж ажиллах.	Ойн мэргэжлийн байгууллагын түвшин тогтоогдож зарим шаардлагагүй аж ахуйн нэгж байгууллагуудын эрхийг цуцалсан.	1 удаа	5-6 сард	БОАЖЯ, Хэнтий аймгийн МХГ		Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны Ойн бодлого зохицуулалтын газар, Монголын байгаль орчны иргэний зөвлөл, аймгийн Мэргэжлийн хяналтын газрууд хамтран “Ойн мэргэжлийн байгууллагуудын түвшин тогтоох улсын үзлэг”-ийг аймгийн хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулж буй ойн мэргэжлийн байгууллагуудыг хамруулан 2018 оны 5 дугаар сарын 25-ны өдрөөс 6 дугаар сарын 25-ны өдөр хүртэл хугацаанд зохион байгуулсан.	100
9. Хууль бус мод бэлтгэлийн талаар:								
36	2018 онд ойгоос бэлтгэсэн мод, ойн нөөц, дагалт баялаг ашигласны төлбөрийн орлогын тайланг гаргаж 2019 оны 02 дугаар сарын 01-ны дотор ирүүлэх	Төлбөрийн орлогын тайланг заасан хугацаанд хүргүүлнэ.	1 удаа	Жилдээ	Хэнтий аймаг	-	2018 оны мод бэлтгэлийн жилийн эцсийн тайланг нэгтгэн гаргаж 12 сарын байдлаар нийт 31780,5 м3 модыг аймгийн хэмжээнд бэлтгэж орон нутгийн төсөвт 166 сая төгрөг төвлөрүүлсэн. Мод бэлтгэлийн тайлан мэдээг аймгийн ИТХ-ийн 9-р хуралдаад 12 сарын 3 ний өдрийн байдлаар танилцуулж 2019 онд ойгоос бэлтгэх модны дээд хэмжээг батлуулсан.	100
37	“2018 онд ойгоос бэлтгэх модны дээд хязгаар батлах тухай” БОАЖСайдын 2017 оны 08 сарын 23-ны өдрийн А/235 дугаар тушаалыг хэрэгжүүлж, модны эрэлт, нийлүүлэлтийг ханган, ойн тогтвортой	Ойн тогтвортой менежментийг бүрдэж Ой хамгаалал, ойг нөхөн сэргээх зардлыг төвлөрүүлж байна.	1 удаа	Жилдээ	Хэнтий аймаг		Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2017 оны 8 дугаар сарын 23 ны өдрийн “2018 онд ойгоос бэлтгэх модны дээд хязгаар батлах тухай” А/111 тушаалаар Хэнтий аймаг 89110 м.куб модыг бэлтгэхээр хуваарилагдсан. Уг тушаалтай үндэслэн аймгийн ИТХ-ын 2017 оны 12 дугаар сарын 02-ны	100

	менежментийг бүрдүүлж ажиллах.					өдөр Хэнтий аймгийн “2018 ойд ойгоос бэлтгэх модны дээд хязгаар батлах тухай” 04 тоот тогтоолоор сум тус бүрээр хуваарилан баталсан. Сум ИТХ нь ойн нөхөрлөл, ойн мэргэжлийн байгууллагад ойн менежментийн төлөвлөгөөг үндэслэн, сумын айл өрхийн бодит хэрэгцээг тооцоолон баг тус бүрээр хуваарилан модны дээд хязгаарыг баталсан. Жилийн эцсээр 31780,5 м3 мдп бэлтгэж орон нутгийн төсөвт 166 сая төгрөг төвлөрүүлсэн.	
38	Хууль бус мод бэлтгэлээс урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх чиглэлээр аймгийн байгаль орчин болон хууль хяналтын байгууллагуудын хамтарсан хяналт шалгалтын ажлыг тогтмол зохион байгуулах, хяналтын пост ажиллуулах.	Хууль бус мод бэлтгэл багасна.	2 удаа	Жилдээ	Хэнтий аймаг	Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 48 дугаар зарлиг, аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурлын 2017 оны 12 дугаар сарын 01-ний өдрийн “2018 ойгоос мод бэлтгэх дээд хязгаар батлах тухай” 08 дугаар тогтоолын хэрэгжилтэд хяналт тавих, сум болон сум дундын ой ангийн 2018 онд олгосон ойгоос мод бэлтгэх эрхийн бичиг, мод модон материалын гарал үүслийн гэрчилгээний зарцуулалт, ойн нөхөрлөл ойн мэргэжлийн байгууллагын үйл ажиллагаанд үнэлэлт дүгнэлт өгөх, мэргэжил арга зүйн зөвлөгөө өгөх зорилгоор хяналт шалгалтын ажлыг 4 дүгээр сард аймгийн БОАЖГ, Цагдаагийн газар, МХГ-ууд хамтран Жаргалтхаан, Цэнхэрмандал, Өмнөдэлгэр сумдад бүсчлэн зохион байгууллаа. Шалгалтаар Ойн тухай хууль зөрчсөн 2 иргэнийг илрүүлэн Цагдаагийн байгууллагад шилжүүлэн, мод бэлтгэлийн 4 ойн мэргэжлийн байгууллагад МХГ-аас торгууль	100

							ноогдуулсан байна.	
10. Ойн арчилгаа, цэвэрлэгээний арга хэмжээний талаар:								
39	Засгийн газрын 2014 оны 43 дугаар тогтоолоор баталсан журамд заасны дагуу ойн нөөц ашигласны орлогын бүрдүүлэлтээс ойн арчилгаа, цэвэрлэгээний арга хэмжээнд зарцуулах, зохион байгуулах.	Ойн салбарыг өөрийн эргэлтээр санхүүжүүлэн нөхөн сэргээж байна.	1 удаа	Жилдээ	Хэнтий аймаг	39600,0	2018 онд аймгийн хэмжээнд Ойн цэвэрлэгээний ажлаар 10600м3 мод бэлтгэх, ойн арчилгааны огтлолтыг 614 м3, нийт Хэнтий аймгийн хэмжээнд 31780.5 м ³ модыг ойгоос бэлтгэж 169 сая төгрөг аймгийн төсөвт төвлөрүүлсэн. Үүнээс байгаль хамгаалах нөхөн сэргээх зардалд нийт 160 сая буцаан зарцуулахаар аймгийн ИТХ-р төсөв батлуулсан.	100
40	Засгийн газрын 2014 оны 30 дугаар тогтоолоор баталсан “Ойн цэвэрлэгээ хөтөлбөр”-ийн хэрэгжилтийг хангуулж, ойн цэвэрлэгээний ажлыг эрчимжүүлэн, сүүлийн үеийн дэвшилтэд техник тоног төхөөрөмжөөр аж ахуйн нэгж байгууллага, ойн нөхөрлөлд дэмжлэг үзүүлэг, чадавхжуулах.	Ойг цэвэрлэж ойг түймэр, хортон шавьжаас хамгаалах ойн эрүүл орчин бүрдэнэ. Ойд ашиггүй хэлбэрээр байгаа унанги модыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулж нөхөрлөл, аж ахуйн нэгж байгууллагад дэмжлэг болж байна.	1 удаа	1-12 сард	Хэнтий аймаг	2400,0	2018 онд ойн цэвэрлэгээний огтлолт, цэвэрлэгээний ажлаар нийт 612 га ойн цэвэрлэж, 15688 м3 модыг цэвэрлэгээний аргаар бэлтгэсэн байна. Аймгийн Засаг даргын ивээл дор “Нөхөрлөл хөгжил” 2018 наадмыг ой бүхий 8 сумын 122 нөхөрлөлийн дунд зохион байгуулж эхний 3 байрыг шалгаруулж өргөмжлөл, мөнгөн шагналаар урамшуулсан.	100
41	Сум, суурин газрын төсөвт байгууллагуудыг нэгдсэн халаалтад шилжүүлэх, мод орлох түлшний асуудлыг шийдвэрлэх, түлшний модны хэрэглээг	Тухайн сумын түлшний модны хэрэгцээ буурч, бусад сумдын хандлага өөрчлөгдөнө.	1 удаа	2-3 сард	FAO төсөл	2000,0	2018 онд НҮБ-ын ХХААБ-ын “Ой бүхий аймгуудын биологийн олон янз байдлын хамгаалал, тогтвортой ойн менежмент, нүүрс төрөгчийн хийн шингээлтийг нэмэгдүүлэх нь төсөл”-өөс Дадал сумын ЗДТГ-ын халаалтын асуудлыг шийдвэрлэх зорилгоор	100

	бууруулах.						хаягдал мод боловсруулах төхөөрөмж өгөөд байна.	
42	Ойд арчилгаа хийх /насны 1, 2-р ангид гэрэлжүүлэх, тохируулах/.	Ойд арчилгааны огтлолт хийснээр тухай ойн мод цаашид хэвийн өсөж ургах боломж нөхцөл бүрдэнэ. Цэнхэрмандал, Өмнөдэлгэр, Батширээт, Биндэр	1 удаа	8-11 сард	Цэнхэрмандал сумын ойн анги, Хэнтий шинэс СДОА, Батширээт СДОА	39600,0	Биндэр суманд 130 га , Батширээт суманд 120 га, Өмнөдэлгэр суманд 70 га, Цэнхэрмандал суманд 10 га, сум дундын ойн ангиуд нийт 330 га талбайд насны 1, 2-р ангийн ойд арчилгааны огтлолт хийж гүйцэтгэсэн.	100
43	Ойн цэвэрлэгээний ажлыг эрчимжүүлэн, сүүлийн үеийн дэвшилтэд техник тоног төхөөрөмжөөр аж ахуйн нэгж байгууллага, ойн нөхөрлөлд дэмжлэг үзүүлэх.	Ойн нөхөрлөлд тодорхой хэмжээний дэмжлэг болж, цаашид үйл ажиллагаа идэвхжинэ.	1 удаа	10 сард	Дэлхийн байгаль хамгаалах сангийн монгол дахь хөтөлбөрийн газар	2400,0	Аймгийн Засаг даргын ивээл дор “Нөхөрлөл хөгжил” 2018 наадмыг ой бүхий 8 сумын 122 нөхөрлөлийн дунд зохион байгуулж эхний 3 байрыг шалгаруулж өргөмжлөл, мөнгөн шагналаар урамшуулсан.	100
44	Ойжуулалт ойн нөхөн сэргээлтийн чиглэлээр: Тухайн бүс нутгийн байгаль, цаг уурын нөхцөлд тохирсон мод үржүүлгийн газруудыг шинээр байгуулах, үйл ажиллагаа явуулж байгаа мод үржүүлгийн газарт дэмжлэг үзүүлэх	2 мод үржүүлгийн газарт өргөтгөл хийх	2удаа	5-10 сард	Онон-мөрний ННХолбоо, Батширээт ННХолбоо	7000,0	Дадал суманд байрлах Онон мөрний нөхөрлөлүүдийн нэгдсэн холбооны "Хүрэн шугуй" мод үржүүлгийн газарт усалгааны систем тавих өргөтгөл, мөн 2017 оны шилдэг нөхөрлөлийн холбоог дэмжих зорилгоор Батширээт суманд нөхөрлөлийн мод үржүүлгийн газар байгуулахад дэмжлэг үзүүлсэн.	100
45	Ногоон байгууламж шинээр бий болгох	Ногоон байгууламжийн талбайн хэмжээ 6 га –аар нэмэгдсэн байна.	Аймгийн хэмжээнд	5,10 сард	БОАЖГ, СЗДТГ	10325,0	2018 онд аймгийн хэмжээнд 6.5 га талбайд ногоон байгууламж нэмэгдэж, нийт 25.0 мянган мод таригдсан. Мөн ОНТХ -өөр Баян-Овоо суманд 1 га, Цэнхэрмандал суманд 1 га, Дадал сумдад 1 га талбайд тус тус ногоон байгууламж нэмэгдүүлэн ажиллалаа.	100

							Нийт 2000 мод таригдаж амьдралт 80%-тай ургаж байна.	
46	Биндэрийн сум дундын ойн ангийн мод үржүүлгийн газрын чадавх, нөөцийг нэмэгдүүлэх	Мод үржүүлгийн газрын 1м –ээс дээш өндөртэй мод бүрт лац тэмдэглэгээ хийнэ.	1 удаа	6-8 сард	“Бат лац” ХХК	2000,0	Мод үржүүлгийн талбайд ургаж байгаа, үржүүлгийн талбайгаас зарагдаж буй шилмүүст модны суулгац бүрийг тэмдэгжүүлэх ажлыг зохион байгууллаа. Энэ ажлын хүрээнд 5000 ширхэг лац бүхий тэмдгийг шинээр хийлгэж, тэмдэгжүүлсэн.	100
47	Ойжуулалт, ойн зурвас, ногоон байгууламжид импортын гаралтай тарьц суулгац тариулах, худалдан борлуулах үйл ажиллагааг хориглож, гарал үүсэл нь тодорхой тарьц суулгацыг ашиглах	Гарал үүсэл нь тодорхой тарьц суулгацыг ашиглана.	Аймгийн хэмжээнд	Жилийн турш	БОАЖГ, ойн анги	-	Тус аймагт одоогийн байдлаар импортоор оруулж ирсэн тарьц суулгац тариалах болон худалдан борлуулах ямар нэгэн ажил хийгдээгүй байна. Хэнтий аймагт үйл ажиллагаа явуулж буй ойн анги, ойн нөхөрлөл, аж ахуйн нэгж байгууллагууд нь зөвхөн нутгийн моднуудыг үржүүлэн худалдаалах гаргах болон ойн нөхөн сэргээлтийн ажлуудыг хийж гүйцэтгэдэг.	100
48	Орон нутгийн төсвийн хөрөнгөөр гүйцэтгэх ойжуулалт, ногоон хэрмийн ажлыг зураг, төслийн дагуу хийлгүүлэх хашаа хамгаалалтын асуудлыг шийдвэрлэх.	Ойжуулалтын ажлыг зураг төсвийн дагуу хийлгэсэн байна.	Дадал сум	6 сард	Тэнгэрлэг ой ХХК	27800,0	Дадал сумын сант нэртэй газрын 40 га-д зураг төсвийн дагуу ойжуулалт хийсэн. Мөн 2019 оны БХНСЗ –н төлөвлөгөөнд 2019 оны ойжуулалтын зураг төсөв хийлгэх зардал тусгасан.	100
49	Улсын болон орон нутгийн төсвийн хөрөнгөөр гүйцэтгэх ойн зурвас, ногоон байгууламж байгуулах талбайг газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд тусгуулж, сумын иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлаар	3 суманд байгуулах ногоон байгууламжийн газрыг тусгуулах	Дадал, Цэнхэрмандал, Баян-Овоо	1 сард	БОАЖГ, СЗДТГ, СИТХ	-	Дадал, Цэнхэрмандал, Баян-Овоо сумдад ногоон байгууламж байгуулах тус бүр 1 га газрыг газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд тусгуулж, сумын иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлаар хэлэлцүүлж батлуулсан.	100

	хэлэлцүүлж батлуулах ажлыг зохион байгуулах						
12. Ойн хөнөөлт шавжтай тэмцэх арга хэмжээний чиглэлээр:							
50	Зарим аймгийн орон нутгийн удирдлагууд ойн хөнөөлт шавж, өвчинтэй тэмцэх ажил нь зөвхөн улсын төсвийн хөрөнгөөр хийх ажил мэт асуудалд ханддаг хандлагыг өөрчилж Ойн тухай хуулийн 27 дугаар зүйлийн 27.1-д заасан “Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга ойг хөнөөлт шавж, өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, тэдгээртэй тэмцэх хөтөлбөр боловсруулж, түүнийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлыг жил бүр орон нутгийн төсөвт тусгуулах арга хэмжээ авна” мөн “Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хууль”-ийн 18.1-д “Ойн нөөц ашигласны төлбөрийн орлогоос 85 хувийг ойг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах” гэсэн заалтын хэрэгжүүлж ажиллах.	ОНТХ-өөс ойн хөнөөлт шавьжийн тэмцлийн ажил хийх төсөв батлагдсан байна.	1000 га	9 сард	Цэнхэрманд ал сумын ойн анги	8900,0	100 1000 га талбайд хортон устгалын ажлыг зохион байгуулах 8,9 сая төгрөг баталсан ба Цэнхэрмандал сумын Мөнхийн жалга нэртэй газрын 1000 га талбайд Сибирийн хүр эрвээхэйн тэмцлийн ажил хийгдсэн.
51	Орон нутгийн сумын болон сум дундын ойн	Тандалт судалгааг тогтмол хийж	Ой бүхий сумдад	2-3 улиралд	Ойн анги	5700,0	Хэнтий аймгийн “Биндэр ой” СДОА, “Батширээт” СДОА, “Хэнтий шинэс”

	ангиуд, байгаль хамгаалагч нар ойд байнгын хяналт, мониторинг хийж шавьж олшрох, идэвхжиж эхлэх үед дээжийг Ойн судалгаа, хөгжлийн төвд ирүүлэн нарийвчилсан судалгааг хийлгүүлж, тэмцэл хийх шаардлагатай бол орон нутгийн удирдлагуудад мэдэгдэж шаардагдах зардлыг орон нутгийн төсөвт тусгаж ажиллах.	мэдээг шуурхай мэдээлж байх.					СДОА анги, Цэнхэрмандал сумын ойн ангиуд нь үндсэн үйл ажиллагааны дагуу өөрийн хариуцсан сумдын Байгаль хамгаалагч, Ойн нөхөрлөлүүдийн тусламжтайгаар тандалт судалгааг цаг алдалгүй хийж, мэдээг хурдан шуурхай мэдэгдэх ажлыг зохион байгуулж хэвшсэн. 2017 онд хийгдсэн судалгааны дагуу 2018 онд 5,7 сая төгрөг орон нутгийн төсөвт суулгуулж ажилласан.	100
52	Ойн хөнөөлт шавжтай тэмцэх ажлыг улсын төсвөөр бүрэн хийх боломжгүй байгаа тул Орон нутгийн Засаг дарга нар өөрийн аймгийн хэмжээнд тархсан хөнөөлт шавжтай тэмцэх ажлын зардлыг заагдсан хэмжээгээр тусгах.	ОНТХ-өөс тэмцлийн ажилд зориулж хөрөнгө тусгагдсан байна.	Аймгийн хэмжээнд	9-10 сард	АЗДТГ, ИТХ, БОАЖГ	18900,0	2018 онд Ойн хөнөөлт шавьж устгалын ажлыг хийх тоног төхөөрөмж худалдан авах ажилд зориулж 10 сая төгрөг орон нутгийн төсөвт суулгасан. Мөн 1000 га талбайд хортон устгалын ажлыг зохион байгуулах 8,9 сая төгрөг нийт 18,9 сая төгрөг батлагдсан.	100
12. Уур амьсгалын өөрчлөлтийн сөрөг нөлөөллийг сааруулах, дасан зохицох чиглэлээр:								
53	Уур амьсгалын өөрчлөлтийн үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг хангах, тайлагнах ажлыг сайжруулах.	Хэрэгжилт хангагдсан байна.	Аймгийн хэмжээнд	жилдээ	БОАЖГ	-	Харьяа сав газрын захиргаатай хамтран батлагдсан менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх зорилгоор усан сан бүхий газрын цэвэрлэгээг жилд 2 удаа зохион байгуулсан бөгөөд Ирмүүн бармат ХХК-тай гэрээ байгуулж Баян-Овоо, Баянхутаг сумдад төвийн ундны усны худагт ард иргэдийн эрүүл ахуйн шаардлагыг	100

						хангахуйц ус цэвэршүүлэх төхөөрөмжийг суурилуулсан. Уг төхөөрөмж нь цахилгаан соронзон аргаар усны хатуулгийг зөөлрүүлдэг багаж юм. Мөн Батширээт суманд Оллсолюшн ХХК-аас нийлүүлсэн цаг уурын автомат станцыг суурилуулаад байна. Уг багаж нь салхины хурд болон хөрс, агаарын температурыг автоматаар хэмжих зориулалт бүхий тоног төхөөрөмж юм.		
54	Орон нутгийн хэмжээнд уур амьсгалын өөрчлөлтийг сааруулах, дасан зохицох арга хэмжээг авахад шаардагдах тогтвортой санхүүжилтийг бий болгох, төсөвт тусгах санхүүжилтийг нэмэгдүүлж, үр дүнтэй төсөл хэрэгжүүлэх.	Санхүүжилт олох талаар албан тоотыг хүлгүүлнэ.	Аймгийн хэмжээнд	жилдээ	БОАЖГ	-	Аймгийн Засаг даргаас Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хорооноос хэрэгжүүлж буй орчны бохирдлыг бууруулах талаар төсөл хөтөлбөрт хамруулахад дэмжлэг хүссэн албан тоотыг БОАЖЯаманд хүргүүлсэн. БОАЖСайдын А/371 тушаалаар тус хорооноос Хэнтий аймгийн Засаг даргад 40,0 сая төгрөгийн бараа үйлчилгээ худалдан авах эрх шилжиж ирээд, тоосонцор хэмжих багаж, шахмал түлшний үйлдвэрийн тоног төхөөрөмж худалдан авах ажил хийгдэж байна.	100
	Нийт					315466 5,0	98,33	

Аймгийн эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийн хэрэгжилт /Хүснэгт-3/

**ХЭНТИЙ АЙМГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, НИЙГМИЙГ 2018 ОНД
ХӨГЖҮҮЛЭХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙН ЗОРИЛТЫН БИЕЛЭЛТ**

Д/д	Дунд хугацааны бодлогын баримт бичиг	Арга хэмжээ	Шалгуур үзүүлэлт	2018 онд хүрэх түвшин, үр дүн	2018 онд шаардлагатай хөрөнгийн хэмжээ, эх үүсвэр /сая төгрөг/	Хариуцах газар, хэлтэс	Хувь
1	2	3	4	5	6	7	
9. Байгаль орчин, аялал жуулчлалын чиглэлээр: /10 зорилт/							
Хөрөнгө оруулалтын талаар:							
9.1	Хэнтий аймгийн Засаг даргын 2017-2020 оны ҮАХХАХТ-ний 3.1.4.1 дэх заалт	Аймгийн хэмжээнд ногоон байгууламжийг шинээр байгуулна.	Ногоон байгууламжийн нэмэгдсэн талбай, га-аар	6 га	35.0 БХНСЗ	2018 оны эхний хагас жилд аймгийн хэмжээнд 6.5 га талбайд нийт 25.0 мянган мод таригдсан. Үүнд: Мөрөн "Гэр бүл"-ийн төгөл-0.5га, Баян-Овоо сумдад "Гэр бүл" -ийн төгөл 0.2 га, "Нутгийн зөвлөлийн цэцэрлэгт хүрээлэн"-0.4 га, Дадал суманд Төв замын дагуух ногоон байгууламж-0.5 га, Бор-Өндөр суманд УБҮ-ийн дэргэд цэцэрлэгт хүрээлэн 3.24 га, Биндэр суманд төв замын дагуух 0.3 га, Норовлин сум "Улзын бага бүрд" -1.5 га, Баянмөнх сум Хэрлэн голын гүүрний далангын дагуу -0.3 га талбайд ногоон байгууламж шинээр байгуулсан.	100

9.2	МУ-ын ЗГҮАХ-ийн 4.2.7.1, Хэнтий аймгийн НХСТХХЗ-2026 ББХХҮАТ-ний 3.1.66, Хэнтий аймгийн Засаг даргын 2017-2020 оны ҮАХХАХТ-ний 3.1.6.1. дэх заалт,	Байгалийн аясаар болон зориудаар ойжуулж нөхөн сэргээх талбайн хэмжээ болон өөрийн хөрөнгөөр хийх ойжуулалтын хэмжээг нэмэгдүүлнэ.	Ойжуулалт хийсэн талбай га-гаар	60-аас доошгүй	20.8 БХНСЗ, 50.0 ААН -н өөрийн хөрөнгө	УТХ -өөр Дадал сумын Сант нэртэй газарт 40 га, БХНСЗ-н хөрөнгөөр Хэнтий аймгийн Баян-Адрага сумын Дуурлиг Овооны ар нэртэй газрын 20 га, Биндэр сумын Таван модны ар нэртэй газарт -8 га, Өмнөдэлгэр сумын Хурцын ар нэртэй газарт -7 га, талбайд ойжуулалтын ажлыг хийж гүйцэтгэлээ. ААН-үүд өөрийн хөрөнгөөр нийт 12 га талбайд, "Мод дагаж ус -Ус дагаж амьдрал" аяны хүрээнд - Норовлин 10 га ойжуулалтын ажил хийсэн. 2018 оны нийт 97 га талбайд ойжуулалт, БХНСЗ-аар 30 га талбайд байгалийн сэргэн ургалтанд туслах ажил хийгдсэн.	100
9.3	МУ-ын ЗГҮАХ-ийн 4.2.7.2, Хэнтий аймгийн Засаг даргын 2017-2020 оны ҮАХХАХТ-ний 3.1.6.2. дэх заалт	Ойн хөнөөлт шавжийн тархалт, өсөлт бууралтыг хяналтанд авч, тэмцлийн ажил хийнэ.	Тэмцлийн ажил га -аар .	1000 га-аас доошгүй талбай	8.9 БХНСЗ	Улсын төсвийн хөрөнгөөр нийт 37.5 мянган га талбайд ойн хөнөөлт шавьжийн тэмцлийн ажил хийгдэхээр төлөвлөгдөөд байна. Урьдчилсан судалгаа хийгдсэн. Судалгааны дүнгээр онгоц нисэж тэмцлийн ажил хийгдсэн. Өмнөдэлгэр, Биндэр суманд суманд 3600 га талбайд яacobсоны төөлүүрч эрвээхэйн, Цэнхэрмандал, Өмнөдэлгэр, суманд нийт 8000 га талбайд сибирийн хүр эрвээхэйн устгалын ажил хийгдсэн. нийт 11600 га	100
9.4	Хэнтий аймгийн Засаг даргын 2017-2020 оны ҮАХХАХТ-ний 3.1.8 дахь заалт	Ой хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх ажлыг эрчимжүүлэх, түймэр унтраах шуурхай бүлэг ажиллуулах, бэлэн байдлын үзлэгийг 18 сум, 5 тосгонд зохион байгуулна.	Түймрийн гаралт өмнөх жилтэй харьцуулахад буурсан үзүүлэлт, хувиар	10-аас доошгүй хувь	2.5 ОНТ, 27.0 БХНСЗ	БХНСЗардлаар ОБГ-аас ой хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх шуурхай бүлгийг Биндэр, Норовлин сумдад ажиллуулсан. Мөн аймгийн ЗДТГ, ОБГ, БОАЖГ хамтран аймгийн хэмжээнд "Аймгийн Засаг даргын нэрэмжит гамшгаас хамгаалах бэлэн байдлын үзлэг"-ийг зохион байгуулсан. 2018 оны жилийн эцсийн байдлаар аймгийн хэмжээнд 11 удаагийн ой хээрийн түймэр бүртгэгдэж 2017 онд гарсан ой хээрийн түймрээс 15% -иар буурсан үзүүлэлттэй гарсан байна.	100

9.5	Хэнтий аймгийн Засаг даргын 2017-2020 оны ҮАХХАХТ-ний 3.1.15.2 дэх заалт	Батширээт сумын цаг уурын өртөө харуулыг автоматжуулна.	Батширээт сум	Цаг уурын автомат станцтай болсон байна.	8.5 БХНСЗ	Батширээт суманд цаг уурын автомат станцыг байршууллаа. Ингэснээр цаг уурын сүлжээний салбарын 100 хувь нь автоматжуулагдсан. Шилэн кабелийг ашиглан цаг агаарын мэдээ, мэдээлэл, интернэт зургийг хүлээн авдаг.	100
9.6	Хэнтий аймгийн НХСТХХЗ-2026 БББХХҮАТ-ний 1.1.1 дэх заалт	Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх мастер төлөвлөгөөг боловсруулна.	Төлөвлөгөөг боловсруулах	Төлөвлөгөө боловсруулагдсан байна.	40.0 ОНТ	Хэнтий аймагт аялал жуулчлалыг бүс нутгийн онцлогт тулгуурлан хөгжүүлэх зорилгоор аялал жуулчлалын мастер төлөвлөгөө боловсруулах ажлын тендерийг 2018 оны 3 сарын 4 -ний өдөр зарлаж 3 аж ахуй нэгж материал ирүүлснээс Mongolian Guide tour ХХК шалгараад судалгааны ажлыг эхлүүлсэн байгаа бөгөөд 11 сарын 19 -ний өдөр хэлэлцүүлгийг Чингис хотод зохион байгуулсан.	100
Зохион байгуулалтын талаар							
9.7	Хэнтий аймгийн НХСТХХЗ-2026 БББХХҮАТ-ний 1.1.2, Хэнтий аймгийн Засаг даргын 2017-2020 оны ҮАХХАХТ-ний 3.2.1.2 дахь заалт		үзэсгэлэнд оролцох, тоогоор	Олон улсын Аялал жуулчлалын үзэсгэлэнд 1 удаа оролцсон байна.	ОНХС, Төсөл хөтөлбөр	Монголын аялал жуулчлалын холбооноос БОАЖЯ-тай хамтран жил бүрийн хавар уламжлал болгон зохион байгуулдаг “Ай Ти Эм-2018” үзэсгэлэнг 2018 оны 3 дугаар сарын 30-наас 4 сарын 1-ний өдрүүдэд 19 дэх жилдээ Улаанбаатар хотноо Мишээл Экспогийн шинэ үзэсгэлэнгийн танхимд зохион байгуулагдлаа. Хэнтий аймгийн хувьд 2009 оноос хойш 10 дахь жилдээ энэхүү үзэсгэлэнд оролцож байна. Үзэсгэлэнд оролцсоноор өөрийн аймгийн аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнүүдийг олон нийтэд сурталчилан танилцуулж, жилээс жилд туршлагжин талбай, зохион байгуулалт, тохижилт, үйл ажиллагаагаа өргөжүүлсээр ирсэн болно	100

		Орон нутгийн түүх, ахуй амьдрал, ёс заншил, онцлог шинжийг тусгасан жуулчдад зориулсан тусгай баяр, арга хэмжээ (TOURIST EVENT-ITM ОУ-ын аялал, жуулчлалын үзэсгэлэн, Тогорууны баяр, Галшар болон Талын түмэн Адууны баяр)-г уламжлал болгон зохион байгуулна.	эвент арга хэмжээ зохион байгуулах, тоогоор	Тогорууны баяр, Галшар болон Талын түмэн адууны баяр зохион байгуулагдсан байна.	4.0 ОНХС, Төсөл хөтөлбөр	2018 оны 6 сарын 25-27 нд Биндэр суманд Тогорууны баяр зохион байгуулагдсан бөгөөд гадаадын 56, дотоодын 500 гаруй жуулчид оролцсон. 7 сарын 26 нд аймгийн Засаг даргын ивээл доор Галшар адууны баяр арга хэмжээг 5 дахь жилдээ зохион байгуулсан бөгөөд гадаадын 5, дотоодын 400 гаруй иргэд оролцсон. 8 сарын 10 Талын тайга нохой эвент арга хэмжээг 2 дахь жилдээ зохион байгуулсан бөгөөд Өмнөговь, Дорноговь, Сүхбаатар, Улаанбаатар хотоос ирж оролцсон. 11 сарын 2-4 өдрүүдэд Талын түмэн адууны баяр арга хэмжээг Батноров суманд зохион байгууллаа.	100
9.8	Хэнтий аймгийн Засаг даргын 2017-2020 оны ҮАХХАХТ-ний 3.2.4.2 дахь заалт	Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн аялал жуулчлалын үйлчилгээг шат дараатайгаар хөгжүүлнэ.	сургалт зохион байгуулсан байна, тоогоор.	Аялал жуулчлалын чиглэлээр болон энэхүү үйл ажиллагаа явуулах сонирхолтой айл өрх, нөхөрлөлүүдэд сургалтыг шат дараатайгаар 2 удаа зохион байгуулсан байна	ОНТ, Төсөл хөтөлбөр	Байгаль орчинд ээлтэй эко аялал жуулчлалыг нутгийн иргэдэд түшиглэн хөгжүүлэх зорилгоор 2018 оны 6 сарын 2-3 нд Улаанбаатар хотноо зохион байгуулагдсан дотоодын аялал жуулчлалын үзэсгэлэн болох Ulaanbaatar expo- д аялал жуулчлалы чиглэлээр үйл ажиллагаа эрхэлдэг нөхөрлөлүүдийн төлөөллийг оролцуулан хийсэн бүтээлийг сурталчлан оролцлоо. 7 сарын 21-ний өдөр Биндэр суманд Нутгийн Иргэдэд түшиглэсэн аялал жуулчлалын сургалтыг Монголын аялал жуулчлалын боловсрол хөгжлийн нийгмэлэг, Мөнх Харилцаа төрийн бус байгууллагатай хамтран зохион байгуулсан уг сургалтанд нийт 25 иргэд нөхөрлөлийн төлөөлөл оролцсон.	100

9.9	Хэнтий аймгийн Засаг даргын 2017-2020 оны ҮАХХАХТ-ний 3.1.18 дахь заалт	Уул уурхайн нөлөөллөөр эвдэрсэн газрын тооллогыг зохион байгуулах, Улсын нэгдсэн мэдээллийн санд бүртгүүлнэ.	мэдээллийн санд бүртгэгдсэн байна	18 сум хамрагдсан байна.	8.0 БХНСЗ	Орон нутгийн төсвийн хөрөнгийн санхүүжилтээр тус аймгийн 18 суманд уул уурхайн нөлөөгөөр эвдэрсэн газрын тооллого хийх, мэдээллийн санд оруулах ажлыг БОАЖЯамнаас эрх авсан “Мөнгөн марал” ХХК мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэхээр 2018 оны 06 дугаар сарын 11-ны өдрийн БО/2018/41 дугаарт гэрээ байгуулан ажиллаж байна. Урьдчилсан байдлаар нийт 18 суманд Уул уурхайн нөлөөгөөр эвдэрсэн эзэнгүй орхигдсон 35 нэг талбарын 485,9 га талбай тоологдсон. Уул уурхайн тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч 43 нэгж талбарын 5085.8 га талбай, Нийт Хэнтий аймгийн хэмжээнд 78 нэгж талбарын 5335.1 га талбай урьдчилсан байдлаар тоологдоод байгаа нь 2018 оны 12 сарын 31-ны өдрийн дотор хүлээлгэн өгөхөөр төлөвлөөд байна.	90
9.10	Хэнтий аймгийн Засаг даргын 2017-2020 оны ҮАХХАХТ-ний 2.3.13 дахь заалт	Үүлэнд нөлөөлөн, бороо оруулж хуурайшилт, цөлжилтөөс сэргийлэх арга хэмжээг зохион байгуулна.	Үйл ажиллагааны хэрэгжилт хувиар	100.0	9.5 БХНСЗ	Ус, цаг уур, орчны шинжилгээний газраас цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх "Хэрлэн-бороо экспедиз" ажиллаж 2018 оны 4 дүгээр сарын 12 – ноос 7 дугаар сарын 2 – ныг хүртэл цаг агаарын нөхцөл бүрдсэн 13 процессод, 3 экспедиц давхардсан тоогоор 21 удаа тунадас нэмэгдүүлж ажиллаа. Үүнээс газар тариалангийн бүсэд 7 удаа, ойн түймрийг унтраахад дэмжлэг үзүүлэхэд 2 удаа, отрын бүсэд 2 удаа, бэлчээрийн бүс нутгаар 10 удаа тус тус тунадас нэмэгдүүлсэн байна. Үйл ажиллагааны зардалд 9.0 сая төгрөгийг БХНСЗ-аас зарцуулаад байна.	100
Нийт						99.1	

Аймгийн Засаг даргын үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөрт байгаль орчны чиглэлээр тусгагдсан арга хэмжээний биелэлт /Хүснэгт-4/

Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тусгагдах зорилт	Хэрэгжих хугацаа	Зорилтын биелэлт	2018 оны хувь
1	2	3	4
ГУРАВ. БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГО			
“Хэнтий аймгийн ногоон хөгжилд суурилсан тогтвортой хөгжлийн хэтийн зорилт-2026” бодлогын баримт бичгийг боловсруулан хэрэгжүүлж, Чингис хотыг ногоон хот болгон хөгжүүлэх эхлэлийг тавина.			
3.1. БАЙГАЛЬД ЭЭЛТЭЙ ХЭНТИЙЧҮҮД			
3.1.1 Тогтвортой хөгжлийн боловсрол хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, Бүх шатны боловсролын байгууллага, байгаль орчны чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн болон төрийн бус байгууллага, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын оролцоотойгоор хүүхэд, залуучууд, олон нийтэд байгаль орчиндоо ээлтэй хандах хандлага, зөв дадлыг төлөвшүүлэх арга хэмжээг үе шаттайгаар зохион байгуулж, Чингис хот, сум суурин газрыг экологийн хувьд тогтвортой, байгаль орчинд ээлтэй ногоон эко хот болгон хөгжүүлэх эхлэлийг тавина.	2017-2020	2017 онд “орон нутгийн байгаль орчны төлөвлөлт ба санхүүжилт” сэдэвт сургалтыг зохион байгуулж 50 орчим албан хаагчид, Ойн тогтвортой менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах сургалт хэлэлцүүлэгт Ой бүхий сумдын Засаг дарга, байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, 6 байгаль хамгаалагч, Ойн ангиуд нийт 50 хүн, 2018 онд 50 албан хаагч, нөхөрлөлийн гишүүд нийт 100 хүн сургалт мэдээлэлд хамрагдлаа. Тогтвортой хөгжлийн боловсрол олимпиадыг ерөнхий боловсролын сургуулийн багш, сурагчдын дунд зохион байгуулж 2,4 сая төгрөг зарцуулсан. Аймгийн хэмжээнд нийт 4 эко сургууль, 2 эко цэцэрлэгтэй болоод байна.	70
3.1.2 Байгаль орчны салбарын ажилтнуудын ажиллах боломж нөхцөлийг сайжруулж, мэргэжилтэй боловсон хүчнээр хангах асуудлыг үе шаттай шийдвэрлэнэ. Байгаль орчны багц хуулийн хэрэгжилтийг хангаж, байгалийн нөөц баялгийн хууль бус ашиглалтад тавих хяналтыг сайжруулна.	2017-2020	2017 онд Ой бүхий сумдын Засаг дарга, байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, 6 байгаль хамгаалагч, Ойн ангиудын нийт 50 хүн, 2018 онд 40 хүн, нийт 90 хүнийг суурь түвшний сургалтад хамрууллаа. Тухайн жилд байгаль орчны журмын эсрэг гэмт хэрэг, зөрчил хамгийн ихээр гарсан сумдын Засаг дарга нарын мэдээллийг хэлэлцүүлж, байгаль хамгаалах ажлын үр дүнг сайжруулах талаар зөвлөмж чиглэл өгч ажиллалаа.	100

<p>3.1.3 Байгаль хамгаалах үйл ажиллагааг дэмжин байгальд ээлтэй үйл ажиллагаа явуулж, үйлдвэрлэл эрхэлж буй иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллага, төрийн бус байгууллагуудыг урамшуулна. Байгалийн нөөцийн хамтын менежменттэй нөхөрлөлүүдийн үйл ажиллагааг дэмжинэ.</p>	<p>2017-2020</p>	<p>2017 онд байгальд ээлтэй үйл ажиллагаа, үйлдвэрлэл, хэрэглээг нэвтрүүлж буй 1 төрийн байгууллага, 3 нөхөрлөлийг шалгаруулж урамшуулсан. 2017, 2018 онуудад НҮБ-ын ХХААБ-ын “Ой бүхий аймгуудын биологийн олон янз байдлын хамгаалал, тогтвортой ойн менежмент, нүүрстөрөгчийн шингээлтийг нэмэгдүүлэх нь” төслийн дэмжлэгтэйгээр нийт 8 удаагийн чадавхжуулах сургалтыг зохион байгуулж давхардсан тоогоор 270 гишүүд хамруулаад байна.</p>	<p>70</p>
<p>3.1.4 Сум суурин газрын ногоон байгууламжийн талбайн хэмжээг нэмэгдүүлнэ. Чингис хотод ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх, арчлан тордох, хамгаалалтыг хариуцсан нэгж байгуулна.</p>	<p>2017-2020</p>	<p>Өндөрхаан хот тохижилт ОНТҮГ-ыг түшиглэн "хотын ногоон байгууламжийг хариуцсан тасаг"-ийг байгуулах, тоног төхөөрөмжийн дэмжлэг үзүүлж үйл ажиллагааг сайжруулах үүднээс 2017 онд гүн өрмийн 1 худаг шинээр гаргаж, 2018 онд 1 усалгааны автомашиныг шийдвэрлэж өгсөн. Цаашид 2019 оны төсөвт тусган оруулахаар ажиллаж байна.</p>	<p>100</p>
<p>3.1.5 Сум дундын болон сумын ойн ангиудыг гадаадын ижил төрлийн үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллагуудтай хамтран ажиллахад дэмжлэг үзүүлж, шаардлагатай тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгслээр хангана.</p>	<p>2017-2018</p>	<p>Сум дундын болон сумын ойн ангиудыг гадаадын ижил төрлийн үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллагуудтай холбож өгөх, хамтран ажиллах талаар хангалтгүй ажилласан. Харин 2017 онд "Биндэр-ой" сум дундын ойн ангид мэдээллийн төв байгуулах зорилгоор 2 ширхэг компьютер, зөөврийн дэлгэц, прожектор тус тус олгосон ба 2018 онд Мужаан цехийг байгууллаа.</p>	<p>100</p>
<p>3.1.6 Ойн нөөцийг хамгаалах, үр өгөөжтэй ашиглах, нөхөн сэргээх, тогтвортой ашиглалтын менежментийг сайжруулна.</p>	<p>2017-2020</p>	<p>2017 онд 64 га, 2018 онд 127 га талбайд ойжуулалт нөхөн сэргээлтийн ажил хийгдсэн. Хортон шавьжтай 2017 онд 9500 га, 2018 онд 11600 га нийтдээ 21100 га-д тэмцлийн ажил хийгдсэн. 2017 онд Ойн менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт нь хамгийн өндөр дүгнэгдсэн 3 нөхөрлөлд, 2018 онд 2 нөхөрлөл, холбоодод санхүүгийн дэмжлэг үзүүлсэн. 2017 онд ойн ангиуд нийт 20000 бортгонд тарилт хийсэн, 2018 онд 2 мод үржүүлгийн газар байгуулагдсан.</p>	<p>100</p>
<p>3.1.7 Ойн зурвас байгуулах замаар цөлжилтийн эрчмийг сааруулна</p>	<p>2017-2020</p>	<p>Жил болгон БОАЖЯ-д санал хүргүүлсэн ч хөрөнгийн асуудал шийдэгдээгүй.</p>	<p>=</p>
<p>3.1.8 Ой хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх ажлыг эрчимжүүлэх, түймрийн тоо хохирлыг бууруулах зорилгоор сумдын дунд болзолт уралдаан зарлах, түймэр унтраах шуурхай бүлэг ажиллуулах, бэлэн байдлын үзлэгийг жил бүр тогтмол зохион байгуулна.</p>	<p>2017-2020</p>	<p>2017 оны ой, хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх шуурхай бүлгийг Байгаль хамгаалах нөхөн сэргээх зардлаар Биндэр суманд, Дэлхийн Байгаль хамгаалах сангийн дэмжлэгтэйгээр Бэрх тосгон, Дадал, Норовлин, Баян-Овоо, Батноров сумдад байршуулан ажиллуулж, БОАЖГ, ОБГ хамтран ойн хээрийн түймрээс хамгаалах бэлэн байдлын үзлэгийг 18 сум 5 тосгонд зохион байгуулж сум тосгоны мэргэжлийн анги, түймрийн 1,2,3 -ээлжийг шалгаж бэлтгэл бэлэн байдлыг хангуулан ажилласнаар түймрийн гаралт өмнөх жилээс 50 %-аар буурсан.</p>	<p>100</p>

<p>3.1.9 Хил дамнасан ой хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор байгуулсан харлуулсан шороон зурвасыг жил бүр арчлан сэргээж, зурвасын өргөнийг 2 дахин нэмэгдүүлж түймрийн эрсдэлийг бууруулна.</p>	<p>2017-2020</p>	<p>2017 онд 10 м-ийн өргөнтэй нийт 131 км шороон зурвасыг шинээр байгуулж, 175 км урт, 10 м-ийн өргөнтэй түймрээс хамгаалах шороон зурвасыг шатаах аргаар арчлан сэргээсэн ба энэ онд 30 км урттай газрыг 10 метрийн өргөнтэй, 28 км газрыг 20 метрийн өргөнтэйгөөр шинээр хагалж зурвасны өргөний хэмжээг нэмэгдүүлсэн.</p>	<p>100</p>
<p>3.1.10 Байгаль орчны судалгаа шинжилгээг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэж, орчны бохирдлыг бууруулах менежментийн төлөвлөгөө боловсруулан хэрэгжүүлнэ.</p>	<p>2017</p>	<p>Агаар болон хөрсний бохирдлын суурь судалгаатай болж, агаарын бохирдлын судалгааг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэсэн.</p>	<p>100</p>
<p>3.1.11 Хог хаягдлын хэмжээг бууруулах, дахин ашиглах, байгальд ээлтэй байдлаар цэвэрлэх, зайлуулах хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулан хэрэгжүүлж, Чингис хотод хог ангилан дахин боловсруулах шинэ техник технологи нэвтрүүлэх ажиллагааг дэмжиж ажиллана.</p>	<p>2017-2020</p>	<p>2017-2018 онд Хэрлэн гол дагуу нийтдээ 17 ш хогийн сав байрлуулаад байна. Аюултай хог хаягдлын цэгтэй болоод байна. 2017 онд Шинээр төвлөрсөн хогийн цэг байгуулах ажлын хүрээнд туршлага судлах зорилгоор Арвайхээр хот болон Багануур дүүргийн шинээр байгуулсан цэгийг судлаж ажилласан. Хог хаягдлыг бууруулж, дахин ашиглах талаар олон нийтийн ойлголтыг нэмэгдүүлж, шинэ туршлагыг нэвтрүүлж ажиллалаа.</p>	<p>40</p>
<p>3.1.12 Чингис хотын ундны усны эх үүсвэрийн хамгаалалтын болон ариун цэврийн бүсийн дэглэмийг мөрдүүлнэ. Усны эх үүсвэрийг хашаажуулж, харуул хамгаалалтыг сайжруулна.</p>	<p>2017-2020</p>	<p>Хэрлэн сумын Хэрлэн голын орчимд байх ашиглагдаж байгаа ундны усны эх үүсвэрийн 6 худгийг хашиж, онцгой хамгаалалтын бүсийн 43 тэмдэгжүүлэлт хийж, 3 худгийг камержуулсан.</p>	<p>40</p>
<p>3.1.13 Усны чанарын хяналтын тогтолцоог бий болгож, сумын төвүүдийн хүн амын ундны усны эх үүсвэрт ус цэнгэгжүүлэх, зөөлрүүлэх төхөөрөмж шинээр суурилуулах ажлыг үе шаттай шийдвэрлэнэ.</p>	<p>2017-2020</p>	<p>2017 -2018 онд 3 сумын 3 худаг, нэг төсөвт байгууллагад ус цэвэршүүлэх, зөөлрүүлэх төхөөрөмжийг суурилууллаа.</p>	<p>70</p>
<p>3.1.14 Гол горхи, булаг шанд, рашааны ундаргын эхийг хамгаалах ажлыг эрчимжүүлж, гол мөрний болон хур бороо, цас мөсний усыг хуримтлуулах, усан сан, хөв цөөрөм байгуулж усан хангамжийг сайжруулна. Гадаргын усыг ашиглах санаачлагыг дэмжинэ.</p>	<p>2017-2020</p>	<p>2017 онд 12 булаг, рашаан 2018 онд 5 булгийн эхийг хашиж хамгаалсан. Гүрмийн нуурыг хашиж хамгаалах зураг төсөв, тоо хэмжээ батлагдсан.</p>	<p>40</p>

<p>3.1.15 Хэрлэн голын нөөц горим тогтоох зорилгоор Дэлгэрхаан сумын Хөмөлтийн гүүр, Баян-Овоо сумын гүүрний орчим гадаргын усны төвшин хэмжигч автомат багаж хэрэгсэл суурилуулна.Сумдын цаг уурын өртөө харуулуудыг бүрэн автоматжуулна.</p>	<p>2017-2019</p>	<p>Хэрлэн голд 1 усны түвшин хэмжигч автомат багажтай болсон.Баян-Адарга, Батширээт сумдыг автомат станциар хангаснаар бүх сумыг 100% хамрууллаа</p>	<p>100</p>
<p>3.1.16 Улсын болон орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газрын сүлжээг өргөжүүлэн, хамгаалалтын менежментийг сайжруулна.</p>	<p>2017-2020</p>	<p>Аймгийн нийт нутаг дэвсгэрийн 40,2 хувь нь улсын болон орон нутгийн хамгаалалтад орсон. 2017 онд Чингис хотод Түмэнхаан-Шалзын орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газар, Хурх Хүйтний хөндийн орон нутгийн хамгаалалттай газар нутгийг Олон Улсын Зэрлэг амьтан судлалын төвийн судалгаанд хамруулсан. 2018 онд БОАЖЯамны Байгалт хамгаалах төвийн судалгааны багтай хамтарч ажиллаж байна.</p>	<p>100</p>
<p>3.1.17 Амьтны нөөцийг хамгаалах, үр өгөөжтэй ашиглах, өсгөн үржүүлэх зорилгоор агнуурын менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулж хэрэгжүүлнэ. Ховор, нэн ховор амьтан, ургамлыг зориудаар өсгөн үржүүлэх, сэргээн нутагшуулах, тарималжуулах ажлыг дэмжин ажиллана.</p>	<p>2017-2020</p>	<p>2017 онд БХНСЗ-ын 8.4 сая төгрөгөөр аймгийн 13 сумын нутагт нутагших ховор амьтдын байршил 29 газарт нийт 12 шуудай шүү, 6 шуудай хивэг, 400кг улаан буудай, 500кг давс, 1320 боодол өвс, 18,1 тн хужир, 2018 онд БХНСЗ зардлын 5.0 сая төгрөгийн хөрөнгөөр 5 сумын 6 газарт нийт 152 боодол өвс, 12,8тн хужир тавьсан. Байгалийн зарим ашигт ургамлын тархац нөөцийн суурь судалгаатай болсон. Ховор ургамлыг тарималжуулж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэсэн сайн туршлагыг нэвтрүүлээд байна.</p>	<p>70</p>
<p>3.1.18 Уул уурхайн нөлөөгөөр эвдрэлд орсон газар, орхигдсон талбайг нөхөн сэргээх ажлыг сайжруулж, гар аргаар ашигт малтмал олборлогчдын үйл ажиллагааг нөхөрлөлийн хэлбэрт бүрэн шилжүүлнэ.</p>	<p>2017-2020</p>	<p>2017 онд ашиглалтын үйл ажиллагаа явуулж буй 12 аж ахуйн нэгж Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний дагуу өөрсдийн хөрөнгөөр нийт 14.4 га-д техникийн нөхөн сэргээлт, 4.5 га-д биологийн нөхөн сэргээлт хийж хүлээлгэж өгсөн. 2018 онд 7 ААН-ийн нөхөн сэргээлтийг хүлээж авна. Дархан суманд 10 га-д нөхөн сэргээлт хийгдэж байна. 2017 онд 12 ААН-ийн менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт, нөхөн сэргээлтийг хүлээн авсан. 2017 онд ТТАМТухай хуулийн дагуу ААН-үүдэд хяналт тавьж хууль бус үйл ажиллагааг бүрэн зогсоосон. Хууль бус гар аргаар ашиг малтмал олборлогч иргэдийн үйл ажиллагаа бүрэн зогссон байна.</p>	<p>100</p>
<p>Хэсгийн дундаж дүн</p>			<p>82.4</p>

3.2. БАХАРХАХ ЗҮЙЛТЭЙ ХЭНТИЙЧҮҮД

Үндэсний түүх, өв уламжлал, ёс заншил, соёлын онцлогийг агуулсан, мэдлэг, мэдээлэлд суурилсан бүтээлч эдийн засгийн салбаруудыг дэвшилтэт техник, технологи, инновацид тулгуурлан менежментийг нэвтрүүлэх зорилго бүхий “Чингис брэнд” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж эхлэн аялал жуулчлалын шинэ чадавх, шинэ бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг бий болгоно.

<p>3.2.1 Аялал жуулчлалын өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлж Хэнтий аймагт “Чингис брэнд” хөтөлбөр, аялал жуулчлалын маршрут, мастер төлөвлөгөө боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.</p>	<p>2017-2020</p>	<p>“Чингис хаан” дэд хөтөлбөрийн 2017 онд батлуулан, жил бүр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө гарган хэрэгжилтийг ханган ажиллаж байна. Ай-Ти-ЭМ-2017 үзэсгэлэнд оролцсон жуулчны бааз, зочид буудлууд давхардсан тоогоор 82 тур оператортай, Ай-Ти-Эм-2018 аялал жуулчлалын үзэсгэлэнд 9 жуулчны бааз, 2 зомид буудал орон нутгаа төлөөлөн оролцож 92 тур оператортай нийт 174 тур оператортай жуулчин авсрах гэрээ байгуулж орон нутгаа сурталчилж, ард иргэдийг аялал жуулчлалаас олох ашиг орлогыг нэмэгдүүлж ажиллаа.</p>	<p>100</p>
<p>3.2.2 Аялал жуулчлалаас орох орлого, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг нэмэгдүүлж, олон улсын стандартад нийцсэн аялал жуулчлалын цахим мэдээллийн санг бий болгоно.</p>	<p>2017-2020</p>	<p>Чингис хотын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх зорилгоор, Бурхан шашин, Гүндүгаварлин хийдийг түшиглэн 13-р цэцэн хаан Артсэдийн нэрэмжит гудамж байгуулахаар зураг төслийг хийлгэж байна. Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газрын веб сайтыг 2018 оны байдлаар 13111 хүн орж мэдээлэл авсан байна. Олон улсын стандартад нийцсэн аялал жуулчлалын цахим мэдээллийн санг байгуулах зардлыг 2019 оны орон нутгийн хөгжлийн санд тусгаад байна. 2019 онд цахим мэдээллийн санг ажиллуулж эхлэхээр болоод байна.</p>	<p>70</p>
<p>3.2.3 Шинжлэх ухаан, боловсролын байгууллагын оролцоотойгоор Чингис хаан судлалын олон улсын бага хурлыг Хэнтий аймагт зохион байгуулах, судалгаа шинжилгээний ажлыг өрнүүлэх, судалгааны ажлын үр дүнг аялал жуулчлалын болон урлаг соёлын үйлчилгээнд нэвтрүүлж, эдийн засгийн эргэлтэнд оруулах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.</p>	<p>2017-2020</p>	<p>Чингис хаан судлалын олон улсын бага хурлыг зохион байгуулах заалтыг өөрчлөх санал оруулсан. Үүний оронд төр хувийн хэвшлийн түншлэлийг сайжруулах, нэгдсэн нэг зорилтоо тодрхойлох дүгнэх, хамтран хөгжүүлэх зорилгоор Хэнтий аймгийн аялал жуулчлалын зөвлөгөөн зохион байгуулж байхаар тогтоод байна.</p>	<p>100</p>

<p>3.2.4 Түүх, соёл, угсаатан судлал, газар зүй, археологи, палеонтологийн судалгааны эрдэм шинжилгээний байгууллагуудын дэмжлэгтэйгээр нутгийн иргэдийн оролцоотойгоор сум бүрийн бусдаас ялгарах онцлог, бахархал, үнэт зүйлийг тодруулан, түүнд үндэслэсэн аялал жуулчлалын үйлчилгээ, гар урлал, нийгэм соёлын хөтөлбөр арга хэмжээг бий болгон хөгжүүлснээр нутгийн иргэд бахархалт зүйлсээ эдийн засгийн эргэлтэд оруулж, сум бүр өөрийн гэсэн брэнд бүтээгдэхүүн, үйлчилгээтэй болно.</p>	<p>2017-2020</p>	<p>Орон нутгийн иргэдэд түшиглэсэн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх, сум бүрийн бусдаас ялгарах онцлог, түүхэн дурсгалт газрууд, ахуй соёлоо сурталчлах, тэдгээрийн аялал жуулчлалаас олох ашиг орлогыг нэмэгдүүлэх зорилгоор НИТАЖ-ийн сургалтыг жил бүр шат дараатайгаар зохион байгуулж байна.</p>	<p>100</p>
<p>3.2.5 Жуулчдын тоог нэмэгдүүлэх болон аялал жуулчлалын улирлыг уртасгах зорилгоор орон нутгийн түүх, ахуй амьдрал, ёс заншил, онцлог шинжийг тусгасан жуулчдад зориулсан тусгай баяр, арга хэмжээ (TOURIST EVENT-Аялалын арга хэмжээ)-г уламжлал болгон зохион байгуулна.</p>	<p>2016-2020 он</p>	<p>2017 онд Буриад Үндэстний өв соёл, зан заншилыг түгээн дэлгэрүүлэх, буриад ардын тойрон бүжиг “Ёохор”-ыг хойч үедээ өвлүүлэх, сэргээх зорилготой зохион байгуулагддаг “Ёохор” наадам, 2018 онд талын анч гөрөөчин эзэндээ үнэнч гэгддэг Тайга нохойны үйлдэр угсаан хадгалах, сэргээн тахиулах зорилготой Талын тайга нохойн уралдаан-2018 эвент арга хэмжээ, монголчуудын адууг хайрлан шүтэн ирсэн соёлыг дэлгэрүүлэх зорилго бүхий Талын түмэн адууны баяр зэрэг ахуй соёлоо сэргээх зорилгоор зохион байгуулагддаг эвент арга хэмжээнүүдийг үзэхээр 2017, 2018 онд нийт гадаадын 400 гаруй, дотоодын 10000 орчим жуулчид ирсэн байна.</p>	<p>100</p>
<p>3.2.6 Чингис хотын тулгын чулууг тавьсан 13-р Сэцэн хан Энхтөрийн Артсэдийн түүхийг сэргээн алдаршуулж, мөнхжүүлэх, нэрэмжит гудамжтай болох, Сэцэн хан аймгийн түүхийг ард иргэдэд сурталчлах ажлыг зохион байгуулна.</p>	<p>2017-2020</p>	<p>2017 онд 13-р цэцэн Хан Артсэдийн намтар түүхийг сэргээн алдаршуулах ажлын хэсэг байгуулагдаж ажлын төлөвлөгөө гаргасан. Үүний хүрээнд 2018 онд судалгаа хийгдэж эхэлсэн ба нэрэмжит гудамж байгуулах ажлын зураг төсөв хийгдэж байна.</p>	<p>70</p>
<p>3.2.7 “Төрөлх нутагтаа бид” хөтөлбөрийн хүрээнд Хэнтий нутгаас төрсөн алдартан, мэдлэг чадвар бүхий оюунлаг иргэд, бизнес эрхлэгчдээ алдаршуулах тэдний төрөлх нутгийнхаа хөгжилд хувь нэмрээ оруулах үйлсэд нь боломж олгон хамтарч ажиллана.</p>	<p>2017-2020</p>	<p>XX зууны Монголын буддын нэрт сэтгэгч, мэргэжлийн философичийн нэг З.Агваанбалдан агсаны 220 жилийн ойд зориулсан эрдэм шинжилгээний хурал, бөхийн алдарт аваргуудын нэрэмжит барилдаануудыг зохион байгуулсан.</p>	<p>100</p>

<p>3.2.8 Галшар, Онон мөр адуу, Мөрөнгийн хурдан удмын адуу, Сэцэн ханы Хан угшил, Дайчин засаг, Дархан вангийн хурдан удмын адууны үүлдэр угшлыг хадгалах сайжруулах, сурталчлан мэдээлэх ажлуудыг хэрэгжүүлэх, тэдгээрийг дагасан морин тойруулга, 6 насны морьд бүхий цогцолбор зэргийг нутгийн иргэд, малчид уяачдын оролцоотойгоор байгуулна.</p>	<p>2017-2020</p>	<p>Галшар, Онон мөр адуу, Мөрөнгийн хурдан удмын адуу, Сэцэн ханы Хан угшил, Дайчин засаг, Дархан вангийн хурдан удмын адууны үүлдэр угшлыг судлах судалгааны ажлыг гүйцэтгэх хамтарсан ажлын хэсгийг байгуулан судалгааны ажил хийгдэж байна.</p>	<p>100</p>
<p>Хэсгийн дундаж дүн</p>			<p>92.5</p>

Хүснэгт-5

**МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРААС ХЭРЭГЖҮҮЛЖ БУЙ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ
ЧИГЛЭЛИЙН
ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨРҮҮДИЙН БИЕЛЭЛТ**

№	Хөтөлбөр/төслийн агуулга	Гүйцэтгэл			
1	Нэн ховор, ховор амьтдыг хамгаалах үндэсний хөтөлбөр 2011.09.21-ний өдөр №277 тогтоол	Экологийн тэнцвэрт байдлыг хадгалах, тогтвортой хөгжлийн шаардлагад нийцүүлэн нэн ховор, ховор амьтдын тоо толгой цөөрөх, амьдрах орчин доройтохоос сэргийлж, байгалийн жамаар хэвийн өсөж үржих нөхцөлийг нь хангах, зориудаар үржүүлж, цөм сүргийг хамгаалах замаар тэдгээрийн тоо толгой тархац нутгийг нэмэгдүүлэх бодлогын чиглэлийг тодорхойлж хэрэгжүүлэх зорилготой.			
2	Санхүүжилтийн эх үүсвэр	Орон нутгийн төсөв, агнуурын бүс нутаг хариуцагчдийн хөрөнгө			
3	Хэрэгжүүлэгч байгууллага/ хэрэгжих нийт хугацаа	Үндсэн хэрэгжүүлэгч байгууллага: Аймгийн ЗДТГазар, агнуурын бүс хариуцагчид			
		Хамтран хэрэгжүүлэгч байгууллага: Сумын ЗДТГазар, иргэдийн нөхөрлөл			
4	Төсөл, хөтөлбөрийн зорилтууд	Зорилт-1 Нэн ховор, ховор амьтдын тархац нутгийг улсын, орон нутгийн тусгай хамгаалалтанд авах			
		Зорилт-2. Ан амьтны менежментийн төлөвлөгөөг үндэслэн нэн ховор, ховор амьтны байршил нутгийг бүхэлд нь буюу хэсэгчлэн орон нутгийн иргэдийн нөхөрлөл, аж ахуйн нэгж, мэргэжлийн холбоод болон төрийн бус байгууллагад хариуцуулан хамгаалах эрх зүй, эдийн засгийн үндсийг бүрдүүлж, хэрэгжүүлнэ;			
		Зорилт-3 Ган зудны гамшиг тохиолдохоос сэргийлж ховор амьтдад биотехникийн арга хэмжээ авах орон нутгийн төсөвт зардлыг тусгах			
		Зорилт-4 Нэн ховор, ховор амьтдын талаар олон нийтэд сурталчлах			
		Зорилт-5 Нэн ховор, ховор амьтдын байршил нутагт хүн, мал, амьтны халдварт өвчин гарахаас урьдчилан сэргийлэх, өвчин гарсан тохиолдолд өвчний голомтыг арилгах			
5	Зардал	Төсөв (Нийт шаардагдах зардал)	29000000		
		Үүнд:	Төсөв 2018	Гүйцэтгэл	Хувь
		Багц 1	0	0	0
		Багц 2 (г.м)	5000000	5000000	80
		Багц 3	22000000	17200000	70
		Багц 4	0	0	0
		Багц 5	2000000	2000000	100
6	Төсөл, хөтөлбөрийн зорилт:	Ажлуудын биелэлтийг доорхи талбарт бичнэ			

1-р зорилтын хүрээнд:	2018 онд Ховор амьтад байрших Онон Балжийн БЦГазрын өргөтгөл 869597,79га талбай, Хар Ямаатын БНГазрын өргөтгөл 99175,877га өргөтгөл, нэн ховор, ховор шувуудын байршил Хурх Хүйтний хөндий 587084,19 га талбайг шинээр БНГазраар, Тэнүүн голын сав газар 18020,511га талбайг шинээр БНГазраар тус тус улсын тусгай хамгаалалтанд авахаар төлөвлөөд байна.							
Хүрэх үр дүн 1:								
2-р зорилтын хүрээнд:	Хэнтий аймгийн Биндэр сумын Биндэр агнуурын бүс нутагт халиун бугын нарийвчилсан агнуур зохион байгуулалтыг Эко Үйлчилгээ ТББайгууллага хийлгэсэн. Биндэр сумын ИТХ-н 2018.05.30-ны өдрийн 8-р тогтоолоор Нью жуулчин тур ХХК, Хөмөл балж, Сэрүүн баялаг, Буурал сансар нөхөрлөлүүдэд менежментийг хариуцуулсан.							
Хүрэх үр дүн 1:								
Санамж: Хүрэх гол үр дүнг бичнэ.								
3-р зорилтын хүрээнд:	Аймгийн ИТХ-н 2017.12.01-ний өдрийн 1-р тогтоолын 7-р хавсралтаар Байгаль хамгаалах зардлаар биотехникийн арга хэмжээнд 22 сая төгрөг зарцуулахаар батлагдсан.							
Хүрэх үр дүн 1: (г.м)								
4-р зорилтын хүрээнд:	Аймгийн “Байгаль дахь эко сургууль”-ийн 100 сурагчдад аймгийн нэн ховор болон ховор амьтдын талаарх мэдээллийг 2 удаа БОАЖГазрын мэргэжилтэн хүргэсэн.							
Хүрэх үр дүн 1: (г.м)								
5-р зорилтын хүрээнд:	Гоц халдварт шүлхий, мялзан өвчний эд болон цусны шинжилгээг Мал эмнэлгийн газартай хамтран 12 толгой цагаан зээрээс авч ажилласан.							
Хүрэх үр дүн 1: (г.м)								
7	Дүгнэлт (ололт, дутагдал, анхаарах асуудлууд)		Ололттой тал: 1. Байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээний зардал тусгаж, байгаль орчныг хамгаалах нэн шаардлагатай ажлууд хийгдэж чадаж байна. Дутагдалтай тал: 1. Ангийн орлогод төлөвлөгдөөгүй орлого орсон тохиолдолд тодотголоор Байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээний зардалд тусгуулдаггүй.					
8	Төсөл, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч талуудын хамтын ажиллагаанд өгөх хөндлөнгийн үнэлгээ							
9	Төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үнэлгээ, дүгнэлт (Өөрийн үнэлгээ)	Биелэлт дундаж	Зорилтын тоо	Зорилт 1	Зорилт 2	Зорилт 3	Зорилт 4	Зорилт 5
		86%	5	80%	80%	70%	100%	100%
10	Төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн нэгдсэн үнэлгээ		Нэгдсэн үнэлгээ					
	(ЗГХЭГ-ын үнэлгээ)		.....%					

№	Хөтөлбөр/төслийн агуулга		Гүйцэтгэл			
1	Биологийн олон янз байдлын үндэсний хөтөлбөр / Засгийн газрын 2015 оны 325 дугаар тогтоолын хавсралт/		Монгол орны биологийн олон янз байдлын үндэсний хөтөлбөрийн эрхэм зорилго нь Монгол Улсын иргэн бүрийн Үндсэн хуулиар олгогдсон эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, орчны бохирдол, байгалийн тэнцэл алдагдахаас хамгаалуулах эрхийг нь баталгаатай болгох нөхцөлийг бүрдүүлэх явдал мөн.			
2	Санхүүжилтийн эх үүсвэр		НҮБ-ын төрөлжсөн байгууллагууд, Дэлхийн банк, Азийн хөгжлийн банк зэрэг санхүүжүүлэгч байгууллага нь хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд бодлогын зөвлөгөө өгөх, шинэ техник технологийг нэвтрүүлэх, шаардлагатай хөрөнгө санхүүжилтийг бий болгох, хөтөлбөрт туссан үр дүнг хангахад чиглэгдсэн төслүүдийг хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх үүрэгтэй оролцоно			
3	Хэрэгжүүлэгч байгууллага/ хэрэгжих нийт хугацаа /2025 он хүртэл/		Үндсэн хэрэгжүүлэгч байгууллага: Хөтөлбөрийн зорилт бүрийн хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг биологийн олон янз байдлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага төлөвлөнө			
			Хамтран хэрэгжүүлэгч байгууллага: Холбогдох төрийн захиргааны төв болон нутгийн захиргааны байгууллагатай хамтран хэрэгжүүлнэ			
4	Төсөл, хөтөлбөрийн зорилтууд		8-р зорилтын хүрээнд: Байгалийн давтагдашгүй хүчин зүйл тохиолдсон үед зэрлэг амьтдад биотехникийн арга хэмжээ авна.			
			12-р зорилтын хүрээнд: Уур амьсгалын өөрчлөлтөд эмзэг, өвөрмөц экосистемийг тодорхойлж, хамгаалах төлөвлөгөөг боловсруулж хэрэгжүүлэх			
			18-р зорилтын хүрээнд: Агнуур зохион байгуулалт хийх, нөхөрлөл, ААН гэрээгээр эзэмшүүлэх			
5	Зардал	Төсөв (Нийт шаардагдах зардал)				
		Үүнд:	Төсөв 2018	Гүйцэтгэл	Хувь	
		Багц 8	22000000	17200000	70	
		Багц 18 (г.м)	5000000	5000000	80	
6	Төсөл, хөтөлбөрийн зорилт:					
	8-р зорилтын хүрээнд:		Аймгийн ИТХ-н 2017.12.01-ний өдрийн 1-р тогтоолын 7-р хавсралтаар Байгаль хамгаалах зардлаар биотехникийн арга хэмжээнд 22 сая төгрөг зарцуулахаар батлагдсан. Батширээт, Биндэр, Дадал, Цэнхэрмандал, Баян-Адрага, Өмнөдэлгэр, Дэлгэрхаан, Дархан, Галшар, Бор-Өндөр, Мөрөн, Хэрлэн сумдын нутаг болон Онон Балжийн БЦГазрын нутагт нутагшдаг зэрлэг амьтдад биотехникийн арга хэмжээ авсан.			
	Хүрэх үр дүн 1:		Байгалийн ховор ургамал болох Дэрэвгэр жиргэрүү, Хунчирын нөөцийн судалгаа аймгийн хэмжээнд хийгдсэн.			

	12-р зорилтын хүрээнд:	Цаг уурын сүлжээний салбарын 100 хувь нь автоматжуулагдсан. Шилэн кабелийг ашиглан цаг агаарын мэдээ, мэдээлэл, интернэт зургийг хүлээн авч байна. Цөлжилтийн мониторингийн 84 цэгийг байгуулан тэмдэгжүүлсэн. Уг цэгт зуны болон өвлийн бэлчээрийн явуул судалгааг жил бүр хийдэг. Гадаргын усны хяналт шинжилгээний 8 харуул үйл ажиллагаа явуулж байна. 2018 онд Баянмөнх сумын Хэрлэн голд усны түвшин хэмжигч автомат багаж суурилуулсан.							
	Хүрэх үр дүн								
	18-р зорилтын хүрээнд:	Хэнтий аймгийн Биндэр сумын Биндэр агнуурын бүс нутагт Халиун бугын нарийвчилсан агнуур зохион байгуулалтыг Эко Үйлчилгээ ТББ-аар хийлгэсэн. Биндэр сумын ИТХ-н 2018.05.30-ны өдрийн 8-р тогтоолоор Нью жуулчин тур ХХК, Хөмөл балж, Сэрүүн баялаг, Буурал сансар нөхөрлөлүүдэд менежментийг хариуцуулсан							
	Хүрэх үр дүн 1:								
	Санамж: Хүрэх гол үр дүнг бичнэ.								
7	Дүгнэлт (ололт, дутагдал, анхаарах асуудлууд)								
8	Төсөл, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч талуудын хамтын ажиллагаанд өгөх хөндлөнгийн үнэлгээ								
9	Төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үнэлгээ, дүгнэлт (Өөрийн үнэлгээ)	Биелэлт дундаж	Зорилтын тоо	Зорилт 8	Зорилт 18	Зорилт	Зорилт	Зорилт	Зорилт
		80%	...	80%	80%				
10	Төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн нэгдсэн үнэлгээ	Нэгдсэн үнэлгээ							
	(ЗГХЭГ-ын үнэлгээ)	..... %							

№	Хөтөлбөр/төслийн агуулга	Гүйцэтгэл			
1	“Агаар, орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хөтөлбөр 2017.03.20-ны өдөр №28 тогтоол	Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах нөхцөлийг хангасан хот, суурин газрыг төлөвлөж, дэд бүтцийн байгууламжийн чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлэн бохирдлын эх үүсвэрийг багасгаж, хүн амд амьдрах орчны зөв дадлыг төлөвшүүлэх замаар агаар, орчны бохирдлыг бууруулж эрүүл, аюулгүй орчныг бүрдүүлэхэд энэхүү хөтөлбөрийн зорилго оршино.			
2	Санхүүжилтийн эх үүсвэр	Улсын болон орон нутгийн төсөв, агаар бохирдуулсны төлбөрийн орлого, ус бохирдуулсны төлбөрийн орлого, олон улсын байгууллага, хандивлагч орны зээл, тусламж, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хөрөнгө, бусад эх үүсвэр			
3	Хэрэгжүүлэгч байгууллага/ хэрэгжих нийт хугацаа	Үндсэн хэрэгжүүлэгч байгууллага: Аймгийн ЗДТГазар, АИТХурал			
		Хамтран хэрэгжүүлэгч байгууллага: Сумын ЗДТГазар, ААНБ, бусад эх үүсвэр			
	Хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа	Зорилт 1	Хот төлөвлөлт, байгуулалт, дэд бүтцийг хөгжүүлэх оновчтой бодлого хэрэгжүүлж, орон нутгийг хөгжүүлэх замаар төвлөрлийг сааруулан хот, суурин газрын агаар, орчны чанарыг сайжруулах		
		Зорилт 2	Автотээврийн хэрэгслээс ялгарах бохирдуулагч бодисын хэмжээг бууруулах цогц арга хэмжээ авах		
		Зорилт 3	Агаар, орчны бохирдлыг бууруулах үйл ажиллагааны удирдлага, зохицуулалт, санхүүжилтийг тодорхой болгож, агаар, орчны бохирдлыг бууруулахад чиглэсэн үйл ажиллагааг урамшуулах тогтолцоог бий болгох		
		Зорилт 4	Орчны бохирдлыг бууруулахад иргэд, олон нийтийн оролцоо, үүрэг хариуцлагыг нэмэгдүүлж, эрүүл амьдрах зөв дадлыг төлөвшүүлэх, орчны чанарын хяналт-шинжилгээний чадавхыг бэхжүүлэн судалгаа, шинжилгээний ажлыг өргөжүүлэх		
5	Зардал	Төсөв (Нийт шаардагдах зардал)	Төсөв 2018	120.0 сая төгрөг	
		Үүнд:		Гүйцэтгэл	Хувь
		Багц 1	0	0	
		Багц 2	0.0	0.0	
		Багц 3	0	0	
		Багц 4	0	0	
6	Төсөл, хөтөлбөрийн зорилт:	Ажлуудын биелэлтийг доорхи талбарт бичнэ			
	1-р зорилтын хүрээнд:	Шинээр олгогдож буй газарт нүхэн жорлонгийн сайжруулалтыг зохион байгуулж ажиллах талаар нийт сумдын Засаг дарга нарт, газрын даамлуудад сурталчилж ажиллалаа.			
	Хүрэх үр дүн 1:				
	2-р зорилтын хүрээнд:	Агаарын бохирдлын төлбөрийг авто тээврийн хэрэгслээс 30.0 сая төгрөгийг урын зууханд түлдэг нүүрсний хэмжээгээр 12.6 сая төгрөгийг ногдуулж орон нутгийн татварын орлогод төвлөрүүлсэн байна.			
	Хүрэх үр дүн 1:				
	3-р зорилтын хүрээнд:	Ногоон байгууламжийн хэмжээг өмнөх оныхоос 20%-аар нэмэгдүүлсэн.			
	Хүрэх үр дүн 1: (г.м)				
4-р зорилтын хүрээнд:	Уурын болон усан халаагуурын нийт 180 зууханд 153646.5тн нүүрс, айл өрхийн				

	Хүрэх үр дүн 1: (г.м)	8123 зууханд 21379.5тн түүхий нүүрс шатаасан байна.						
7	Дүгнэлт (ололт, дутагдал, анхаарах асуудлууд)	Хөрөнгө тусгуулах						
8	Төсөл, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч талуудын хамтын ажиллагаанд өгөх хөндлөнгийн үнэлгээ	Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр байгальд ээлтэй инженерийн дэд бүтцийн байгууламжийн чанар, хүртээмжийг сайжруулж, агаар, орчныг бохирдуулагч эх үүсвэрийг багасган дулааны станц, дулааны цахилгаан станцаас бусад хэрэглээнд түүхий нүүрсийг хязгаарлаж, агаар, орчны бохирдлыг тодорхой хувиар бууруулна.						
9	Төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үнэлгээ, дүгнэлт (Өөрийн үнэлгээ)	Биелэлт дундаж	Зорилтын тоо	Зорилт 1	Зорилт 2	Зорилт 3	Зорилт 4	Зорилт 5
		100%	5	100%	100%	100%	100%	100%
10	Төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн нэгдсэн үнэлгээ	Нэгдсэн үнэлгээ						
	(ЗГХЭГ-ын үнэлгээ)	.....%						

№	Хөтөлбөр/төслийн агуулга	Гүйцэтгэл							
1.	Удаан задардаг органик бохирдуулагчийн үндэсний хөтөлбөр 2014 оны 341-р тогтоол	Удаан задардаг органик бохирдуулагчийн хор нөлөөллөөс байгаль орчин, хүний эрүүл мэндийг хамгаалахад гол зорилго оршино.							
2.	Санхүүжилтийн эх үүсвэр	Улсын төсөв							
3.	Хэрэгжүүлэгч байгууллага/ хэрэгжих нийт хугацаа	Үндсэн хэрэгжүүлэгч байгууллага: аймгийн ЗДТГ газар, БОАЖГазар 2014 – 2020							
4.	Төсөл, хөтөлбөрийн зорилтууд	Зорилт 1. хог хаягдлын ил шатаалтаас үүсэх диоксин, фураны ялгарлыг бууруулах;							
		Зорилт2 Эмнэлгийн хог хаягдлын шатаалтаас үүсэх диоксин, фураны ялгарлыг бууруулах;							
		Зорилт 3 Цахилгаан станцын зуух, уурын болон ус халаагуурын зуух, гэрийн зуух зэрэг нүүрсээр ажилладаг зуухнаас ялгарах диоксин, фураны ялгарлыг бууруулахад БАТ/БЭП нэвтрүүлэх.							
5.	Зардал	Төсөв (Нийт шаардагдах зардал)							
		Үүнд:	Төсөв 2018			Гүйцэтгэл		Хувь	
		Багц 1							
		Багц 2							
	Багц 3								
6.	Төсөл, хөтөлбөрийн зорилт:	Ажлуудын биелэлтийг доорхи талбарт бичнэ							
	1-р зорилтын хүрээнд: Хүрэх үр дүн 1	Хог хаягдлын ил шатаалтаас үүсэх хорт бодисын талаарх сурталчилгааг нийт 4235 иргэнд ухуулан сурталчилж ажиллалаа.							
	2-р зорилтын хүрээнд: Хүрэх үр дүн 2	Аймгийн төвийн нэгдсэн эмнэлгийн хашаанд байдаг хог хаягдал шатаах зуухыг хог хаягдлын төвлөрсөн цэгт шилжүүлнээр төв сууринд үүсэх хар утаа багассан.							

7	3-р зорилтын хүрээнд: Хүрэх үр дүн 3		Уурын болон усан халаагуурын нийт 180 зууханд 153646.5тн нүүрс, айл өрхийн 8123 зууханд 21379.5тн түүхий нүүрс шатаасан байна.							
8	Дүгнэлт (ололт, дутагдал, анхаарах асуудлууд)		Санхүүгийн дэмжлэг, хөрөнгө оруулалт дутмаг							
9	Төсөл, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч талуудын хамтын ажиллагаанд өгөх хөндлөнгийн үнэлгээ		Орон нутагт хэрэгжих заалт ховор, төсөв хуваарилагддаггүй							
10	Төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үнэлгээ, дүгнэлт (Өөрийн үнэлгээ)	Биелэлт дундаж	Зорилтын тоо	Зорилт 1	Зорилт 2	Зорилт 3				
		90%	1	90%	90%	90%				
11	Төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн нэгдсэн үнэлгээ		Нэгдсэн үнэлгээ							
	(ЗГХЭГ-ын үнэлгээ)		.....%							

№	Хөтөлбөр/төслийн агуулга	Гүйцэтгэл					
1.	Хог хаягдлын менежментийг сайжруулах үндэсний Хөтөлбөр (Засгийн газрын 2014 оны 298-р тогтоолоор батлагдсан)	Нөөцийн үр ашигтай, хэмнэлттэй хэрэглээ, технологийг дэмжин хаягдлыг бууруулж, байгаль орчинд хал багатайгаар зайлуулах, хүн амд амьдрах орчны эрүүл ахуйн мэдлэг, зөв дадлыг олгох замаар хатуу хог хаягдлын зохистой менежментийг төлөвшүүлж, цэвэр эрүүл орчин бүрдүүлэх					
2.	Санхүүжилтийн эх үүсвэр	<ul style="list-style-type: none"> улсын болон орон нутгийн төсөв; хог хаягдлын үйлчилгээний хураамж; олон улсын байгууллага, хандивлагчийн зээл, тусламж; аж ахуйн нэгж, байгууллагаас гаргах хөрөнгө 					
3.	Хэрэгжүүлэгч байгууллага/ хэрэгжих нийт хугацаа	Үндсэн хэрэгжүүлэгч байгууллага: БОАЖЯ, БОАЖГ, Бүх шатны Засаг дарга 2014 – 2040					
4.	Төсөл, хөтөлбөрийн зорилтууд	<p>Зорилт 1. Хог хаягдлын эрх зүйн орчин, менежментийг боловсронгуй болгож хэрэгжилтийг сайжруулах, хариуцлага, урамшууллын тогтолцоог бүрдүүлэх;</p> <p>Зорилт 2. Аюултай хог хаягдлын менежментийг сайжруулж байгаль орчинд хал багатайгаар зайлуулах чадавхийг бүрдүүлж, аюултай хаягдал хуримтлагдахаас сэргийлэх;</p> <p>Зорилт 3. Хүн амд ногоон хэрэглээний соёл, хог хаягдлыг ангилан ялгах, амьдрах орчны эрүүл ахуйн зөв дадлыг төлөвшүүлэх замаар амьдралын тав тухтай орчин бүрдүүлэх;</p> <p>Зорилт 4. Хог хаягдлыг дахин боловсруулах, эргүүлэн ашиглах, эрчим хүч гаргах зэрэг нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх замаар байгальд булж зайлуулах хаягдлын хэмжээг бууруулах.</p>					
5.	Зардал	Төсөв (Нийт шаардагдах зардал)					
		Үүнд:	Төсөв 2018		Гүйцэтгэл		Хувь
		Багц 1	0				
		Багц 2	.0		2.0		100
		Багц 3	0				
		0					

		Төсөл, хөтөлбөрийн зорилтын хэрэгжилт:							
6.	1-р зорилтын хүрээнд:	Аймгийн хэмжээнд хог хаягдлын үйлчилгээний хураамжид 286.2 сая төгрөг төвлөрсөн. 2019 онд хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулахаар төлөвлөөд байна.							
	Хүрэх үр дүн 1:								
7	2-р зорилтын хүрээнд:	Хэрлэн голыг хуванцар болон гялгар уутны хаягдлаас ангижруулах зорилгоор Дэлхийн байгаль хамгаалах сан, Хэрлэн голын сав газрын хамгаалалтын захиргаатай хамтран цэвэрлэгээг зохион байгуулах, хамтын ажиллагааны төлөвлөгөө гарган ажиллаж байна. Хэрлэн голын гүүрний орчимд 1.5тн багтаамжтай хог хаягдал түр хадгалах 4 сав байрлуулсан.							
	Хүрэх үр дүн 2:								
8	3-р зорилтын хүрээнд:	"Хэнтий аймгийн ногоон хөгжилд суурилсан тогтвортой хөгжлийн хэтийн зорилт-2026" хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх хог хаягдлын талаарх зөв дадлыг төлөвшүүлэх замаар амьдралын тав тухтай орчин бүрдүүлэх хэд хэдэн арга хэмжээний хүрээнд "Бид бүтээгчид" хог хаягдал ашиглан бүтээл хийх уралдааныг аймгийн хэмжээнд зохион байгуулахад Биндэр сумын иргэн Нацагдорж нь хуванцар сав хайлуулж, явган хүний замын хавтан хийж тэргүүлээ.							
	Хүрэх үр дүн 3:								
9	4-р зорилтын хүрээнд:	Аймгийн хэмжээнд жилдээ 3-4 удаа нийтийн цэвэрлэгээг зохион байгуулж ажилласан. 321 аж ахуйн нэгж, байгууллагын, 18400 өрхийн иргэдийг дээрх ажилд татан оролцуулсан бөгөөд 27.0 тн хог хаягдлыг цэвэрлэж, төвлөрсөн хог хаягдлын цэгт хуримтлуулсан. 2018 онд Батноров сумын Бэрх тосгоны төвлөрсөн хог хаягдлын цэгийн 30га-ын 10га талбайн хогийг түрж булснаар хог хаягдлын талбай 50%-аар буурсан.							
	Хүрэх үр дүн 4:								
11	Дүгнэлт (ололт, дутагдал, анхаарах асуудлууд)	Хог хаягдлын эрхзүйн баримт бичгүүд тодорхой хугацаанд шинэчлэгдэн гарч байгаа нь ололттой тал юм.							
12	Төсөл, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч талуудын хамтын ажиллагаанд өгөх хөндлөнгийн үнэлгээ	Хэрэгжүүлэгч талуудын хамтын ажиллагаа уялдаатай байгаа хэдий ч хэрэгжилтийг сайжруулах асуудал дутмаг байна.							
13	Төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үнэлгээ, дүгнэлт (Өөрийн үнэлгээ)	Биелэлт дундаж	Зорилтын тоо	Зорилт 1	Зорилт 2	Зорилт 3	Зорилт 4		
		95%	4	90%	90%	100%	100%		
14.	Төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн нэгдсэн үнэлгээ	Нэгдсэн үнэлгээ							
	(ЗГХЭГ-ын үнэлгээ)	.....%							

д/д	Хөтөлбөр төслийн агуулга	Гүйцэтгэл						
1	“Уур амьсгалын өөрчлөлтийн үндэсний хөтөлбөр” 2011-11-09 Засгийн газрын 317 дугаар тогтоол	Уур амьсгалын өөрчлөлтийн улмаас гарч байгаа асуудлыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагааг дэмжсэн эрх зүйн орчин, бүтэц, зохион байгуулалт, удирдлагын тогтолцоог бүрдүүлэх талаар төрийн бодлогыг хэрэгжүүлэхэд энэхүү хөтөлбөрийн зорилго оршино						
2	Санхүүжилтийн эх үүсвэр	Орон нутгийн төсвийн хөрөнгө						
3	Хэрэгжүүлэгч байгууллага/хэрэгжих нийт хугацаа	Үндсэн хэрэгжүүлэгч: Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам						
		Хамтран хэрэгжүүлэгч: Сумын ЗДТГазар, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага						
4	Төсөл, хөтөлбөрийн зорилтууд	Зорилт 1. Голын эх, сав газруудын менежментийг боловсронгуй болгох үндсийг бүрдүүлэх Зорилт 2. Уур амьсгалын өөрчлөлтөд зохицуулан ойн нөөцийг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээний менежментийг боловсронгуй болгох Зорилт 3. Уур амьсгалын өөрчлөлтөд эмзэг биологийн олон янз байдлыг хамгаалах, дасан зохицоход дэмжлэг үзүүлэхэд чиглэсэн арга хэмжээг тусгай хамгаалалттай газар нутгийг түшиглүүлэн хэрэгжүүлж эхлэх						
5	Зардал /сая төг/	Төсөв (Нийт шаардагдах зардал)						
		Багц 1						
		Багц 2						
		Багц 3						
Төсөл, хөтөлбөрийн зорилтуудын хэрэгжилт								
6	1-р зорилтын хүрээнд	Харъяа сав газрын захиргаатай хамтран батлагдсан менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх зорилгоор усан сан бүхий газрын цэвэрлэгээг жилд 2 удаа зохион байгуулсан бөгөөд Ирмүүн бармат ХХК-тай гэрээ байгуулж Баян-Овоо, Баянхутаг сумдад төвийн ундны усны худагт ард иргэдийн эрүүл ахуйн шаардлагыг хангахуйц ус цэвэршүүлэх төхөөрөмжийг суурилуулсан. Уг төхөөрөмж нь цахилгаан соронзон аргаар усны хатуулгийг зөөлрүүлдэг багаж юм. Мөн Батширээт суманд Оллсолушн ХХК-аас нийлүүлсэн цаг уурын автомат станцыг суурилуулаад байна. Уг багаж нь салхины хурд болон хөрс, агаарын температурыг автоматаар хэмжих зориулалт бүхий тоног төхөөрөмж юм.						
7	2-р зорилтын хүрээнд	Хэнтий аймгийн Ойн менежментийн төлөвлөгөөг 2017 онд боловсруулж баталсан ба 2018 онд ойн бүхий 9 сумын ойн менежментийн төлөвлөгөө боловсруулагдан батлагдсан.						
8	3-р зорилтын хүрээнд	Онон голыг орон нутгийн хамгаалалтанд, Онон балжийн БЦГ-н өргөтгөл, Хар ямаатын БЦГ-н өргөтгөл, Хурх хүйтний хөндий, Тэнүүнийг улсын тусгай хамгаалалтанд авахаар санал хүргүүлээд байна.						
10	Дүгнэлт (ололт, дутагдал, анхаарах асуудлууд)	Санхүүгийн дэмжлэг, хөрөнгө оруулалт дутмаг						
11	Төсөл, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч талуудын хамтын ажиллагаанд өгөх хөндлөнгийн үнэлгээ	Хамтран ажиллах тал дээр бүх талууд сайн ажилласан.						
12	Төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үнэлгээ, дүгнэлт (Өөрийн үнэлгээ)	Биелэлт дундаж	Зорилтын тоо	Зорилт 1	Зорилт 2	Зорилт 3		
		100%	3	100%	100%	100%		
13	Төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн нэгдсэн үнэлгээ	Нэгдсэн үнэлгээ						
	(ЗГХЭГ-ын үнэлгээ)	.....%						

д/д	Хөтөлбөр төслийн агуулга	Гүйцэтгэл 2018			
1	"Ус" үндэсний хөтөлбөр 2010 оны 05 сарын 20 өдөр Монгол Улсын Их Хурлын 24 тоот тогтоол	Монгол орны усны нөөцийг хомсдол, бохирдлоос хамгаалах, боломжит нөөцийг зүй зохистой ашиглан улс орны хөгжлийн түлхүүр болгох, Монгол хүн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах нөхцлийг бүрдүүлэх төрийн бодлогыг хэрэгжүүлэхэд энэхүү хөтөлбөрийн зорилго оршино			
2	Санхүүжилтийн эх үүсвэр	Орон нутгийн төсвийн хөрөнгө			
3	Хэрэгжүүлэгч байгууллага/хэрэгжих нийт хугацаа	Үндсэн хэрэгжүүлэгч: Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам			
		Хамтран хэрэгжүүлэгч: Сумын ЗДТГазар, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага			
4	Төсөл, хөтөлбөрийн зорилтууд	Зорилт 1. 3.1.6.Булаг, шандны эхийг хамгаалах ажлыг үргэлжлүүлэн хийж, жилд 140-өөс доошгүй (тухайн аймаг дахь булаг, шандны тооноос хамааран 1 -8) булаг, шандны эхийг тохижуулж хамгаалах ажлыг хийх			
		Зорилт 2. 3.2.3.Газар доорхи усны хяналт-шинжилгээний улсын сүлжээг шинээр байгуулж, уул уурхайн хяналтын цооногууд, нийслэл, аймгийн төвийн ус хангамжийн эх үүсвэрийн дэвсгэр талбайг хамарсан хяналт-шинжилгээний цооногуудыг өрөмдөж тоноглон улсын сүлжээнд холбох, орчин үеийн холбооны системийг ашиглан мэдээлэл, өгөгдлийг шуурхай дамжуулах технологид шилжүүлэх;			
		Зорилт 3 3.3.26. Монгол орны нутаг дэвсгэрт хөв, цөөрөм байгуулж ашиглах боломжийн талаархи хайгуул, судалгааны үр дүн, орон нутгийн эрэлт хэрэгцээ, захиалга дээр үндэслэн 130-аас доошгүй газарт хөв, цөөрөм байгуулж ашиглах			
		Зорилт 4 3.3.17.Хөдөөгийн хүн ам, мал аж ахуйн ус хангамжийг нэмэгдүүлэх, бэлчээрийг усжуулах арга хэмжээг тасралтгүй явуулж, орон нутгийн засаг захиргааны байгууллага, бэлчээр ашиглагч, фермерийн аж ахуй, хөдөө аж ахуйн салбарын бодлого, төлөвлөлттэй уялдуулан жилд 800-1000 худгийг шинээр гаргаж, сэргээн засварлах;			
		Зорилт 5 3.5.1. Аж ахуйн үйл ажилгааны нөлөөлөл, ачаалал ихтэй голуудын сав газрын зөвлөл, захиргаадыг байгуулан ажиллуулна. Усны нөөц болон бусад нөөцийг зохистой ашиглах, хамгаалах цогц үйл ажиллагаатай уялдуулан менежментийн цогцолбор төлөвлөгөөг боловсруулан хэрэгжүүлэх			
		Зорилт 6 3.6.1.Нийслэл, аймгийн төв, сум, суурин, баг, хот айлын хэмжээнд ойр орчныхоо усны эхийг хамгаалах, цэвэр ариун байдлыг хангах, сөрөг нөлөөлөлд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг жилд 2 удаа зохион байгуулж хэвшүүлэх;			
5	Зардал /сая.төг/	Төсөв (Нийт шаардагдах зардал) 195.3 сая			
		Багц 1	6.0		100
		Багц 2			
		Багц 3	165.0		100
		Багц 4			
		Багц 5	4.3		100
		Багц 6	20.0		100
	Төсөл, хөтөлбөрийн зорилтуудын хэрэгжилт				
6	1-р зорилтын хүрээнд	Булгийн эхийг хаших, хамгаалах ажлыг жил бүр зохион байгуулан ажиллаж байна. 2018 онд нийт 5 булгийн эхийг хашиж, 3 булгийн эхийг сэргээн зассан. Үүнд: Цэнхэрмандал сумын Тосонгийн амны адгийн булаг, Бургастайн амны булаг, Өмнөдэлгэр сумын Зүрхийн булаг, Мөрөн сумын Эхэн ус, Рашаант булгийн эхийг хамгаалсан. Норовлин сумын Өндөр дов, Мөст, Замтын булгуудын хашааг сэргээн зассан. Усны түвшин хэмжигч автомат багажийг Баянмөнх сумын гүүрэнд суурилуулсан.			

7	2-р зорилтын хүрээнд	Умард голын гүвээт-Халхын дундад талын сав газрын захиргаа нь өөрийн эзэмшилд байсан 3 усны эх үүсвэрийг Дархан сумын Тамгын газарт хүлээлгэн өглөө. Уг эх үүсвэрт нарны энергээр ажилладаг мэдээлэл дамжуулах тоног төхөөрөмж суурилуулагдсан болно.																		
8	3-р зорилтын хүрээнд	2018 онд улсын төсвийн хөрөнгөөр Өмнөдэлгэр сумын Хурхын голын эх, Мөрөнгийн голын эхэнд хөв баригдахаар төлөвлөсөн. Хангал голын хөвийн ажил гүйцэтгэлийн шатанд явагдаж байна. Боомтын урт 376м, өргөн 6м, өндөр 2м, налуу 1:3-тай, усыг шавхах зорилгоор 219 мм голчтой ган хоолой суурилуулсан. Гидро Сооружение ХХК зураг төслийг боловсруулж батлуулсан.																		
9	4-р зорилтын хүрээнд	2018 онд улсын төсвийн хөрөнгөөр Баян-Овоо, Галшар, Баянхутаг, Бэрх, Хэрлэн сумдад 5 худаг, Мөрөн, Цэнхэрмандал, Баян-Овоо, Галшар, Өмнөдэлгэр, Хэрлэн сумдад бэлчээрийг усжуулах зориулалтаар 17 худгийн зөвшөөрөл олгогдсон. Нийт 22 худаг.																		
10	5-р зорилтын хүрээнд	2018 онд Хэрлэн, Баянхутаг, Мөрөн, Дэлгэрхаан, Цэнхэрмандал сумдад Хэрлэн голыг онцгой хамгаалалтын бүсэд 43 самбар суурилуулсан.																		
11	6-р зорилтын хүрээнд	Харъяа сав газрын захиргаатай хамтран батлагдсан менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэн ажиллаж байна. Мөн усан сан бүхий газрын хог хаягдлын цэвэрлэгээг жилд 2 удаа зохион байгуулсан бөгөөд Ирмүүн бармат ХХК-тай гэрээ байгуулж Баян-Овоо, Баянхутаг сумдад төвийн худагт ус цэвэршүүлэх төхөөрөмжийг суурилуулах ажлыг гэрээний дагуу гүйцэтгүүлсэн. Уг төхөөрөмж нь цахилгаан соронзон аргаар усны хатуулгийг зөөлрүүлэх багаж юм																		
13	Дүгнэлт (ололт, дутагдал, анхаарах асуудлууд)	Ололттой тал: 1. Байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээний зардал тусгаж, байгаль орчныг хамгаалах нэн шаардлагатай ажлууд хийгдэж чадаж байна. Дутагдалтай тал: 1. Усны орлогод төлөвлөгдөөгүй орлого орсон тохиолдолд тодотголоор Байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээний зардалд тусгуулдаггүй.																		
14	Төсөл, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч талуудын хамтын ажиллагаанд өгөх хөндлөнгийн үнэлгээ	Хамтран ажиллах тал дээр бүх талууд сайн ажилласан.																		
15	Төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үнэлгээ, дүгнэлт (Өөрийн үнэлгээ)	<table border="1"> <tr> <td>Биелэлт дундаж</td> <td>Зорилтын тоо</td> <td>Зорилт 1</td> <td>Зорилт 2</td> <td>Зорилт 3</td> <td>Зорилт 4</td> <td>Зорилт 5</td> <td>Зорилт 6</td> <td></td> </tr> <tr> <td>100%</td> <td>6</td> <td>100%</td> <td>100%</td> <td>100%</td> <td>100%</td> <td>100%</td> <td>100%</td> <td></td> </tr> </table>	Биелэлт дундаж	Зорилтын тоо	Зорилт 1	Зорилт 2	Зорилт 3	Зорилт 4	Зорилт 5	Зорилт 6		100%	6	100%	100%	100%	100%	100%	100%	
Биелэлт дундаж	Зорилтын тоо	Зорилт 1	Зорилт 2	Зорилт 3	Зорилт 4	Зорилт 5	Зорилт 6													
100%	6	100%	100%	100%	100%	100%	100%													
10.	Төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн нэгдсэн үнэлгээ	Нэгдсэн үнэлгээ																		
	(ЗГХЭГ-ын үнэлгээ)	.....%																		

№	Хөтөлбөр/төслийн агуулга	Гүйцэтгэл
1	Цөлжилттэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөр /ЗГ-ын 2010 оны 04 дүгээр сарын 14 өдрийн 90 дугаар тогтоол /	Цөлжилттэй тэмцэх, цөлжилтийг сааруулах, газрын доройтлоос урьдчилан сэргийлэх замаар байгаль орчны тэнцвэрт байдлыг хангаж, цөлжилтөд өртсөн нутгийн иргэдийн амьжиргааг дээшлүүлэхэд оршино.
2	Санхүүжилтийн эх үүсвэр	Улсын төсөв, орон нутгийн төсөв

3	Хэрэгжүүлэгч байгууллага/ хэрэгжих нийт хугацаа		Үндсэн хэрэгжүүлэгч байгууллага – Байгаль орчин аялал жуулчлалын яам						
			Хамтран хэрэгжүүлэгч байгууллага – Хүнс хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам						
4	Төсөл, хөтөлбөрийн зорилтууд		<p>Чиглэл 1 – Байгууллагын чадавхийг бэхжүүлэх</p> <p>Чиглэл 2 – Хууль эрхзүйн орчныг боловсронгуй болгох</p> <p>Чиглэл 3 – Шинжлэх ухаан, технологийн мэдлэгийн хүрээг өргөжүүлэх</p> <p>Чиглэл 4 – Сурталчилгаа оролцоог нэмэгдүүлэх боловсролыг дэмжих</p> <p>Чиглэл 5 – Орон нутгийн түвшинд хэрэгжүүлэх бодит арга хэмжээг дэмжих хөрөнгө оруулалтыг дэмжих</p>						
5	Зардал	Төсөв (нийт шаардагдах зардал)							
		Үүнд:	Төсөв (он)			Гүйцэтгэл		Хувь	
		Багц 1							
		Багц 2			2.0		2.0		100.0
		Багц 3.			66.0		66.0		100.0
6	Төсөл, хөтөлбөрийн зорилт:		Ажлуудын биелэлтийг доорх талбарт бичнэ.						
	Тэргүүлэх чиглэл 1 – “Байгууллагын чадавхийг сайжруулах” тэргүүлэх чиглэл		Цөлжилт хөрсний судалгаа- 1,0 сая, булаг хаших ажил -6,0 сая, үүлэнд нөлөөх ажил -9.0 сая, нөхөн сэргээлт хийх ажил -30,0 сая, мод тарих ажилд 18,0 сая, хогийн сав байрлуулах ажилд 2.0 сая, нийт 66,0 сая төгрөгийг орон нутгийн төсвийн хөрөнгөнөөс баталж, зарцуулсан.						
	Тэргүүлэх чиглэл 4 “Сурталчилгаа, оролцоог нэмэгдүүлэх, боловсролыг дэмжих” тэргүүлэх чиглэл		Хэнтий аймагт үйл ажиллагаа явуулдаг Хэнтий телевиз, Хэнтий мэдээ сонинтой гэрээ байгуулан ажиллаж нийт 5 удаагийн мэдээлэл тавьсан. Мөн хэвлэл мэдээллийн байгууллагуудтай хамтран тогтвортой хөгжлийн боловсрол, ногоон хөгжил, газрын доройтол, түүнээс хамгаалах, цөлжилтийг сааруулах, олон улсын цөлжилттэй тэмцэх өдрийг тэмдэглэн өнгөрүүлэх тухай мэдээллийг олон нийтэд цаг тухай бүрд нь хүргэсэн.						
	Тэргүүлэх чиглэл 5 “Орон нутгийн түвшинд хэрэгжүүлэх бодит арга хэмжээг дэмжих, хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх” тэргүүлэх чиглэл		2018 онд аймгийн хэмжээнд 6.5 га талбайд ногоон байгууламж нэмэгдэж, нийт 25.0 мянган мод таригдсан. Дархан суманд хууль бус гар аргаар байгалийн өнгөт чулуу түүсэн иргэдийн нөлөөгөөр эвдэрсэн 10 га газарт техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг “Дэвжих дэлгэр эрхт” ХХК гүйцэтгэсэн. Норовлин сум Өндөр дов, Мөстийн булгийн эхийг сэргээн засаж, Цэнхэрмандал-2, Өмнөдэлгэр-1, Мөрөн-2 сумдад нийт 5 булгийн эхийг хашсан. Улсын төсвийн хөрөнгөөр Өмнөдэлгэр сумын Мөрөнгийн гол, Хангалын голын эх орчимд хөв цөөрөм байгуулахаар зураглалыг GS engineering аж ахуйн нэгжээр гүйцэтгүүлсэн. ажил Хангалын голын эхэнд Вэлмот ХХК гүйцэтгэгчээр ажиллаж байна.						
7	Дүгнэлт (ололт, дутагдал, анхаарах асуудлууд)		Цөлжилтөнд өртөж байгаа газрыг хамгаалах, жишиг сум болгох ажилд орон нутгийн төсөв хөрөнгө хүрэлцээгүй байна.						
8	Төсөл, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч талуудын хамтын ажиллагаанд өгөх хөндлөнгийн үнэлгээ		Хамтын ажиллагаа хангалттай						

9	Төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үнэлгээ, дүгнэлт (өөрийн үнэлгээ)	Биелэлт дундаж	Зорилтын тоо	Зорилт 1	Зорилт 4	Зорилт 5
		90%	3	100%	70%	100%
10	Төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн нэгдсэн үнэлгээ (ЗГХЭГ-ын үнэлгээ)		Нэгдсэн үнэлгээ			
			... %			

№	Хөтөлбөр/төслийн агуулга	Гүйцэтгэл				
1	Аёд-2 ; í äýñ í è é õ ° ð ° é á ° ð Çàñà è é í äà ç ð ù í 2017 í í ù 01 ä ; ä ý ù ð ã ä ù í 18- í ù ° ä ð è é í 20 ä ö ä ä ä ð ò í ä ò í í è	Төсөл, хөтөлбөрийн зорилго: Монгол Улсын алтны үйлдвэрлэлийн ойрын болон дунд хугацааны тогтвортой хөгжлийг хангаж алт олборлох, боловсруулах үйл ажиллагаанд дэвшилтэт техник, технологи, менежмент нэвтрүүлэх, байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээлтийн үр дүнг сайжруулах, алтны үйлдвэрлэлээс эдийн засагт оруулах өгөөжийг нэмэгдүүлэх, эдийн засгийн чадавхийг өсгөхөд энэхүү үндэсний хөтөлбөрийн гол зорилго оршино.				
2	Санхүүжилтийн эх үүсвэр	Оёñ ù í ð ° ã ° ä, Í ð í í нутгийн төсөв, аж ахуйн нэгж, бичил уурхайчдын нөхөрлөлийн өөрийн хөрөнгө оруулалт, гадаад болон дотоодын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжүүдийн хөрөнгө оруулалт				
3	Хэрэгжүүлэгч байгууллага/ хэрэгжих нийт хугацаа /2020 í í ð ; ð ð ý è /	Үндсэн хэрэгжүүлэгч байгууллага: Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам				
		Хамтран хэрэгжүүлэгч байгууллага: Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам				
4	Төсөл, хөтөлбөрийн зорилтууд	<p>2.2.1. Татвар, хууль эрх зүйн таатай, тогтвортой орчинг бүрдүүлэх;</p> <p>2.2.2. Геологийн судалгаа, эрэл, хайгуулын ажлыг алтны хэтийн төлөв бүхий бүсийн хэмжээнд нэмэгдүүлэх замаар Монгол Улсын ашигт малтмалын сан хөмрөгийг тогтвортой арвижуулан баяжуулах;</p> <p>2.2.3. Алтны үйлдвэрлэлийг эрчимжүүлэх, техник, технологийг сайжруулж шинэчилснээр олборлох алтны хэмжээ, металл авалтын хувь, хэмжээг өсгөх, нэмүү өртөг шингэсэн эцсийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээг өргөжүүлэх;</p> <p>2.2.4. Алтны үйлдвэрлэлийн явцад байгаль орчныг хамгаалах болон үйлдвэрлэл явагдаж дууссаны дараа нөхөн сэргээх үйл ажиллагаанд хяналт, хариуцлагын иж бүрэн тогтолцоог бий болгох;</p> <p>2.2.5. Бичил уурхайгаар алт олборлох, борлуулах үйл ажиллагааг боловсронгуй болгох.</p>				
5	Зардал	Төсөв (нийт шаардагдах зардал)	Ä ä é õ ä ; é			
		Үүнд:	Төсөв (он)		Гүйцэтгэл	Хувь
		Багц 1				
		Багц 2 (г.м)				
6	Төсөл, хөтөлбөрийн зорилт:	Ажлуудын биелэлтийг доорх талбарт бичнэ.				

Хүснэгт-7

Хэнтий аймгийн 2018 оны мод бэлтгэлийн гүйцэтгэл

№	Сумын нэр	2018 онд ойгоос бэлтгэсэн модны хэмжээ															Нийт м ³	
		Үйлдвэрлэлийн огтлолт м ³			Арчилгааны огтлолт м ³			Цэвэрлэгээний огтлолт м ³			Цэвэрлэгээний ажил м ³			Уламжлалт бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх				
		хэрэглээний мод	түлээ м ³	нийт м ³	хэрэглээний мод	түлээ м ³	нийт м ³	хэрэглээний мод	түлээ м ³	нийт м ³	хэрэглээний мод	түлээ м ³	нийт м ³	хэрэглээний мод	түлээ м ³	нийт м ³	хэмжээ м ³	төсөвт орсон орлого, сая төг
1	Батширээт	88	8	96	98	55	153	848	1892	2740	848	1146	1994	14	0	14	4983	35456527
2	Биндэр	386	38	424	21	0	21	1223	1461	2684	599	1890.9	248.9	9.8	0	9.8	5964.2	39582000
3	Баян-Адрага							90		90	21	1300	1321				1411	7920000
4	Дадал				27		27	268	100	368	200	4100	4300	7		7	4705	34150000
5	Дэлгэрхаан											56	56				56	103500
6	Жаргалтхаан										41.8	517	558.8				558.8	2390300
7	Норовлин							374	561	935	244	56	300				1433	10858200
8	Өмнөдэлгэр	133	35	168	69	14	83	787	1084	1871	752.5	3532	4284.5	142	1522	1664	8070.5	28175000
9	Цэнхэрмандал							1182	730	1912	1200	1487	2687				4599	19802900
10	Нийт	607	81	688	215	69	284	4772	5828	10600	3906	14084.9	15750.2	173	1522	1695	31780.5	177209000

